

F. O. VIITANEN

POHJOIS-RUOTSIN
SUOMALAISET

LISÄ: KANSALLISUUSTAISTELUJEN
HISTORIAAN

KANSANVALISTUSSEURA HELSINKI

Pastori D. SKOGMAN

* 18^{10/11} 40, † 18^{20/5} 67.

Skandinavian suomalaisten olojen ja historian
innostunut, nuorena kuollut tutkija.

F. O. VIITANEN

POHJOIS-RUOTSIN SUOMALAISET

JA MATKAN VARRELTA VÄHÄN
POHJOISEMPAANKIN

LISIÄ KANSALLISUUSTAISTELUJEN HISTORIAAN

KANSANVALISTUSSEURAN TOIMITUKSIA 176

**Painettu 1917
Raittiuskansan
Kirjapainossa
Helsingissä**

Sisällys:

<i>Alkulause</i>	siv.
Pohjois-Ruotsin suomalaiset	
Väkilukutilastoa	13
Historiikka	19
Elinkeinot	32
Rautatiet	38
Nykyisiä »sivistyttämisyarkimyksiä» Pohjois-Ruotsin suomalaisiin nähden	40
Miten Pohjois-Ruotsin suomenkielinen väestö nykyisin suhtautuu näihin ruotsalaistuttamisyarkimyksiin?	54
David Skogman ja Pohjois-Ruotsin suomalaiset	58
Edelleen sanomalehtiväittelyjä ja muita sanomalehtikirjoituksia	74
Siellä täällä Pohjois-Ruotsissa ja vähän pohjoisempana	
Ruotsin rajalle	90
Haaparannalla	95
Gunnarin kyydissä Karunkiin	100
»Puhu sinä poika oikeata kieltä!»	108
Karungista Bodeniin	104
Bodenista Kiirunaan	110
Suomalaistuvalla	112
Kiurunasta Narvikiin	117
Pohjoisessa	126
Pohjois-Norjan suomalaisia haastattelemassa	128

Kansilehden piirtänyt *Henrik Moliis*, aiheenaan kierre-
revontulet, jotka Karl Tirén v. 1905 tammik. 6 p:nä valokuvasi Kiirunassa.

Kun tunnettu kansalaisemme *Kaarle Aksel Gottlund*, jonka vaiheisiin ja monipuoliseen elämäntyöhön tohtori O. A. Kallio kirjassaan »*Suomalaisuuden suurmiehiä I*» meidät miellyttävällä tavalla tutustuttaa, 1820-luvulla suunnitteli suomalaisia seurakuntia Keski-Skandinaviaan, laski Norjan suomalaisten paikallinen luottamusmies Paavo Räisänen v. 1823 koko Keski-Skandinavian suomalaissyntyisen, suomea ainakin jonkun verran osaan kansan nousevan luvultaan noin 40,000 henkeen. Milloin ja mitä varten tämä suomalainen väestö Keski-Skandinaviaan on muuttanut, siitä antaa tohtori *Väinö Salminen* mielenkiintoisen kuvauksen ansiokkaassa kirjassaan »*Skandinavian metsäsuomalaisten vaiheet*». Niinkään tohtori *Väinö Wallin* (Voionmaa) siitä pakinoi pirteästi kerrotussa nuorisonkirjassaan »*Metsäsuomalaiset Ruotsissa*». Tämä tarkoitus myös käy sattuvasti selville siitä anomuksesta, joka v. 1823 tuhansien Keski-Skandinavian suomalaisten puolesta jätettiin Ruotsin hallitukselle ja jossa m. m. sanottiin: »Aiheet synnyinmaastamme lähtöön olivat samat kuin yleensä kansainmaastansa lähtöön. Ei kansan liikanainen paljous maastamme uhannut, eikä meitä houkutellettu saaliinhimo. Näлкä vain ja hävittävät sodat olivat ne vieraat, jotka ajoivat meidät etsiskelemään rauhallisempia ja äidillisempiä turpeita, ollaksemme varmemmat hengestämme ja toimeentulostamme — — ja niinpä Ruotsin kuninkaiden kutsumina esi-isämme tulivat näille asumattomille seu-duille.» Ja nämä suomalaiset ovat vuosisatain kuluessa Skandinavian sydämessä suorittaneet työn, josta ruotsalaistenkin on täytynyt tunnustaa: »Suomalaiset ovat suorittaneet kauniin kappaleen maamme raivaamisesta;

ruotsalaiset eivät olisi voineet tunkeutua näihin metsiin, asustaa ja viljellä niitä muulla tavoin kuin vähitellen levi-
ten viljellyltä alueelta askel askeleelta metsiin. Suoma-
laiset sitävastoin ovat aikaansaaneet tämän Herkuleen
työn, vaikka heillä ei ole ollut tukenansa mitään vanhaa
asutusta.» — Mutta siitä huolimatta on Ruotsissa tätä
Keski-Skandinavian suomalaista väestöä vainottu ja sor-
rettu, ja sen sulattamista ruotsalaisiin on pidetty erikoisen
tärkeänä, milteipä pyhänä kansallisena tehtävänä. Si-
täkin tohtori Salmisen kirja meille vaikuttavasti kertoi-
lee. Ja sen jälkeen kuin hän v. 1909 kirjansa julkaisi, on
Keski-Skandinavian suomalaisten ruotsalaistuttamistyö
jo saatu siinä määrin loppuunsaoritetuksi, että esim. Ruot-
sin Matkailijayhdistyksen 1914 vuoden vuosikirjassa
maamittari C. Gustaf Örn katsoo voivansa, tähän vuosi-
kirjaan kirjoittamassaan kaunokirjallisessa kuvauksessa
»Kesä vanhoilla suomalaisseuduilla», jo puhua vain
»muistomerkeistä, jotka vielä johtavat mieleen näiden
seutujen vanhoja suomalais-aikoja». Todellisuudessa
kuitenkin yhä vieläkin noin 900 suomea puhuvaa van-
husta asuu savupirteissään pääasiallisesti Östmarkin ja
Nyskogan pitäjissä Ruotsin puolella ja Solörin metsissä
Norjan puolella. Sen myöntää vielä myös »Svenska
Turistföreningens Resehandböcker» sarjan 19:nnen nron
»Värmland och Dal» viimeksi ilmestynyt painos, missä
huomautetaan Wärlannissa, varsinkin sen pohjois-
osissa, asuvan suomea ymmärtäviä ruotsalaisia noin 900
henkilöä. — Jo aikoja sitten on saatu katoamaan ne
hajanaiset suomalaiset ainekset, jotka noin kolme vuosi-
sataa sitten mainitaan siellä täällä Keski-Ruotsissa olleen
talollisina, torppareina ja mökkiläisinä (Taalain maa-
kunnassa, Södermanlannissa, Helsinglannissa y. m.).
Mutta elinvoimaista ja sitkeää suomalainen asutus joka
tapauksessa on Keski-Ruotsissa viime vuosikymmeniin
asti ollut niilläkin seuduilla, joilla suomalaisia on ollut
vain hyvin vähälukuisesti. Niinpä Medelpadin Borgsjön
pitäjän vanhimmat nykyiset suomalaisesta heimosta pe-
riytyvät asukkaat, jotka itse eivät enää suomea osaa,

v. 1914 kertoivat tämän kirjoittajalle, että siellä vielä noin 50 vuotta sitten oli ainakin yksi vanha vaimo, joka puhui suomea.

Huomattavin on Ruotsissa nykyisin se suomalainen asutus, joka menneinä vuosisatoina on levinnyt Ruotsin pohjoisosiin, varsinkin *nykyisen Norrbottenin läänin alueelle*. Vieläpä tämä suomalainen asutus viime vuosisadalla osotti huomattavaa laajenemiskykyäkin. Mutta toiselta puolen tämä Norrbottenin suomalainen asutus myöskin on melkeinpä aivan viime vuosikymmeneen asti saanut olla varsinaisilta järjestyneiltä ruotsalaistuttamistehtäviltä enemmän rauhassa kuin Keski-Ruotsin suomalais-seudut. Norrbotten on ollut kaukana valtakunnan keskustasta ja kulkuneuvot sinne ovat olleet sangen huonot. Nyt on tullut Pohjois-Ruotsin suomalaisten ruotsalaistuttamisen vuoro. Tosin ei suomalaisten ruotsalaistuttamiseksi täällä enää nykyisin voida käyttää ollenkaan samoja keinoja, mitä esim. vuosina 1641—1643 ja v. 1664 annetuissa kuninkaallisissa käskykirjeissä määrättiin Wärlannin silloisia suomalaisia vastaan, nimittäin että »suomalaisten pirtit ja viljat ilman tutkintoa ja tuomiota on poltettava» tai että »suomalaiset ovat tulella ja miekalla karkoitettavat» ja »että sitä, joka antaa heidän metsissään asua ja rakentaa, ensi kerralla sakotetaan ja, jos tämä tapahtuu useammin, hän hirtetään». Mutta nykyisellä ajalla on nykyajan keinot!

Niiden tietojen lisäksi, mitä toht. *Martti Airila* Omassa maassa ja Tietosanakirjassa antaa Pohjois-Ruotsin suomalaisista, seuraavat sivut esittävät muutamia pikkupiirteitä näiden heimolaistemme nykyisistä oloista ja elämästä, varsinkin kun se ainoa laajempi tutkielma, mikä, toht. Airilan väitöskirjaa »Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta» lukuunottamatta, Pohjois-Ruotsin suomalaisista kielellämme on olemassa, nim. *David Skogmanin*, on, tekijän v. 1867 kuoltua keskeneräiseksi jääneenä, osittain vain käsikirjoituksena ja 1870 vuoden Suomi-kirjaan painettukin osa »Suomalaiset Ruotsissa ja Norjassa» suuren yleisön verraten

vaikeasti saatavissa. Lisäksi ovat Pohjois-Ruotsin suomalaisten olot sitten 1865 vuoden, jolloin Skogman niillä seuduilla liikkui, jo aivan oleellisesti muuttuneet. Ruotsinmaalaisen Waldemar Lindholmin lämminhenkinen »Ruotsin salo-suomalaisia»¹⁾ taas on ensi sijassa romaani, niin paljon kuin se monessa suhteessa myös Pohjois-Ruotsin suomalaisten elämää meille elävöittääkin.

Norjassa asuu suomalaisia yhä edelleen varsin huomattava määrä Ruijassa, Norjan pohjoisimmissa osissa. V. 1900 virallisesti laskettiin siellä olleen suomalaisia (kvaener) 6,700 ja suomalais-lappalais-norjalaista sekaväestöä noin 8,000 henkeä. Mutta todellisuudessa nousee suomea puhuvain lukumäärä niillä seuduilla ainakin noin 30,000:een, sillä suuri joukko Ruijan lappalaisista ja norjalaisistakin on suomen kielen taitoisia.

Pohjois-Norjan suomalaisten vaiheet, samoin kuin Keski-Skandinavian suomalaistenkin, ovat monessa suhteessa erikoisen mielenkiintoiset. Onpa siellä Vesisaaressa (Vadsö) aikoinaan ilmestynyt suomenkielinen sanomalehtikin, niinkuin yhä edelleen ilmestyy Pohjois-Ruotsissa, Haaparannalla. — Kun A. V. *Ervastin* laajaa v. 1884 ilmestynyttä matkakuvausta »*Suomalaiset Jäämeren rannalla*» myytäväksi enää löytyy vain Kansanvalistusseuran varastossa muutamia kappaleita eikä uudempia, edes vähänkään yksityiskohtaisia kuvauksia Pohjois-Norjan suomalaisten oloista ja elämästä kielellämme ole ilmestynyt, v. 1910 julkaistuja kalastaja Simo Kokon muistelmia »*Ruijan rannalta*» lukuunottamatta, aion yrittää, jos tämä vaatimaton koe, joka nyt Kansanvalistusseuran myötävaikutuksella pääsee julkisuuteen, saavuttaa edes vähänkin levikkiä, tuonnempana kuvata myös *Ruijan suomalaisten* aikaisempia vaiheita ja nykyisiä oloja kaukana pohjoisessa.

Seuraavien sivujen esitys Pohjois-Ruotsin suomalaisista perustuu muiden lähteiden ohella kolmella niille

¹⁾ Joka on ottanut vaivakseen »Ruotsin salo-suomalaisiin» tutustumisen, hän ei myöskään jättäne Gustaf Schröderin »*Yrjänä Kailasta*» lukematta.

seuduille tekemälläni matkalla saamiini havaintoihin ja tietoihin. — Tehtävä on ollut vaikea, ja rasittava sanomalehtimiestyö on estänyt monessakin kohdin viimeistelemästä käsikirjoitusta niinkuin olisin tahtonut. Olen kuitenkin sen painokuntoon saamista kiirehtinyt, sillä uskon, että se valtiollinen ja kansallinen vapaus, mikä Suomelle synkän takatalven jälkeen entistä kirikkaampana on koittanut, myös saattaa meidät entistä useammin osanotolla ajattelemaan kansalaisiamme isänmaamme läntisen rajan takana, vain Tornionjoen meistä erottamina. Ja jos kansalaistemme kohtalo Pohjois-Ruotsissa voi saada meidät entistä enemmän omistamaan heille huomiota, silloin myös meillä toivottavasti syntyy teoksia, joissa sikäläisten veljiemme ja siskojemme olot joutuvat perinpohjaisemman ja laajemman selvittelyn alaisiksi kuin tässä kirjassa on tapahtunut.

Kuvat tämän tapaisen kirjan mielenkiintoisuutta epäilemättä suuresti lisäävät. Niitä olikin tarkoitus runsaastikin tähän saada. Mutta kun alkuperäinen sitä varten hankkimani kuvakokoelma viime talvena katosi sotasensuurin kätköihin ja aikaisin viime kevännä Ruotsista tilaamani uudet kuvat eivät ole saapuneet perille, vaikka ne kyllä aikoinaan on ilmoitettu lähetetyksi, eikä tilapäinenkään, sieltä täältä eri aikakauslehdistä y. m. kokoonhaalittu kuvitus, jota viimeksi ajattelin, tuntunut kustantajasta enempää kuin minustakaan vastaavan tarkotustaan, on kuvittamisajatuksesta lopuksi täytynyt kokonaan luopua. Kirjan alkuun on kuitenkin liitetty Pohjois-Ruotsin suomalaisten olojen tutkijan, pastori David Skogman-vainajan kuva, varsinkin koska mitään sellaista hänestä tätä ennen ei tietääkseni ole julkaistu.

Alussa oleva Tornionjokilaakson ja siihen lähinnä liittyvien Suomen- ja Ruotsin-puoleisten alueiden *kartta* on, muutamia muutoksia ja lisäyksiä tehden, piirretty pääasiassa 18:nnellä sivulla mainitun Ollilan—Airilan kartan mukaisesti.

¶ Mieluisa velvollisuuteni on lopuksi kiittää Tornionjokilaakson olojen tarkkoja tuntijoita, maisteri *Niilo Liak-*

kaa ja tohtori *Martti Airilaa*, heidän tätä vaatimatonta koettani kohtaan osottamastaan harrastuksesta ja myötätunnosta sekä niistä arvokkaista lisistä ja ohjeista, mitä heiltä olen tätä kirjasta kirjoittaessani saanut.

Porissa heinäk. 15 pnä 1917.

F. O. Viitanen.

Pohjois-Ruotsin suomalaiset

Väkilukutilastoa.

Ensimmäinen yksityiskohtainen laskelma suomalaisten lukumäärästä Pohjois-Ruotsissa lienee Ruotsin tilastollisen keskustoimiston vuosien 1856—1860 tilastojulkaisussa, jonka mukaan suomalaisten lukumäärä siellä v. 1860 oli seuraava:

Seurakunta	Miehiä yli 10 vuoden			Vaimoja yli 10 vuoden			Laps. alle 10 vuoden		Yhteensä	
	naimattomia	naimetta	leskiä	naimattomia	naituja	leskiä	miehen puolta	vaimon puolta	miehiä	vaimoja
Pajala	463	456	40	407	450	75	475	485	1,434	1,417
Ylitornio	401	440	53	462	444	111	441	438	1,335	1,455
Karunki	356	322	32	320	317	79	297	309	1,007	1,025
Alatornio	328	282	30	309	290	73	251	222	891	894
Hietaniemi	242	245	33	297	249	66	215	187	735	799
Jukkasjärvi	197	137	16	158	131	24	153	158	503	471
Jellivaara	142	129	6	157	137	19	122	151	399	464
Kaaresuvanto	58	54	3	39	54	16	55	49	170	158
Yli-Kainuu	49	49	4	30	46	8	44	51	146	135
Haaparanta	25	22	1	62	28	9	15	14	63	113
Korpilompolo	23	19	2	11	19	—	19	12	63	42
Ala-Kainuu	5	3	—	1	1	1	4	2	12	5
2 muussa pitäj. ...	—	1	—	1	1	—	—	—	1	2
	2,289	2,159	220	2,254	2,167	481	2,091	2,078	6,759	6,980
	13,739									

Kymmenen vuotta myöhemmin, v. 1870, oli Norrbottenin läänin suomea puhuvan väestön lukumäärä kirkonkirjojen mukaan 14,015, v. 1880 16,510, v. 1890 19,845, v. 1900 21,940 ja v. 1910 25,266 henkeä. Viidenkymmenen vuoden kuluessa oli Pohjois-Ruotsin suo-

malainen asutus siis kasvanut 11,527 hengellä eli kokonaista 88,89 %:lla. Kuitenkin suomalaisten (suomenkielisten) lukumäärä siellä on tuntuvasti suurempi kuin viralliset numerot osottavat ja voitaneen nykyään arvioida noin 30,000 hengeksi. Jopa näiden seutujen suomalainen asutus 1860—1900 luvuilla osotti taipumusta oman varsinaisen alueensa ulkopuolellekin laajenemiseen, sulattaen johonkin määrin itseensä ympäristön ruotsalaista väestöä.

Viime vuoden lopulla oli ruotsinmaalaisessa »Tidskrift för det svenska folkbildningsarbetet» julkaisussa toht. Herman Lundbergin mielenkiintoinen kirjoitus, joka koskettelee Ruotsin kansan tärkeimpiä rotuaineksiä. Pohjois-Ruotsissa asuvat suomalaiset, sanoo kirjoittaja, uskovat olevansa suomalaista alkuperää, mutta itse asiassa he kirjoittajan mielestä kuitenkin ovat hyvin sekoitettua sukuperää. Useimmilla on sekä lappalaisia että ruotsalaisia tapoja, vaikkakin suomalaiset rotutuntomerkit monin paikoin ovat vallitsevina. Pohjois-Ruotsiin muuttaminen ei kirjoittajan tietojen mukaan ole Suomesta vielääkään kokonaan lakannut. Suomalaisten lukumäärän Pohjois-Ruotsissa mainitsee kirjoittaja v. 1910 olleen 25,261 henkeä. — Aikakauskirjassa »Svenskt Arkiv för Pedagogik» v. 1915 mainitsee myöskin maisteri Einar Spjut niiden Pohjois-Ruotsin asukkaiden, joilla äidinkielenä on suomi, lukumäärän nousevan yli 25,000 hengen.

Sen jälkeen kuin Ruotsin kuningas Oskar II alkoi omistaa huomiota Pohjois-Ruotsin suomalaisten ruotsalaistuttamiskysymykselle ja senmukaiset toimenpiteet pantiin entistä järjestetyimmässä muodossa siellä alulle, on Norrbottenin läänin kieliolojen kehityksessä varsinkin tämän vuosisadan alusta alkaen ollut huomattavissa selvä muutos, joskin suomalaistenkin lukumäärä yhä edelleen on jaksanut kasvaa. Muutos alkoi tuntua jo viime vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä. Vuosina 1891—1900 lisääntyi Norrbottenin suomea puhuvain luku 2,595 hengellä eli 18,4 %:lla, mutta ruotsia puhuvain

luku 27,493 hengellä eli koko heidän lukuunsa nähden 33,8 %:lla. Ja koko Norrbottenin läänin väestöstä teki suomalaisten lukumäärä v. 1910 enää vain 15,4 %, v. 1900 tehden vielä 16,28 % (koko väestön luvun silloin ollessa siellä 134,769) ja aikaisemmin 18,46—20,06 %. Erikoisesti kuvaava on suhde suomalaisten ja ruotsalaisten välillä Jellivaaran pitäjässä, sen jälkeen kuin kaivostyö siellä sai entistä suuremman vauhdin. Vuoden 1890 lopussa oli Jellivaarassa suomea puhuvia 2,819 henkeä l. 61,8 % pitäjän koko silloisesta väkiluvusta ja vuoden 1900 lopussa 2,500 henkeä l. 22,2 %. Mutta ruotsia puhuvia, joita vuoden 1890 lopussa oli vain 1,467 henkeä l. 38,7 %, siis tuntuvasti vähemmän kuin suomenkielisiä, oli v. 1900 lopussa jo 8,778 henkeä l. 77,8 %, siis paljon enemmän kuin suomalaisia. V. 1910 oli ruotsalaisten lukumäärä Jellivaarassa 11,158; suomalaisten lukumäärä lienee pysynyt suunnilleen samana kuin v. 1900.

Norrbottenin läänin erikielisten väestöainesten prosenttiluvut viime vuosisadan neljän viimeisen vuosikymmenen kuluessa muuttuivat muuten kokonaisuudessaan seuraavasti: V. 1860 ruotsalaisia 72,74 %, suomalaisia 20,06 %, lappalaisia 7,20 %; v. 1870 ruotsalaisia 75,97 %, suomalaisia 18,43 %, lappalaisia 5,60 %; v. 1880 ruotsalaisia 77,52 %, suomalaisia 18,19 %, lappalaisia 4,29 %; v. 1890 ruotsalaisia 77,47 %, suomalaisia 18,46 %, lappalaisia 4,07 %; v. 1900 ruotsalaisia 80,58 %, suomalaisia 16,28 %, lappalaisia 3,14 %.

Vahvin oli suomalainen asutus v. 1900 Tornion voutikunnan rannikko- ja itäosissa (Yli- ja Alatornion, Karungin, Pajalan y. m. pitäjissä sekä Haaparannan kaupungissa), joissa silloin, v. 1900 lopulla, väenlaskun mukaan oli 16,473 suomea puhuvaa ja vain 3,606 ruotsinkielistä asukasta; mutta tälläkin alueella oli kuitenkin suomea puhuvain suhteellinen lukumäärä alentunut 84,0 %:sta v. 1890 82,04 %:iin v. 1900. Suomalaisimpia pitäjiä Tornion voutikunnassa v. 1900 olivat: Pajalan pitäjä (3,778 suomalaista ja 192 ruotsalaista), Tärännön kappeli (1,280 suomea puhuvaa ja 29 ruotsinkielistä),

Ylitornio 3,016 suom. ja 371 ruots.), Korpilompolo (1,694 suom. ja 264 ruots.) j. n. e. Vankka suomalainen asutus oli v. 1900 niinkään Tornion voutikunnan lappalais-alueella: Jukkasjärvellä (1,964 suomea puhuvaa ja 351 ruotsinkielistä) ja Kaaresuvannossa (Karesuando) l. Enontekiössä (415 suom. ja 81 ruots.).

V. 1910 jälkeisiltä vuosilta ei liene Norrbottenin läänistä kokonaisuudessaan suomenkielisten ja ruotsinkielisten keskinäistä suhdetta valaisevaa väestötilastoa vielä saatavissa. Muutamia yksityisiä tapauksia vain sieltä täältä. Niinpä vuosien 1913—14 vaihteessa toimeenpantiin tutkimus siitä, montako henkeä Ruotsin Alatornion kirkkoherrakunnassa puhuu ainoastaan ruotsia, montako suomea ja montako molempia kieliä. Tutkimuksen tuloksena oli, että Haaparannan kaupungissa puhuu ainoastaan ruotsia 268, ainoastaan suomea 105 ja molempia kieliä 1,047; Ruotsin Alatorniolla puhuu ainoastaan ruotsia 377, ainoastaan suomea 1,528 ja molempia kieliä 2,363. Kouluiässä olevat lapset ja nuoriso yleensä on tässä tutkimuksessa laskettu niihin, jotka puhuvat molempia kieliä; mainittua ikää nuoremmat lapset taas on laskettu puhuvan samaa kieltä kuin heidän vanhempansakin, joko sitten yhtä kieltä tai molempia. — Vilkas suomalainen asutus on nykyisin myöskin Kiirunassa suurilla kaivosalueilla, joiden väestöstä ehkä ainakin noin 40 % ymmärtää suomea. Jellivaaran kaivosalueiden suomalaisuutta vastaan on jo ryhdytty tehokkaampiin toimenpiteisiin.

Nykyinen *Norrbottenin lääni* (Norrbottens län), minkä itäosassa Pohjois-Ruotsin suomalaiset nykyisin pääasiallisesti asuvat, on Ruotsin pohjoisin, harvimmin asuttu ja suurin lääni, laajuudeltaan 105,520 km². V. 1912 siellä oli 166,641 asukasta (miehiä 85,136 ja naisia 81,505), keskimääräisesti siis noin 1,7 henkeä km²:llä. Tiheimmin asutut ovat Länsipohjan (Westerbottenin maakunnan, josta osaa näkee muutamissa kartoissa nimittävän Norrbotten, vaikka sennimistä maakuntaa ei kyllä ole) suomalaisseudut, 4,5 asukasta km²:llä. Asutus

Norrbottenin läänissä on kuitenkin parina viime vuosikymmenenä kasvanut nopeammin kuin muualla Ruotsissa. Väestölisäys vuosina 1901—1910 oli 18,4 %, koko Ruotsissa sen keskimäärin ollessa vain 7,8 %, ja parina viime vuosikymmenenä on tämän läänin väkiluku kasvanut lähes 54 %:lla (koko Ruotsin vajaan 17 %:lla). Suurin on väestön lisäys luonnollisestikin ollut Norrbottenin läänin suurilla kaivosalueilla.

Suomalainen asutus käsittää Suomen rajan länsipuolella yhtäjaksoisesti seuraavat Länsipohjan (Westerbotten) ja Lapin maakuntain pitäjät ja kappelit: Alatornion, Karungin (Karl Gustaf), Hietaniemen, Ylitornion, Korpi-lompolon, Pajalan, Tärännön, Muonionalustan, Junosuannon (v. 1914 erotettu Pajalasta), Kaaresuvannon, Jukkasjärven (johon myös Kiirunan nykyinen suuri asutusalue ja Wittanki kuuluvat), suurimman osan Jellivaaraa ja osan Ylä-Kainuuta (Öfver Kalix). Siihen siis kuuluvat Tornion ja Kainuun laajat jokialueet, Kainuunjoen (Kalix-älf) alajuoksua lukuunottamatta, jossa asutus suurimmaksi osaksi on ruotsalaista. Pohjoisempana taasen suomalainen asutusalue ulottuu Kainuun jokialuetta lännemmäksi. Sitä paitsi tapaa hajanaista suomalaista asutusta siellä täällä Pohjanlahden rannikkoseuduilla Haaparannalta aina Piitimeen (Piteå) asti, samoin kuin Bodenissäkin. — V. 1870 julkaistussa tutkielmassaan »Suomalaiset Ruotsissa ja Norjassa» (Suomi 2: 8) David Skogman määrittelee Norrbottenin suomalaisten asuinrajat seuraavasti: »Heidän asumainsa länsipuolinen raja alkaa Sankijoen ja Seivijoen välillä, 8 penink. Haaparannan kaupungista, käy siitä pohjoiseen pitkin Kukkajokea, Kukkasjärveä, Kypasjärveä, Miekojärveä ja Raitajärveä. Raitajärveltä kääntää raja luodelaanteen ja kulkee poikki Kainun, Vettäsen, Röytiön ja Roonejärven, Luulajan vesille asti. Pohjasessa ja idässä ovat Suomi ja Norja rajana. Muistettava tässä kuitenkin on, että joku Suomalainen asuu siellä täällä ulkopuolellakin mainittua rajaa, ja toisaalta että Ruotsalaisia ja Lappalaisia asuu Suomalais-rajain sisällä.»

Suomen Maantieteellisen Seuran Fennia-sarjassa ilmestyy vielä 1917 vuoden kuluessa toht. Airilan tutkielma »*Suomenkielen nykyinen leviämialue Pohjois-Ruotsissa*», mihin tutkielmaan, tekijän suosiollisella myötävaikutuksella, minulla on ollut tilaisuus ennen sen julkaisemista tutustua. Siinä toht. Airila yksityiskohtaisesti selvittelee suomen- ja ruotsinkielisen asutuksen entisiä ja nykyisiä rajoja Pohjois-Ruotsissa, mitä selvittelyä havainnollistuttaa tutkielmaan liittyvä kartta, jonka toht. Airilan ohjeiden mukaan on piirtänyt insinööri Onni Ollila. Toht. Airilan, insinööri Ollilan ja Suomen Maantieteellisen Seuran sihteerin, professori J. A. Palménin suosiollisella luvalla on mainitusta kartasta pürretty, muutamia lisäyksiä ja muutoksia tehden, myöskin se kartta, joka liittyy tämän kirjan alkuun. — Mainittuun karttaan viittaamalla teen seuraavassa muutamain sanoin selkoa toht. Airilan edellämainitun tutkimuksen tulokista kielijakoon nähden.

Kieliraja kulkee aluksi, Pohjanlahdesta alkaen, Alakainuun ja Alatornion pitäjän rajaa, niin että sen länsipuolelle jää Sangin ruotsalainen kylä, itäpuolelle Säivin suomalainen. Jo 1500-luvulla lienee kieliraja samassa paikassa tavannut meren. Noin 2—8 penikulmaa valtiollista rajaa lännempänä kulkee kieliraja Hirvijärven ja Raitajärven kyläin pohjoispuolelle, jossa se yhtyy Ylitornion pitäjän länsirajaan, seuraten sitä Korpilompolon kappelin rajaan saakka. Tämän kappelin pohjois- ja itäosat ovat suomalaisia, lounaisosa enimmäkseen ruotsalaisia. Lahnajärvestä käy kieliraja etelään Ylikainuun rajaan, jota se seuraa Jellivaaran pitäjän rajaan saakka. Ylikainuun pitäjä on jokseenkin ruotsinkielistä. Tavattuaan Jellivaaran pitäjän rajan kieliraja kulkee lounasta ja etelää kohti pitäjänrajan länsipuolella ja sitten länttä kohti Puolnjaan, sieltä Lomonnin itäpuolitse ja Polcirkelnin aseman pohjoispuolelta Henriksdalin uutisasutuksen kautta Jokimukan pitäjään. Tämän pitäjän rajan poikki kuljettuaan tapaa kieliraja kolmikielisen Kuoukan kylän, kääntyy luoteeseen, jolloin se jälleen tulee Jelli-

vaaran pitäjään, ja jatkuu edelleen samaan suuntaan Sjaunjaan. Mikäli kiinteätä asutusta vielä pohjoisempaan tavataan, se yleensä on suomalaista. Äärimmäiset suomalaisen asutuksen rajamerkit pohjoisessa tavataan Kainuunjoen yläjuoksuun kuuluvain Kaalasjärven, Holmajärven, Laukuluspan sekä Paittasjärven rannoilla, samoin kuin Tornionjoen yläjuoksun ja Tornionjärven rannalla, niinkään Muonionjoen yläjuoksulla.

Historiikkia.

Mistä ovat Norrbottenin suomalaiset Ruotsiin tulleet?

Useat muinaistutkijat ovat pitäneet varmana asiana, että joku suomensukuinen kansa on muodostanut Skandinavian alkuväestön (esim. Rask, Nilsson, Munch ja Porthan). Muutamat ovat sitä mieltä, että ennen »sveain» ja »gööttain» Skandinaviaan tuloa siellä on asunut kaksikin suomensukuista kansaa. Se ainakin on varmaa, että lappalaiset ovat asuneet Skandinaviassa ennen siellä nykyisin asuvia ruotsalaisia. Skogman näitähän seikkoja lähemmin selvittelee, samoin kuin hän laajasti kertoilee Pohjois-Ruotsin *kainulaisista ja pirkkalaisista* asukkaista sekä Lapinmaan ja Westerbottenin varhaisimmasta asuttamisesta.

Ensimmäisiä tietoja suomalaisesta kansanheimosta, joka Peräpohjolassa on asunut, antavat skandinavialaiset tarinat. Niissä kerrotaan *kveenein* eli *Kainuun* kansasta, jonka asuma-alueeksi monienkin seikkain perusteella on arveltu Westerbottenin (Länsipohjan) maakuntaa nykyisessä Ruotsissa ja Pohjanmaan pohjoisosaa. Näillä alueilla mainitaan kainulaiset ensiksi 8:nnessä vuosisadalla¹⁾;

¹⁾ Eräiden nimien ja lainasanain perusteella (Luulaja, Piitime, Röyttä, saita, valas j. n. e.) on Upsalan yliopiston suomalais-ugrialaisten kielten professori K. B. Viklund tehnyt sen johtopäätöksen (Ymer v. 1914), että suomalaisia jo ajanlaskumme ensimmäisinä vuosisatoina on nykyisen Norrbottenin läänin alueella tavattu.

kerrotaanpa vielä 11:nnellä vuosisadallakin heidän vallastaan. Mutta sen jälkeen kaikki tiedot heistä loppuvat.

Millä tavalla kainulaiskansa hävisi, sekautuiko se lappalaisiin vai muodostiko se niiden seutujen myöhemmän uutisasutuksen kanssa nykyisen Peräpohjan väestön kantajoukon, siitä on kyllä olemassa moniakin arveluja, muttei mitään varmoja tietoja. Niinikään peittyi kainulaisten alkuperä enemmän tai vähemmän epävarmojen arvelujen hämärään. Luultavimmalta näyttää, että kveenit 1. kainulaiset olivat Vienanmeren tienoilta Kemijokea pitkin länteenpäin siirtyneitä Venäjän karjalaisia. Muutammat tutkijat ovat kuitenkin sitä mieltä, että kainulaiskansa ei ollut kokonaisuudessaan samaa heimokuntaa, vaan että Peräpohjan kainulaisasutus oli etelämpänä hämäläistä ja pohjoisempana karjalaista. Kainulaisten hallitusmuotona oli kaikesta päättäen jonkunlainen kuningasvalta. Kuninkaan päätoimena oli sodanjohto, sillä sotia käytiin usein naapurikansoja vastaan. Kulkuneuvoina he käyttivät kesällä veneitä, talvella suksia. Niinpä taru kertoo heidän jumalille uhranneenkin, saadakseen hiihtokeliä, »joka oli heidän vuodentulonsa». Elinkeinoina olivat sodat ja ryöstöretket, kalastus, metsäntähti ja kauppa. He myivät parhaasta päästä nahkatavaroita, joita joko itse olivat metsäntähtäällä saaneet taikka sitten vaihtaneet tai väkivallalla ottaneet lappalaisilta.

Kuluu muutamia aikoja siitä kuin tiedot kainulaisista kokonaan loppuvat, ja silloin tapaamme Peräpohjassa *pirkkalaiset*, joiden nimi ensi kerran esiintyy historiallisissa asiakirjoissa v. 1828. Silloin mainitaan myös heidän veronalainen elinkeinonsa, lapinkäynti, jota 18:nnestä vuosisadasta asti olivat harjoittaneet. Samoin on jällellä kertomus, että lappalaiset olivat itsenäisiä vuoteen 1277, jolloin pirkkalaiset rupesivat heitä ahdistamaan. Kun helsinglantilaiset uutisasukkaat alkoivat myös siirtyä lounaasta päin Peräpohjaan ja estää siellä pirkkalaisten toimia, antoi ruotsalainen vallanohjia pitänyt Knuutti Juhonpoika v. 1828 määräyksen, jonka mukaan helsinglantilaisilla oli lupa muuttaa Peräpohjaan, mutta he eivät

saaneet estää lappalaisia metsästämästä eikä myöskään pirkkalaisia, kun he menevät lappalaisten luo, viiptyvät heidän luonaan taikka tavaroinensa palaavat heidän luotaan. Lisäksi kielsi Knuutti Juhonpoika ottamasta veroa sekä helsinglantilaisilta että pirkkalaisilta siksi, kunnes kuningas oli tullut lailliseen ikään. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin vahvisti kuningas Eerikki Maununpoika pirkkalaisten oikeuden kulkea Norrbottenin erämaissa tarpeensa ja hyötynsä vuoksi.

Samoin kuin kveeneistä l. kainulaisista, on pirkkalaistenkin alkuperästä esitetty monenlaisia arveluja. Yleensä ovat historioitsijat hylänneet olettamuksen heidän ruotsalaisperäisyydestään. Sen sijaan on olemassa useita ja varsin luotettavia todistuksia siitä, että Satakunnan asukkaat hyvin tunsivat Peräpohjan olot. V. 1874 he piispa Johannes Pietarinpohjan pyynnöstä Kokemäen kirkolla todistivat, että Turun hiippakunnan rajat jo toista sataa vuotta sitä ennen ulottuivat nykyiseen Kaakamaan ja että he tiesivät sen omasta kokemuksestaan ja sen myös heidän esi-isänsä lailliset asiakirjat osottivat. Niinikään vakuuttaa hallitusmies Bo Juhonpoika kirjeessään Upsalan arkkipiispalle Turun hiippakunnan rajoista samaa kuin edellä on mainittu, nim. että »nämä ovat olleet rajat jo sata vuotta ja enemmän, niin kuin vanhat Norrbottenissa, Ulvilassa, Kokemäellä ja Pirkkalassa asuvat ihmiset vakuuttavat». Lisäksi, niin kuin toht. Airila »Aika» lehdessä (v. 1908 »Mistä Tornion ja Muonion jokialueiden suomalainen asutus on peräisin?»), »Omassa maassa» ja »Tietosanakirjassa» huomauttaa, voidaan kysymykseen, mistä Pohjois-Ruotsin nykyinen suomalainen asutus on lähtöisin, antaa varmempi vastaus vetoamalla siihen murteeseen, jota niiden seutu-
jen suomalaiset puhuvat, kuin historiallisia todisteita tutkimalla. »Norrbottenin suomalaisten, samoin kuin Suomenkin puolella asuvain Tornion jokilaaksolaisten, kielimurre näet yksityiskohtiaan myöten on yhtäpitävä niiden murteiden kanssa, joita puhutaan *Rauman murrealueella ja Kokemäen jokilaaksossa*. Ne harvat piirteet,

jotka erottavat Tornion murteen näistä mainituista eivätkä kuulu murteiden myöhäisempään kehityskauteen, viittaavat hämäläiseen murrealueeseen, josta siis on oletettava Peräpohjan suomalaisen asutuksen saaneen lisiä. *On katsottava Norrbottenin suomalaisen asutuksen pääosaltaan lähteneen Länsi- ja Lounais-Suomesta.*» — »Kun voimme pitää varmana Norrbottenin asutuksen pääasiallisesti Rauman—Kokemäen tienoilta lähteneen, voimme tehdä johtopäätöksiä mainitun asutuksen iästä. On nimittäin huomattava, että Pohjois-Satakunnan ja Pohjanmaan murteet paljoa suuremmassa määrässä kuin Norrbottenin eroavat mainitusta Rauman—Kokemäen murreryhmästä. Näin ollen ei voi olettaa asutuksen viimeksi-mainituilta seuduilta levinneen askel askeleelta aina Pohjois-Ruotsiin saakka, vaan näyttää todennäköiseltä, että asukkaat ovat sieltä suorastaan siirtyneet näille pohjoisille perille. Historialliset lähteet tietävätkin kertoa ajanjaksoista, jolloinka Satakunnan ja Hämeen miehet ovat olleet välittömässä yhteydessä Peräpohjan kanssa. 13:nnella ja 14:nnellä vuosisadalla he, historiallisissa asiakirjoissa tunnettuina *pirkkalaisten* nimellä, osaksi verottivat näitä pohjoisia seutuja, osaksi harjoittivat siellä kauppaa ja kalastusta. Kun tiedetään pirkkalaisten Tornionjoen suulle ja muuallekin perustaneen kauppapaikkoja, on luonnollinen johtopäätös se, että tämä aika on Norrbottenin suomalaisen asutuksen syntymäaika.» (Oma maa III, siv. 252—253). Toht. Airila lisäksi olettaa Pohjois-Ruotsin nykyisen suomalaisen asutuksen lähteneen lähinnä siltä Satakunnan alueelta, jossa Kokemäen ja Rauman murteet toisensa tapaavat. »Viehättävältä tämä otaksuminen tuntuu siitä syystä, että nämä samaiset seudet, Kokemäen, Euran, Köyliön tienoot, ovat Satakunnan vanhinta asutusta, sitä emäasutusta, josta muu osa Kokemäen jokilaaksoa, Punkalaitumen ja Loimaanjoen seudet ovat saaneet asukkaansa» («Aika» 1908, siv. 256).

Että pirkkalaiset ovat Tornion jokilaakson nykyisen asutuksen perustajia, sen ajatuksen olennaisesti vahvistavat myös ne lisät, mitä toht. Heikki Ojansuu on paikan-

nimientutkijana koonnut pirkkalaiskysymyksen ratkaisemiseksi v. 1915 ilmestyneeseen tutkimukseensa »Äännehistoriallisia lisiä Suomen murteiden tuntemiseen». »Tähdelle pantava», huomauttaa toht. Ojansuu, »on se suuri yhtäläisyys, joka vallitsee Tornion seudun ja vanhan Pirkkalan henkilönnimistössä sellaisena, jollaisena tämä nimistö esiintyy 1500-luvun puolivälissä, siis noin 200 vuotta pirkkalaissirtojen jälkeen.» Monien esittämiensä henkilön- ja paikannimi-esimerkkien perusteella tulee toht. Ojansuu siihen tulokseen, että »pirkkalaiset» lapinverottajat »ovat olleet pääasiallisesti kotoisin Pirkkalasta, Kangasalta, Lempäälästä ja Karkusta». »Kun Karkun, Huittisten ja Kokemäen asukkailla on ollut Satakunnan rannikko kalastusalueenaan, niin ovat sisempänä maassa asuneet hämäläiset (ehkä osittain ennen laajan Karkun pitäjänkin asukkaat) tunkeutuneet Pohjan perukoille asti lappalaisia verottamaan, osittain sinne asettuenkin.» — Sellainen harvinainen nimi kuin Rauman kaupungin lähetyvillä Unaja antaa toht. Ojansuulle aiheen tarkastaa, »olisiko mahdollisesti Rauman alueeltakin keskiaikana tapahtunut siirtolaisuutta Pohjan perille. Vanha raumalainen talonnimi Hakkari (Nortamon Hakkri Iiro) ja itse Rauma-nimi, joka (luonnonnimi) on jo Kustaa Vaasan aikana suuren kylän nimenä Tornion seudulla, ovat omansa vahvistamaan tätä arvelua.»

‡ Tornion jokilaakson asutustarinat eivät paljonkaan anna tälle kysymykselle lisävalaistusta. Näiden tarinain nojalla kyllä voi päätellä, millä tavalla asutus niillä seuduilla on levinnyt, mutta mistä tämä asutus sinne alkuaan on tullut, siinä tiedot loppuvat. Niiden seutujen hengellinen herätys, joka pitää vanhain muinaistarujen ja muinaisten tapausten muistelemisen syntyinä, on nähtävästi paljon siihen vaikuttanut. Kun Skogman v. 1865 kulki niillä seuduilla ja kyseli, mistä suomalaiset ovat Norrbotteniin alkuaan tulleet, kertoo hän saaneensa useinkin vastauksen: kyllähän sen raamatusta näkee, mistä kaikki kansat ovat tulleet ja alkunsa saaneet. Airila mainitsee Ylitornion Kainuun kylässä kerrotun, että

neljäs uutisasukas, joka oli asettunut Vittaniemen Simun taloon, 5 km. Hietaniemen kirkkoa alemmaksi, oli ollut »Simuna Simunanpoika Korhonen Turun läänistä».

Pirkkalaisten oloja ja elämää valaisevasti kuvailee, paitsi Skogman tutkimuksessaan, m. m. Yrjö Koskinen laajahkossa kertomuksessaan Pirkkalaisista. 17:nnen vuosisadan kolmannella vuosikymmenellä, kun v. 1621 oli kaupunginoikeudet annettu Piitimelle, Luulajalle ja Torniolle sekä v. 1622 Uumajalle, päättyy Peräpohjan pirkkalaisten monessa suhteessa omituinen historia ja heidän nimensäkin vähitellen asia- ja aikakirjoista katoaa.

Pidämme siis Norrbottenin nykyisen suomalais-asutuksen pääasiallisena alkujuurena *pirkkalaisia* ja, antaaksemme sanansijaa myös Skogmanin laajoille, eri lähteisiin nojautuville selvityksille, *kainulaisia*. Mutta muillekin siirtokunnille oli Norrbottenissa runsaasti tilaa. Kun siellä yhä vieläkin on laajalti aivan asumattomia alueita, oli niitä noin 500—700 vuotta sitten luonnollisestikin monin verroin enemmän. Ruotsin hallituskin on tähän seikkaan jo varhain kiinnittänyt huomiota. Niinpä käski Kustaa Waasa v. 1546 erämaiden asuttamiseen nähden »jokaisen säätynsä ja varojensa mukaan raivata peltoa ja niittyä, hakata kaskia, viljellä maata ja rakentaa uusia taloja, koska siihen on hyvää tilaa». Erikoinen asetus Norrlannin asuttamisesta annettiin v. 1559. Siinä sanotaan: »että Norrlanti tulisi asutuksi ja kruunun verot sen kautta lisääntyisivät ja että moni mies kunnialla saattaisi itsensä elättää, mutta kyläkuntia on, jotka sitä eivät tahdo myöntää, vaan omistavat itsellensä metsää neljän viiden peninkulman laveudelta, vaikka heillä siihen ei kuitenkaan ole oikeutta, sillä asumattomat maat ovat Jumalan, kuninkaan ja kruunun, mutta eivät kenenkään muiden omat; niin on siis päätetty, että niille, jotka voivat ja jaksavat hakea itsellensä hyviä ja sopivia asuinpaikkoja metsissä, joissa he saattavat perata ja polttaa metsän pois ja sitten toimittaa sinne itsellensä taloja ja tiluksia ja maksaa kuninkaalle ja kruunulle veroja, se olkoon kenenkään vastaansanomatta tai estämättä sallittu,

jos se ei tapahdu kenenkään asumapaikalla, niityllä tai laitumella, jota seikkaa voudin ja lautakunnan on tarkastaminen ja tutkiminen.» — Kustaa Waasan kuoltua jatkoi Norrlannin asuttamistyötä Kaarle IX. V. 1603 hän m. m. selitti, että »koska Norrlannissa on hyvää tilaisuutta asua, niin että maa vielä paljon saattaa tulla parannetuksi, niin sentähden on sanottava niille, jotka asuvat maalla, että jos joku tahtoo mennä sinne pohjoiseen, missä on tilaa, ja siellä pysyä, niin tahdomme auttaa häntä peuroilla ja muulla ja suoda hänelle vapauden veroista, kunnes hän saavuttaa toimeentuloa.» V. 1607 hän käski Tornion pitäjän talonpojilla kansoittaa ne paikkakunnat Lapissa, jotka vielä olivat asumattomat. Kuninkaana Lapissa olevien toimitusmiesten samana vuonna antamasta kertomuksesta taas näemme, että talollisilla ja *pirkkalaisilla* oli etuoikeus asuttaa ne järviolueet, joilla he aikaisemmin olivat harjoittaneet kalastusta. — Erinäisiä, Norrlannin uutisasutukseen kehottavia julistuksia ja säädöksiä annettiin sittemmin yhä edelleenkin. Niinpä v. 1739 julaistussa kuninkaallisessa kirjelmässä sanottiin: »mitä tulee suuriin metsiin ja erämaihin, niin on maaherrain katsominen, että ne kaikkien mahdollisuuksien mukaan tulevat asutuiksi ja pelloiksi sekä niityiksi raivatuiksi ja sitten vähitellen verotetuiksi; tämä kaikki siellä, missä maanlaatu ja paikkakunta sellaiseen on sovelias ja se saattaa metsää pahasti vahingoittamatta tapahtua, joka seikka on tarkoin tutkittava, ennenkuin mitään lupaa annetaan». V. 1741 luvattiin 10 vuoden vapaus henkirahoista ja 50 vuoden vapaus kaikesta tuloverosta niille, jotka ottivat erämaita Wester- ja Norrbottenissa viljelläksensä.

Ruotsin Lapilla historiallisena maakuntana käsitetään nykyisen Westerbottenin läänin laaja länsiosa, sen itäistä, Pohjanlahden rannikkoaluetta lukuunottamatta, ja Norrbottenin läänin niinikään laajin läntinen ja pohjoinen osa, Tornionjoen laaksoa (paitsi sen pohjoisinta osaa) ja Pohjanlahden rannikkoaluetta lukuunottamatta. Pohjoisimpana on Tornion Lappi, sen eteläpuolella Luulajan

Lappi, sitten Piitimen Lappi, Lyckselen Lappi ja eteläisimpänä Äselen Lappi. — Luokaamme pikainen silmäys erikoisesti tämän Ruotsin Lapin asuttamiseen.

Ruotsin Lapin lappalaisten keskuuteen levisivät ensimmäiset kulttuurin säteet epäilemättä pirkkalaisten kautta. Vähitellen saatiin sinne jonkun verran kristinuskon siemeniäkin kylvetyksi ja 1400-luvun alulla rakensi, tarinain kertoman mukaan, Tosten herra Lapin ensimmäisen kappelikirkon. Mutta vasta vuosisatoja myöhemmin¹ voidaan sanoa kristinuskon syvemmin juurtuneen lappalaisten keskuuteen. Pirkkalaiset polttivat Tosten herran kappelin ja vasta 1600 vuoden tienoissa rakennettiin Lappiin uusi kristitty kirkko¹).

Historiasta tiedämme, että 1500-luvun viimeisinä vuosina Suomessa vallitsivat nuijasodan melskeiset, rauhattomat ajat. Monen monet pyrkivät vieraille maille etsimään vapautta ja rauhaa, suuret joukot vaimoineen ja lapsineen etsivät itselleen uuden kodin Suomen ulkopuolelta. Muutamia siirtyi Saksaan, Viroon ja Puolaan, mutta useimmat pyrkivät Ruotsiin, jonka olot parhaiten tunnettiin. »Vielä kerran näemme siis suomalaisten Ruotsin Lapissa esiintyvän kulttuurille tienraivaajina», lausuu ruotsinmaalainen kirjailija Waldemar Lindholm. »Eikä ainoastaan Lapissa, vaan myöskin etelämpänä olevissa maakunnissa, Ängermanlannissa, Taalaissa, Medelpaadissa ja Värmlannissa. Kuin suomalaisesta heimosta hajaantuneina vesoina ovat he tehneet työtä ruotsalaisen kulttuurin palveluksessa raivaten ja viljellen maita.» Ensisiksi näyttävät nämä 1500-luvun lopussa ja 1600-luvun alussa kotimaastaan siirtyneet suomalaiset tulleet Helsinglantiin, joka on Norrlannin eteläisimpiä rannikko-maakuntia. Täältä he näyttävät suurissa² joukoin³ siirtyneen länteen päin Taalainmaahan ja Värmlantiin, jonka suunnattomat metsät tarjosivat tulokkaille hyvän ja luo-

¹) Mielenkiintoisia kertomuksia Tornionlaakson suomalaisten ja lappalaisten kristinuskoon käännytysajoilta sisältää E. Melanderin arvokas kaunokirjallinen kokoelma »*Klocka och Trolltrumma*» (ilm. v. 1914).

tettavan turvapaikan, sekä pohjoiseen päin Medelpaadiin, Ångermanlantiin ja osittain myös Åselen ja Lyckselen Lappiin.

Kaskeamisella, metsästyksellä ja kalastuksella, sen mukaan kuin kotipuolella olivat tottuneet, suomalaiset Keski- ja Sisä-Ruotsissa monin paikoin elivät vuosikautia ruotsalaisten tuskin aavistaessa suomalaisia siellä olevankaan. Mutta vuosien kuluessa ruotsalainenkin uutisasutus kävi yhä ylemmäs jokilaaksoja sisämaahan. Metsistä tavattiin vihdoin salosuomalaistenkin asumukset, ja taistelu maan omistamisesta ruotsalaisten ja suomalaisten uutisasukkaiden kesken alkoi. Ruotsalaiset eivät suinkaan lempein silmin suomalaisia katselleet. Omakätisesti kävi yhä lisääntyvä ruotsalainen asutus oikeutta suomalaisia vastaan. Suomalaisia vainottiin ja suurin joukoin murhattiin. Niinpä kertoo vanha historiallinen perimätieto, että hurjistunut ruotsalainen talonpoikaisjoukko kerran hyökkäsi Ångermanlannin Finnsjön suomalaisten kimppuun, murhaten heidät viimeiseen mieheen. Ruotsin hallituskin käytti veristä kieltä, kuten m. m. tämän kirjasen alussa mainittu, v. 1664 annettu kuninkaallinen käskykirje sangen kuvaavasti todistaa. Ja niin on suomalainen asutus vuosisatain kuluessa, vaikka suoranaiset väkivaltaisuudet suomalaisia kohtaan sittemmin kävivätkin yhä harvinaisemmiksi, vähitellen Keski- ja Sisä-Ruotsista yhä enemmän hävinnyt. Vähälukuisina, toisistaan erillään ja saamatta omalla kielellään minkäänlaista koulusivistystä he vähitellen jo ovat useimmissa paikoin kokonaan sulautuneet ruotsalaisiin. — Eipä ole enää suomalaista asutusta Åselen ja Lyckselen Lapissakaan. Mutta muisto näidenkin seutujen vanhoista salosuomalaisista elää vielä sikäläisissä kansantarinoissa ja monissa paikkain nimissä.

V. 1678 antoi Ruotsin kuningas Kaarle XI asetuksen Lapin asuttamisesta. Siinä kehoitettiin rajamaakuntien asukkaita muuttamaan Ruotsin Lappiin ja luvattiin heille siinä tapauksessa vapaus sotamiehen pidosta kaikiksi ajoiksi ja 15 vuoden vapaus kaikista tuloveroista, minkä

ajan jälkeen heitä oli verotettava niinkuin lappalaisiakin. Mutta kun tämä »Plakaatti Lapin asuttamisesta» julkaisiin, ei ollut, kertoo edellämainitsemani Lindholm, »ainoatakaan ruotsalaista, joka olisi uskaltanut muuttaa Lappiin uutisasukkaaksi. Sillä lappalaiset olivat ruotsalaisten kesken huudossa jumalattomasta noituudesta, jota ei kukaan voinut vastustaa. Jopa aikalaiset sivistyneetkin luulivat lappalaisten taitavan loihkia, ja varmaankin he tunsivatkin monta muilta salattua luonnonvoimaa, kuten nykyajan intialaiset fakiirit. Ei ole siis kummasteleminen, ettei tahdottu panna itseänsä alttiiksi lappalaisten noituudelle. Mutta suomalaiset olivat itse taikatietoista väkeä, ja vaikkeivät olisi olleetkaan, oli heillä kumminkin sellainen maine, ja se jo riitti pitämään arkoja lappalaisia aisoissa.» Seuraavana vuonna, v. 1674, tapaammekin Ruotsin Lapin ensimmäisenä paikallisena varsinaisena asujana, raivaajana ja todellisenä viljelijänä suomalaisen *Vilppu Hiltuinen*, jonka Lindholm on nykyajan yleisölle mielenkiintoisesti esittänyt kirjassaan »Ruotsin salo-suomalaisia». — »Kevät teki tuloa erämaahan. Mutta yksinkertaisessa siniseksimaalatussa sängyssänsä vanhassa tuvassa nukkui Vilppu Hiltuinen rauhallisesti ja makeasti. Auringonsäde leikitteli hänen päänalusellansa, ja hänen vanhat kurtuiset kasvonsa loistivat omituisesta rauhasta. Suloinen oli erämaan vanhan uranaukaisijan, Lapin ensimmäisen uutisasukkaan, *Vilppu Hiltuinen* lepo.»

Lappiin 1678 vuoden julistuksen perusteella muuttaneiden lukumäärä ei kuitenkaan ollut suuri. Ne suomalaiset, jotka sinne silloin muuttivat, asettuivat ensi sijassa Lyckselen ja Åselen pitäjiin. V. 1695 jälleen annettiin erityisellä julistuksella tiedoksi, että ne, jotka Lapissa jo asuvat taikka sinne asuntonsa ottavat, saavat 15 vuoden vapauden kaikista veroista. Vapaavuosien kuluttua he verotetaan tiluksiensa suuruuden mukaan, mutta henkirahoista, sotamiesten pidosta ja kaikista sivumaksuista he edelleen pääsevät. Kuitenkaan eivät, sanotaan mainitussa julistuksessa, ne, jotka tällaista oikeutta tahtovat nauttia, »saa ylellisesti hakata kaskia, jota mielikarvaudella

olemme kuulleet tapahtuneen ja jonka kautta metsä hävitetään ja vahingollisia metsävalkeita aiheutetaan, vaan he ovat velvolliset rakentamaan huoneita ja raivaamaan peltoa ja niittyä, niinkuin muissakin maamme maakunnissa on tavallista». — V. 1749 sitten julkaistiin erityinen yksityiskohtaisempi ohjesääntö, minkä määräyksiä uutisasumuksia Lappiin perustettaessa oli noudatettava. Ja tämän ohjesäännön määräykset ovat suureksi osaksi olleet siellä voimassa aina nykyaikoihin asti.

Nämä Lapin uutisasukkaille annetut erikoisvapaudet saivat varsinkin *ison vihan aikana* paljon suomalaisia siirtymään nykyisen Norrbottenin läänin itä-, keski- ja pohjoisosiin. Ja Suomesta niille seuduille siirtyminen olisi 1700- ja 1800-luvuilla ollut ehkä vieläkin suurempi, jos edellämainittu 1749 vuoden ohjesääntö ei olisi tehnyt uutisasumusten perustamista niin monimutkaiseksi kuin se itse asiassa teki. Kuvaavana esimerkkinä siitä, mitä vaikeuksia uutisasukasta niillä seuduilla saattoi esim. viime vuosisadalla kohdata, kaikista luvatuista etuoikeuksista huolimatta, mainittakoon lähetyssaarnaaja P. Laestadiuksen kuvaus kirjassaan »Journal öfver missionsresor i Lappmarken II».

»Minä katsoin uutisasumuspaikan», kertoo Laestadius, »ja kirjoitin maaherranvirastolle tavalliseen tapaan pyynnön kruunun uutisasumuksen aikaansaamiseksi. Pitäjän nimismies sai määräyksen katsastaa ne tilukset, joita tarkoitin. Tämä katselmus tapahtui syksyllä v. 1830. Asuinpaikaksi valitsin erään niemen, jonka nimi oli Notte. Maa siinä oli pelloksi kelpaamatonta, minkä vuoksi peltomaaksi katsottiin 3 saarta, jotka yhteensä tekivät 6 1/2 tynnyrinalaa. Niittymaata tulin saamaan asunnolta pitkän matkan päässä ja näiden niittytilkkujen arveltiin tuottavan 40 kuormaa heiniä. V. 1831 sain tiluksiin hallintaoikeusluvan, jossa m. m. sanottiin: »maan viitenä ensimmäisenä vapaavuonna on uutisasukas velvollinen aikaansaamaan ne rakennukset ja viljelykset, jotka katselmusmiehet ovat esittäneet ja jotka ovat arvioidut 145 riksiin 32 kill. B:co, mutta sen jälkeen hänen tulee

vuosittain laskea rakennusten ja viljelysten osalle edelleen 14 riksiä mainittua rahalajia ja lisäksi vielä pitää kunnossa, mitä ennen on tehty; jos hän tämän laiminlyö, niin hän kadottaa omistusoikeutensa uutisasumukseen ja hänet velvoitetaan seuraajalleen rahassa suorittamaan se, mitä hän on tekemättä jättänyt, mistä kaikesta asianomaisten kruununpalvelijain tulee pitää tarkkaa vaaria.»

»Tämä on», kirjoittaa Laestadius, »omistusoikeusluvan tavallinen muoto uutisasukkaille Lapissa. Se siis sisältää, että jos uutisasukas ei täytä kaikkia velvollisuuksiansa, hän kadottaa omistusoikeutensa uutisasumukseen ja saa vielä lisäksi rahassa maksaa seuraajalleen, mitä on laiminlyöty. Tämä on hyvin kohtuuton määräys. Millä oikeudella kruunu vaatii enemmän kuin on antanut? Uutisasukas on köyhä, hänen täytyy kalastaa, hänen täytyy metsästä, hänen täytyy tehdä muille työtä saadaksensa elatusta. Hän jaksaa tuskin laittaa pienen mökin itselensä, toisen huonepahasen karjallensa; ja kuitenkin hänet velvoitetaan viitenä vuotena rakentamaan täysi talo ja raivaamaan tavallisen talon pellot. Jos tätä vaaditaan varalliselta talon haltialta, jolla on elatuksenvaraa riittävästi ja täysikasvuisia lapsia sekä palkollisia, niin hänkin jo säikähtää; ja siitä huolimatta kuitenkin tällainen vaatimus asetetaan köyhille uutisasukkaille, jotka tyhjin käsin muuttavat jollekin sammalsuolle Lapissa. Ja jos nyt näitä kaikkia vaatimuksia ei täytetä, niin nämä kurjat uutisasukkaat ajetaan pienine lapsineen pois siitä matalasta majasta, jonka he töin tuskin ovat kokoonkyhäytyksi saaneet, ja lisäksi heiltä vielä otetaan se pieni omaisuus, mitä heillä mahdollisesti saattaa olla, korvaukseksi siitä, mitä uutisviljelyksessä on voimien puutteen vuoksi jäänyt tekemättä.»

Että uutisasutus kuitenkin on niillä seuduilla kasvanut, vieläpä verraten nopeastikin, osottaa aikaisemmin tässä kirjasessa esitetty tilasto. Jokseenkin mahdotonta luonnollisestikin on sanoa, mitkä Norrbottenin läänin seudut jo kainulaiset ja pirkkalaiset aikoinaan viljelykselle raivasivat; melkein yhtä mahdotonta on päätellä,

mihin paikkoihin Tornionjoen laaksossa pirkkalaisten mahtavuuden päivien jälkeen muita suomalaisia on ensiksi muuttanut, sillä minkäänlaisia maakirjoja niiltä ajoilta ei löydy. Monista merkeistä päättäen ovat Tornion ja Kainuun pitäjät tulleet aikaisemmin asutuiksi. Tornion Lappikin on tullut aikaisemmin viljelykseen kuin muut Lapit. Siellä oli esim. 32 verovelvollista uutisasumusta jo silloin kuin Luulajan Lapissa oli vain 3 ja Piitimen Lapissa ei ainoatakaan. Jukkasjärvellä tavaetaan ensimmäinen uutisasutus v. 1681 ja Kaaresuvannossa v. 1650. V. 1606 ilmoitti Ruotsin kuninkaan toimitusmies Lapissa, että pirkkalaisia, jotka vanhastaan ovat käyneet kauppaa tunturilappalaisten ja merilappalaisten kanssa, oli Tornion Lapissa 22, Luulajan Lapissa 17, Piitimen Lapissa 16 ja Uumajan Lapissa 11. V. 1799 oli, D. Skogmanin mukaan, Tornion Lapissa 564 uutisasukasta, mutta v. 1858 jo 1,287. Jukkasjärvellä oli v. 1820 suomalaisia 855, v. 1860 jo 974. Tornion vesistöä lännemmäksi siirtyi suomalainen asutus esim. Jellivaraan 1700-luvun keskivaiheilla, leviten vähitellen Luulajan joen keskijuoksulle asti ja osittain vielä siitakin jonkun verran luoteeseen.

Tämä niiden seutujen uutisasukkaiden lisääntyminen ei luonnollisestikaan ole ollut vaikuttamatta lappalasiin. Hän on varsin karsain silmin nähnyt, että uutisasukkaita on kaikin tavoin koetettu suosia ja hänet on pyritty vähitellen yhä enemmän karkottamaan niiltä seuduilta, joilla hänen sukunsa on vuosisatoja vuosisatoin jälkeen peurojansa syöttänyt ja järvissä kalastellut. Ja vaikka lappalasiakin on silloin tällöin muistettu, niinkuin esim. v. 1671, jolloin Westerbottenin maaherran käskettiin pitää huolta siitä, ettei Lapin asuttamista varten tapahtuva maan mittaaminen peljästyttäisi lappalaisia, sillä hallitus tahtoo sallia lappalaisten pitää maansa ja kalavetensä, niin ovat he siitä huolimatta tunteneet asemansa varsin sorronalaiseksi ja riitoja lappalaisten ja uutisasukkaiden välillä on syntynyt varsin helposti. Uutisasukas on tehnyt sieltä täältä esim. muutamia kuormia

heinää ja jättänyt ne suojatta. Lappalainen on kulkenut sivutse ja hänen peuransa ovat syöneet ja hajoitelleet uutisasukkaan heinävarat. Uutisasukas taas vuorostaan on polttanut jäkälän kaukaisten niittymaittensa vieriltä ja niin turmellut lappalaisen peuranlaitumen. Riita on ollut valmis. — Viime aikoina ovat olot kyllä tässä suhteessa paljonkin järjestyneet. Mutta eripuraisuuden aiheita yhä vieläkin paljon löytyy. Varsinkin metsälappalaisten ja Norrbottenin läänin muiden asukkaiden välit yhä edelleen ovat kireät.

Elinkeinot.

Norrbottenin läänin suomalaisten pääelinkeinot ovat maanviljelys ja karjanhoito. Tärkein viljalaji on ohra ja ohran ohella peruna. Ruista tapaa varsinkin Tornion jokilaakson eteläosissa. Kauraakin viljellään, mutta pohjoisempina kuitenkin vain rehuksi. Pohjoisemmissa seuduissa on valkoinen nautakarja, n. s. tunturirotu, yleisintä. Karjan rehun hankinta tuottaa asukkaille paljon työtä ja huolta. Heinää saadaan pohjoisempina yleisimmin suoniityiltä, »jänkiltä» (jängiltä), etelämmässä on viime vuosina alettu jo hiukan viljellä kylvöheinääkin. Myös poroja useat Norrbottenin suomalaiset omistavat. Suomalaisseutujen pohjoisosissa harjoitetaan uutterasti kalastusta, voipa sanoa siellä kalastuksen olevan monin paikoin pääelinkeinonakin.

Yleensä elää Norrbottenin suomalainen väestö ver-raten niukoissa, monin paikoin sangen puutteenalaisissaakin oloissa. Katovuosia lisäksi sattuu usein. Varsinkin 1867 ja 1902 suuret katovuodet ovat niillä seuduilla kaikkien muistissa; perin huono oli sato myöskin vuosina 1851, 1856, 1862, 1864 ja 1866. Vuodesta 1904 alkaen on Luulajassa toiminut kasvibiologinen koelaitos, jonka päämääränä on saada hankituksi niiden seutujen ilmanalaa täysin kestäviä viljalajeja. Erikoisesta Norrlannin maankuivausrahastosta on Norrbotteniin viime vuosina myönnetty runsaasti apurahoja ojitus- ja suonkuivaus-

tarkotuksiin. Meijeritoiminta on kolmen viimeksikulu-
neen vuosikymmenen aikana myös huomattavasti edis-
tynyt. Sahaliike niinikään on viime vuosina entisestään
monin verroin vilkastunut. Suurimmat metsäalueet
omistavat yhtiöt, kunnat ja valtio. Vuosisadan vaihteessa
oli Norrbottenin läänissä valtion metsiä 2,334,132 ha
(v. 1901), kuntain metsiä 288,648 ha (v. 1901), kruunun-
tilain ja uutisasukkaiden metsiä 888,789 ha (v. 1897)
ja tukkiyhtiöiden metsiä noin 120,500 ha (v. 1897).
Kunnan omistamaa metsää oli vuosisadan vaihteessa
suomalaisseuduilla Pajalassa 48,782 ha, Tärännössä
14,457 ha, Jukkasjärvellä 45,582 ha, Jellivaarassa 63,015 ha
ja Kaaresuvannossa 7,000 ha (v. 1912). Metsien
kautta saatuja rahastoja omisti v. 1905 Pajalan kunta
1,108,239 kruunua, Jukkasjärvi 124,750 kr. ja Jellivaara
770,244 kr. V. 1911 kohosivat Norrbottenin läänin kun-
tain omistamat, metsistä saadut rahastot 5,736,224
kruunuun. — Myös massaksi on viime aikoina alettu met-
sää käyttää. Tervanpolttoa harjoitetaan yleisesti. Met-
sästys on monin paikoin kalastuksen ohella tuottava
sivuelinkeino.

Erikoista huomiota ansaitsee vuoriteollisuus. Vuo-
rissa löytyy rautaa, kuparia, lyijyä, sinkkiä ja hopeata.

Rautatiet.

Rautatie Bodenin linnoitus- ja rautatiekeskuksesta
itänpäin on jo ehtinyt Suomen rajalle kahdessakin koh-
dassa, Karungissa ja Haaparannalla. Ensin rakennettiin
rata Bodenista Morajärvelle (Morjärv) asti, jota matkaa
on 24 km. Morajärven ja Lapinjärven (Lapträsk) vä-
linen, 46 km pitkä rataosa avattiin liikenteelle v. 1911.
Samana vuonna päättivät Ruotsin valtiopäivät jatkaa
rataa Karunkiin Tornionjoen länsirannalle asti, mikä
rataosa valmistui v. 1913. Saman vuoden valtiopäivillä
päätettiin samaa rataa jatkettavaksi myös Karungista
pohjoiseen päin pitkin Tornionjoen jokivartta 47 km,
Matarenkiin asti. Karungin—Matarengin rata avattiin

liikenteelle jouluk. 15 p:nä v. 1914. Radan varrelle on heti alusta rakennettu 10 asemaa ja pysäkkiä.

Paljon tärkeämpää kuin radan jatkaminen Karungista pohjoiseen päin, olisi epäilemättä kuitenkin jo kauvan sitten ollut Haaparannan kaupungin yhdistäminen Ruotsin rautatieverkkoon. Siitä olikin jo vuosia sitten ollut neuvotteluja ja keskusteluja sekä Ruotsin valtiopäivillä että muissa asiaa harrastavissa piireissä. Niinpä oli aikoinaan kysymyksessä rautatien rakentaminen Morajärveltä Haaparannalle; mutta jatko suunnattiin lopuksi Lapinjärvelle. Sen jälkeen aiottiin rata Lapinjärveltä jatkaa Haaparannalle, mutta jatko tulikin ruotsinpuoleiseen Karunkiin j. n. e. Ja Haaparanta sai yhä edelleen odottaa rautatietään.

Syynä siihen, että Haaparanta yhä edelleen Ruotsin rautatieverkosta syrjäytettiin, vaikka Haaparannan radan tärkeys kaikkialla tunnustettiin, olivat strategiset näkökohdat, Norrbottenin itäisen maarajan puolustus.

Vuoden 1913 valtiopäivät vihdoinkin hyväksyivät kuninkaallisen esityksen, jonka mukaan Haaparannalle oli rakennettava rautatie. Mutta radan suunta jäi edelleen myöhemmin päätettäväksi. Sen verran voitiin kuitenkin jo sopia suuntaakin koskevista eri ehdotuksista, että jäljelle jäi vain kaksi lopullista suuntaehdotusta: toisen ehdotuksen mukaan, jota kannattivat sekä Ruotsin rautatiehallitus että Norrbottenin läänin kuninkaallinen käskeynhaltia, oli rata suunnattava Karungista etelään pitkin Tornionjoen laaksoa; toisen ehdotuksen mukaan, jota erikoisesti kannatti Ruotsin yleisesikunta, oli rata suunnattava Lapträskin aseman läheltä etelää ja kaakkoa kohti Säivits-lahteen ja siitä itäänpäin Haaparannalle.

Vuoden 1913 alussa puolusti Ruotsin hallituksen siviilitoimituskunnan päällikkö, mikäli kesällä 1914 Ruotsin valtiopäiväin käsiteltävänä olleesta, uusia rautateitä koskevasta mietinnöstä käy selville, esittäessään asiaa kuninkaalle, suuntaa Karunki—Haaparanta. »Rata on suunnattava», selitti ministeri Schotte, »pitkin Tornionjoen laaksoa, kuitenkin niin paljon siitä länteen päin,

että se kulkee varsinaisen viljellyn maan ulkopuolella ja että erinäiset sotilaalliset näkökohdat tulevat varteen otetuiksi. Haaparannan asema on sijoitettava kaupungin eteläpuolelle. Radan yhdistäminen vastaisuudessa Suomen rautatieverkkoon ei voi tulla kysymykseen muualla kuin Haaparannan eteläpuolella, Suomen puolella olevan Alatornion kirkon läheisyydessä.» Tämän suunnan tueksi esitti siviiliministeri vielä m. m. sen, että rata siten tulee lyhempi ja kustannuksiltaan helpompi. Mutta ennen kaikkea puhuivat silloisen siviiliministerin mielestä Karungin — Haaparannan ratasuunnan puolesta sivistykselliset näkökohdat, *ruotsalaisen sivistyksen ja ruotsin kielen käytön edistäminen suomalaisessa Tornionjoen laaksossa.* — Samat 1913 valtiopäivät myönsivät Haaparannan radan rakentamista varten 1,495,000 kruunua, josta vuotta 1914 varten 600,000 kr.

V. 1913 valtiopäiväin asiassa tekemän päätöksen johdosta määräsi kuningas rautatiehallituksen laatimaan lopullisen ehdotuksen radan suunnaksi ja ottamaan sitä tehdessään huomioon, mikäli mahdollista, ne eri ehdotukset, mitkä asiassa aikaisemmin oli tehty, sekä varsinkin kiinnittämään huomiota niihin näkökohtiin, mitä yleisesikunnan taholta strategisessa suhteessa oli esitetty ja esitetään.

Rautatiehallitus antoi sittemmin lopullisen ehdotuksensa, jossa se esitti radan rakennettavaksi joko Tossaan vastaisuudessa perustettavalta asemalta Lappträskin (Lappinjärvi)—Karungin rataosalla, $4\frac{1}{2}$ km Karungista länteen, eteläänpäin noin 3—7 km etäisyyteen Tornionjoesta Pitkäjärven ja Karsikkojärven ohitse Vuonoon ja siitä Haaparannalle tai Karungin asemalta eteläänpäin, noin 1—2 km etäisyyteen joesta, Kukkolan, Vojakkalan, Mattilan ja Nasuan kautta Haaparannalle. Edellistä ehdotusta kannatti yleisesikunta, jälkimäistä rautatiehallitus itse ja Norrbottenin läänin maaherra.

Ruotsin 1914 vuoden toisten valtiopäiväin valtiovarain valiokunta oli jälleen asiaa eri puolilta tutkinut ja lopulta huomannut, että *Tornionjoen jokilaakson ruotsa-*

laistuttaminen on sittenkin tärkeämpi kuin strategiset näkökohdat. Se kannatti itäisempää suuntaa Karungista Haaparannalle. Tämän suunnan lopullisesti hyväksyivät heinäk. 4 p:nä 1914 valtiopäiväin molemmat kamaritkin, joten Haaparannan yhdistäminen Ruotsin rautatieverkkoon vihdoinkin sai lopullisen ratkaisunsa. Ensimmäinen kamari hyväksyi ehdotuksen ilman keskustelua, toisessa kamarissa lausui Tukholman kaupungin edustajista kenraali Åkerman valittelunsa siitä, »että rata nyt lopultakin saa sen suunnan, minkä se näyttää saavan, ja tärkeät strategiset näkökohdat jäävät huomioonottamatta». Hänkään ei kuitenkaan nyt enää tahtonut tehdä mitään muutosehdotusta, »jotta tämä monimutkainen asia kerrankin saataisiin lopulliseen päätökseen». Samalla kuin valtiopäivät, niinkuin sanottu, uhrasivat strategiset näkökohdat Tornionjoen jokilaakson »suomalaisuusvaaran» vuoksi, ne kuitenkin päättivät rakennettavaksi suuren sotilasaseman Tossaan ja muutenkin ottaa yleisesikunnan esitykset huomioon, mikäli ne olivat sovitettavissa lopullisesti päätettyyn, idempänä kulkevaan rata-suuntaan nähden. — Kuten jo on mainittu, myönnettiin radan rakennustöitä varten v:ksi 1914 vuoden 1913 valtiopäivillä 600,000 kr. Nyt puheenalaisilla v. 1914 toisilla valtiopäivillä myönnettiin vuodeksi 1915 1,042,000 kr. sekä erinäisiä haararaiteita varten 172,600 kr. Tähän ei vielä ole otettu mukaan Tossan sotilasaseman kustannuksia, mikä asema päätettiin rakentaa samanaikaisesti Karungin—Haaparannan radan kanssa. Edellämämainitun 600,000 kr. ilmoitti rautatiehallitus lokakuussa 1913 aikovansa käyttää vuoden 1914 aikana pääasiallisesti maantasoitus-, rumpu- ja sillanrakennustöihin Karungin ja Vojakkalan välisellä rataosalla sekä kiskojen laskemiseen rataosalla Karunki—Kukkola. — Radan eteläinen pääte-asema päätettiin 1914 toisilla valtiopäivillä rakennettavaksi Haaparannan kaupungin eteläpuolelle, pitäen silmällä tämän radan vastaista yhdistämistä Suomen rautatieverkkoon. Sillä Suomen ja Ruotsin rautatieverkkojen yhdistämiselle pidettiin sopivimpana paikkana Alator-

nion kirkon seutua, joten — niin silloin Ruotsin kansanedustajat yleisesti arvelivat — kaikesta päättäen voidaan, jos, kuten uskottiin, strategiset näkökohdat Venäjän puolelta eivät asiaan kielteisesti vaikuta, läheisessä tulevaisuudessa Suomen valtionrautateiltä siirtyä Ruotsin rautateille jo jokseenkin mukavasti, vaikkapa Uudenkaupungin—Kappelskärin rautatielinja suurine höyrylautoineen jäisikin vielä toistaiseksi vain suunnitelmien varaan.

»Nyt Norrbottenin suomalaisvaara vihdoinkin on voitettu», kiirehti heti istunnon päätyttyä tämän kirjoittajalle voitonvarmana vakuuttamaan muuan Norrbottenin valtiopäivämiehistä, jonka kanssa aikaisemmin monasti olin kiistellyt ruotsinmaalaisten harjoittamasta suomalaisessorosta ja jonka tällöin tapasin valtiopäiväin toisen kamarin eräässä etuhallissa.

Näin ajateltiin kesällä 1914 ennen nykyisen suursodan puhkeamista. Sen jälkeen sattuneet tapahtumat vaikuttivat silloisiin suunnitelmiin monessakin suhteessa sangen huomattavasti.

Jo v. 1914 syksyllä ilmestyi Venäjän lehtiin tietoja, että Ruotsin hallitus ei aiokaan läheisessä tulevaisuudessa toteuttaa valtiopäiväin päätöstä Haaparannan yhdistämisestä Ruotsin rautatieverkkoon. Niinpä oli, Russk. Slovon mukaan, Ruotsin ulkoministeri ilmoittanut sanomalehtimiehille, ettei Karungin—Haaparannan rata valmistu ainakaan ennen vuoden 1915 loppua.¹⁾

Samoihin aikoihin v. 1914 syksyllä alettiin Suomen puolelle rajaa rakentaa Tornioista pohjoiseen päin uutta rautatietä, vieläpä olosuhteissa ja tavalla, ettei ole ilman aihetta tähän rautatiehen nähden esitetty lausunto, että se on melkein pä kuin loihdittu. Koska tästä radasta, vaikkapa se omassa maassamme onkin, on näkynyt esim. sanomalehdistössämme vain sangen niukasti lyhyitä

¹⁾ Kun Ruotsin sanomalehtiä niihin aikoihin ei, sensuuri-toimenpiteiden seurauksena, maahamme saapunut kuin silloin tällöin joku »rehdyksestä», ei alkuperäisiä ruotsalaisia tietoja ollut käytettävissä.

uutisia, lienee ehkä paikallaan mainita muutamia piirteitä siitä.

Marrask. 10 pnä v. 1914 saapuivat ensimmäiset radan rakentamistöitä johtamaan määrätyt insinöörit Tornioon, ja heti sen jälkeen alettiin ratatyöt tarmolla, jolle vertauskohtia löydettäneen vain Amerikasta. Ennen pitkää oli radan rakentamistöissä jo 2,300 miestä. Ensimmäinen suurempi luonnoneste Tornion pohjoiseen päin oli Liakanjoki, mutta pian oli silta senkin yli valmiina, ja jo tammikuun alkupäivinä v. 1915, siis vajaan kahden kuukauden kuluessa töitten alkamisesta, oli tilaisuus matkustaa mukavasti toisen luokan rautatievaunussa aina suomenpuoleiseen Karunkiin asti. Ja noin kahden kuukauden kuluttua siitä, jolloin ratatyöt alettiin, matkusti rataa myöten ensimmäisen luokan vaunuosastojen sametilla päällystetyillä sohvilla huolettomasti eri maiden kansalaisia, joiden mieleen tuskinpa johtuikaan, että nyt matkustivat maita, jotka paikoin olivat vielä vähän aikaa sitten olleet raivaamatonta suomaata, missä vain jäniksillä ja metsäkanoilla oli ollut tiensä ja asuntonsa.

Radan rakennustöiden ylijohtajana toimi piiri-insinööri Gunnar Lindqvist. Helmikuun 10 pnä v. 1915 joutui suomenpuoleisen Karungin—Tornion rata toistaiseksi Suomen valtionrautateiden haltuun. Karungin asema ja asema-alue rakennettiin heti alusta pitäen vastaamaan suuren tavaraliikenteen vaatimuksia. Asema-alue on noin 1 km pitkä, varustettuna monilukuisilla raiteilla ja tilavilla tavarankäytösmailla.¹⁾

¹⁾ Kesällä 1917 näkyi sanomalehdistössämme uutisia, että Venäjän valtio aikoo jälleen hajoittaa koko radan ja viedä radan kiskot muualle. Ainakaan tätä kirjoittaessa ei aietta kuitenkaan vielä ole toteutettu. Mutta, niinkuin luonnollista, ovat jo tällaiset aiheetkin herättäneet suomenpuoleisessa Tornionjokilaaksossa huolestumista, sillä rata on näille pohjoisille seuduille varsin suuriarvoinen. Asianomaisille lienee jo tehty useita anomuksiakin, että Tornion—Karungin rata muodostettaisiin palvelemaan säännöllistä liikennettä Tornion pohjoiseen ja sitä jatkettaisiin Yli-torniolle asti.

Tornion—Suomen Karungin radan rakentaminen herätti monissa piireissä Ruotsissa ensin sekanaisia tunteita, mutta pian alkoivat ruotsinmaalaiset yhä yleisemmin älytä tämän radan Ruotsillekin tuottaman suuren hyödyn. Enin katselivat uutta rataa karsain silmin haaparantalaiset, jotka pelkäsivät sen suuresti viivyttävän heidän oman rautatiensä valmistumista.

Tornion—Karungin radan tärkeydestä riittää kyllin voimakkaasti puhumaan jo se, kun tiedämme, että tämä rata pitkiä aikoja v. 1915 välitti kaiken liikenteen koko Länsi-Europasta ja Amerikasta Venäjälle ja Suomeen ja päinvastoin. Maailmanliikenne sanan täydessä merkityksessä oli tälle radalle suuntautunut.

Talven kuluessa v. 1914—1915, kaikista epäävistä huhuista huolimatta, jatkettiin rautatietöitä Tornionjoen länsipuolellakin ja kesäkuun 9 p:nä v. 1915 saapui Ruotsin Karungista Haaparannalle ensimmäinen tavara-juna. Samana päivänä avattiin rata väliaikaiselle tavaraliikenteelle ja saman kuun loppupuolella myös väliaikaiselle henkilöliikenteelle. Tämän jälkeen on postiliike Ruotsista ja Ruotsin kautta Suomeen ja Venäjälle ja päinvastoin alkanut käyttää Karungin—Haaparannan rataa. Haaparannan ja Tornion välillä välittävät matkustaja- ja tavaraliikettä laivat. Posti kuitenkin nykyisin kuljetetaan joen yli köysirataa, jollainen uutuus Tornioon äskettäin on valmistunut.

Näin oli Haaparanta vihdoinkin tullut yhdistetyksi Ruotsin rautatieverkkoon. Se sijaan pilasivat Haaparannan viranomaiset heti alussa paljon sitä hyötyä, mikä radasta ja sen liikenteestä muuten Haaparannan kaupungille olisi ollut, asettamalla liikennöitsijöille suuret määrät aivan kohtuuttomia verotuksia ja välityspalkkioita. Se sai aikaan, että suuri osa liikennettä, joka muuten olisi kulkenut Haaparannan kautta, koetti edelleen pitkät ajat etsiä itselleen muita teitä. Epäkohdat kuitenkin on viime aikoina saatu suureksi osaksi poistumaan.

Kevättalvella v. 1916 alkoivat tiedot Suomen ja Ruotsin rautatieverkon pikaisesta toisiinsa yhdistämisestä

saada yhä varmemman muodon. Heinäkuun 15 pnä 1916 allekirjoitettiin Pietarissa venäläis-ruotsalainen sopimus Suomen ja Ruotsin rautatieverkkojen yhdistämisestä sillan rakentamisella Tornionjoen poikki. Ja lokakuun 26 pnä 1916 oli »Kokoelmassa Suomea koskevia lakeja ja asetuksia, joilla on yleisvaltakunnallinen merkitys», ja Suomen Virallisessa Lehdessä julkaistuna Venäjän oikeusministerin hallitsevalle senaatille tiedoksi antama arm. käsky, jolla yllämainittu venäläis-ruotsalainen sopimus on vahvistettu.

Suomen ja Ruotsin rautateiden yhdysradan päätepaikkojen, Tornion ja Haaparannan asemien, väli on ainoastaan vajaa kilometri. Yhdysradan pituus tulee kuitenkin olemaan 2—3 km, sillä rata kulkee Tornion asemalta Esisaaren ja Palosaaren kautta Tornionjoen n. s. Kirkkonärän yli Pirkkiönsaareen (Pappilanniemeen). Tästä se johdetaan suoraan yli saaren ja joen Haaparannan asemalle. Silta rakennetaan n. s. »Kristiinaperin korvan» (kosken) niskaan kappaleen matkaa Alatornion kirkon alapuolelle.

Radan valmistavat työt aloitettiin syyskesällä v. 1916.

Sillan, joka rakennetaan Tornionjoen sivuhaaran ylitse, pituus tulee olemaan 123 m. ja tulee siihen kolme kaarta; se silta taas, joka yhdistää Suomen ja Ruotsin toisiinsa, tulee pituudeltaan olemaan 260 m ja 8-kaarinen. Kaksoisraiteet rakennetaan Haaparannan asemalta Tornion asemalle, joten Ruotsin junat pääsevät Suomen puolelle, samoin kuin Suomen junat Haaparannan asemalle. — Tornionjoen rautatiesillan kustannusarvio nousee yhteensä noin 3 miljoonaan markkaan. Se on oleva valmiina viimeistään syksyllä v. 1918.

Nykyisiä „sivistyttämisympyrämiä” Pohjois-Ruotsin suomalaisiin nähden.

Norrbotenin läänin asuttamiskysymys ja sen viljelyksi saattaminen on jo varhain, niinkuin olemme nähneet, ollut Ruotsin hallituksen erikoisen huolenpidon esineenä.

Viime aikoina se jälleen on tullut Ruotsissa yhä enemmän tärkeäksi päivänkysymykseksi. Mutta samalla on myös entistä enemmän työtä ja huolta Ruotsissa omistettu tämän läänin itäisimmän ja asutuimman sekä viljelyimmän osan *ruotsalaistuttamiseen*. Johan siihen työhön on saatu mukaan Haaparannalla ilmestyvä *suomenkielinen* Haaparannan Lehtikin, joka aikaisempina vuosina niillä seuduin ajoi myös suomalaisuuden asiaa.

»Norrbottenin kansallisuuskysymys on herättänyt huomiota sekä Ruotsissa että meidän maassa. Näiden suomalaisten asema on yhtenä todisteena siitä, miten vaikeata vallitsevan kansallisuuden on alueellaan suvaita vieraan kansallisuuden olemassaoloa. — Lähimmät syyt, jotka ovat saaneet ruotsalaiset tarmokkaasti ryhtymään »järjestelemään» näitä oloja, ovat kahta laatua. Toiselta puolen äärimmäisyyksiin kehittynyt venäläispelko, joka näki suuren vaaran piilevän siinä, että pohjoinen Ruotsi on sellaisen kansanaineksen hallussa, joka ei ymmärrä valtakunnan kieltä, vaan suoranaisena jatkona liittyy rajan toisella puolella asuvaan kansakuntaan ja on laajemmassa tai niukemmassa kanssakäynnissä tämän kanssa. Toiselta puolen on tosiasia, että suomalainen kansanaines ominaisella sitkeydellä säilytti oman kielensä, vieläpä valloitti ruotsalaisia kielialueita» (M. Airila, *Oma maa III*, siv. 254).

Aivan äskeisimpinä vuosina lienee venäläispelko muodostunut tässä ruotsalaistuttamistyössä kuitenkin yhä enemmän sivutekijäksi, ainakin enemmän tai vähemmän keino-tekoiseksi tekosyyksi, kun päätekijäksi sen sijaan yhä ratkaisevammin on muuttunut puhtaan kiihkonationalismin synnyttämä ruotsalaistuttamishalu.

Ruotsalaiset eivät kyllä useinkaan myönnä, että heidän tarkoituksenaan olisi suomen kielen taidon *kokonaan hävittäminen* Pohjois-Ruotsista. Mutta toimenpiteet puhuvat tähän suuntaan kuitenkin liiankin selvää kieltä.

Edellä on jo sivumennen mainittu toimenpiteistä suomalaisuuutta vastaan Jellivaaran kaivosalueella. Niinpä kertoivat useat Karungista ja Matarengista kotoisin ole-

vat työmiehet, jotka kesällä v. 1914 tapasin matkalla Karungin asemalta länteenpäin, että niihin aikoihin ei enää otettu Jellivaarassa kaivostöihin suomea puhuvia Ruotsin alamaisia, jos heidän puheestaan huomattiin, etteivät osaa kylliksi hyvin ruotsia. Aikaisemmin kaivostöihin otetut saivat olla työssä, vaikkeivät kyllin hyvin olisi ruotsia oppineetkaan. Mutta jos hekin syystä tai toisesta töistä erosivat, vaikkapa lyhemmäksikin aikaa, oli töihin takaisinpääsyssä jo paljon vaikeuksia. Kiirunavaaran ja Luossavaaran kaivosalueilla, jossa työ kuuluu olevan paljon raskaampaa ja vaaranalaisempaa kuin Jellivaarassa, otetaan, ainakin toistaiseksi, töihin vielä suomea puhuviakin valtakunnan alamaisia. — Puheenalaiset Matarengin ja Karungin miehetkin — reippaita, vankkarakenteisia, rehtiä miehiä — kertoivat olleensa joku vuosi sitten kaivostöissä Jellivaarassa, mutta palanneensa sieltä sitten kotipuoleensa maatöihin. Heidät tavatessani menivät he taas kaivostöihin takaisin, mutta ainakin aluksi Kiirunaan (Kiruna), kun arvelivat ruotsin taidon kotiseudulla ollessaan jo niin nohohtuneen, etteivät ainakaan nyt heti, ennenkuin ehtivät taas oppia ruotsia, pääsisi töihin Jellivaaran kaivoksissa.

Edellä jo myös sivumennen mainittiin Tärännön kapeliseurakunnan kukoistavasta suomalaisuudesta. Vuoden 1914 alkupuolella pyysi mainitun seurakunnan saarnaaja, Reinhold Vester, Norrbottenin läänin maaherralle von Sydoville osottamassaan kirjelmässä saada valtion kustannuksella koetteeksi järjestää 6 viikkoa kestäviä — tietysti ruotsalaisia — iltakoulukursseja kansakoulusta erotodistuksen saaneelle seudun suomalaiselle nuorisolle, joka, niinkuin pastori Vester anomuksessaan huomautti, jää kansakoulun oppimäärän suoritettuaan melkein kokonaan pois »sivistyksen» yhteydestä, kodeissa kun puhutaan vain suomea. Ja tavallaan hra Vester onkin oikeassa; kun lapsille on koulussa annettu opetus kielellä, jota he eivät ainakaan täysin hallitse, jopa usein vain hyvin vajanaisesti, joskus tuskin ollenkaan, ymmärtävät, silloin he todellakin jäävät enemmän tai vähemmän pois

koulussa annetun opillisen sivistyksen yhteydestä. Mutta syy ei suinkaan ole yksipuolisesti siinä, että kotona puhutaan suomea.

Näiden 6-viikkoisten kansakoulun jatkokurssien toimeenpanijoiksi ja opettajiksi suosittelee hra Vester vapaaehtoisia asianharrastajia, joille »ruotsin kielen ja ruotsalaisen sivistyksen levittäminen valtakunnan itäisellä rajalla on käynyt kalliiksi». Ja jos Tärännön aiotut jatkokurssit onnistuisivat, olisi sellaisia järjestettävä kaikkiin suomenkielisiin pitäjiin Norrbottenin läänissä.

Maaherra v. Sydov asettui pastori Vesterin ehdotusta kannattamaan ja teki, samoin 1914 vuoden alkupuolella, omasta puolestaan Ruotsin hallitukselle esityksen 6,000 kruunun myöntämisestä toistaiseksi vuosittain Pohjois-Ruotsin suomalaisten lasten lähettämiseksi kesän aikana etelämpään ruotsalasiin perheisiin oppimaan ruotsia, edellytyksellä että lapset asuisivat erillään, vain yksi kussakin perheessä, etteivät keskenäänkään voisi puhua suomea. Ehdotuksesta, jota silloin vuoden 1914 kesällä ei sentään vielä ainakaan huomattavammassa määrässä voitu toteuttaa, mutta kylläkin jo toissa ja viime kesänä, pyydettiin m. m. Norrbottenin suomalaispitäjien kirkkoherrain lausuntoja, jotka tietysti menivät järjestään »toivottuun suuntaan», samoin näiden pitäjien kouluneuvostojen lausuntoja, joista niistäkin, papiston kauniiden puheiden vaikutuksesta, osa on ollut ehdotukselle myötätuntoinen. Niinpä Korpilompolon kouluneuvoston mielestä »olisi toimenpide hyvin tarpeellinen, kun ruotsin kielen taito on niin pieni seudulla». Tärännössä hra Vester vakuutti oltavan hyvin tyytyväisiä tähän toimenpiteeseen, mutta Kaaresuvannossa olivat lasten vanhemmat »tehneet tenän», selittäen, etteivät he tahdo luovuttaa lapsiaan vento vieraaseen hoitoon. Ylitorniolaiset ovat huomauttaneet, että lapsia on vaikea päästää kiireenä työaikana pois kotoa; myöskin on vaikeata valita lapsille kyllin kunnollisia perheitä asuinpaikoiksi. — Määräraha on senjälkeen myönnetty jo kolmena vuonna. Ja m. m. viime kesän alussa jälleen lähetettiin 89 suomalaista lasta

mainitunlaiselle opintomatkalle — oli pa se sitten van-
hempain tahto tai ei — »oppimaan ruotsalaisia tapoja ja
esiintymistä», kuten tästä »sisälähetystyöstä» julkaistussa
kertomuksessa mainitaan. Lapsia oli Ylitorniolta 11,
Karungista 11, Pajalasta 22, Tärännöstä 22, Korpilom-
polosta 2, Junosuannosta 6, Jukkasjärveltä 10 ja Jelli-
vaarasta 5. Alatorniolta ei viime vuonna, enempää kuin
edellisenäkään, ollut ainoatakaan lasta ilmoittautunut.
Edellämainitussa kertomuksessa mainitaan tämän lasten
lähettelyn viime kesänäkin tuottaneen hyviä tuloksia ja ol-
leen suureksi hyödyksi ja siunaukseksi myös niille suoma-
laisille kodeille, joista lapsia näille retkille on lähetetty.
Mutta, huomauttaa tämän johdosta muuan Vojakkalan
suomalainen »Tornion Lehdelle» tämän vuoden alussa
lähettämässään kirjoituksessa, »uskookohan mainitun ker-
tomuksen laatija omia sanojaan! Tuskin, jos hän on ollut
näkemässä, millä mielellä vanhemmat lapsiaan pois ko-
toaan yleensä luovuttavat. Talo talolta kulkevat lasten
haalijat sen kyllä tietävät.» — »Syvässä on suomalaisen
väestön voima, mutta Norrbottenin valloitus näyttää
sittenkin tällä tavoin pääsevän eteenpäin askel askeleelta.
Murtunut mieliala on jo saavuttanut monen kodin. Ei
halua enää pikkukouluseminaarin käynyt suomalaisen
salotalon »fröökynä» ymmärtää vanhempiaan, jotka pu-
huvat tuota rumaa, epähienoa suomea!»

Ruotsalaistuttamistyön tueksi ovat myöskin muodos-
tuneet Norrbottenin suomalaisseutujen työtuvat, joita
näille seuduille vuosina 1902—03 perustettiin etupäässä
silloin vallinnutta nälänhätää ja työnpuutetta lieventä-
mään. Työtuissa annettiin puutteenalaisten perheiden
lapsille ruokaa ja hoitoa, samalla kuin heitä siellä opetet-
tiin tekemään käsitöitä. Mutta melkein pä jo heti alussa
sekaantui tähän hyväntekeväisyystyöhön myöskin poliit-
tisiä tarkotuseriä. Näiden Norrbottenin työtupien tar-
kotukseksi muodostui pian »luoda tälle takapajulla ole-
valle maan kulmalle, jolla kuitenkin on suuria kehitys-
mahdollisuuksia, taitava ja, erikoisesti, koska siellä kaksi
kieltä taistelee ylivallassa, ruotsalainen ja ruotsinmielinen

rahvas». Työtupien joku aika sitten ilmestynyt 10-vuotiskertomus mainitsee lisäksi, että juuri nämä ruotsalais-tuttamispyrkimykset, jotka työtupa-ajatukseen oli sovitettu, saivat m. m. kuningas Oskar II vainajan 75-vuotispäivänään lahjoittamaan niille 5,000 kruunua. Ja sen jälkeen on myöskin valtion varoja käytetty näiden laitosten, joita nykyään on toiminnassa 8, ylläpitoon. Lukuvuoden 1912—1913 aikana on näissä työtuivissa ollut yhteensä 189 sellaista hoidokasta, joilla niihin otettaessa on ollut suomi äidinkielenä ja joilla ei ole ollut joko ollekaan tai ainakin hyvin vähän taitoa ruotsin kielessä. Mutta nähtävästi ei ruotsi ole heitä oikein huvittanut työtuivissakaan, koska vain 88 oppilaan mainitaan edistyneen ruotsin kielen taidossa. Oppilaat saavat olla työtuivissa siksi, kunnes ovat lopettaneet koulunkäyntinsä tai päässeet ripille. Kesät ja osittain joulun ajankin ovat oppilaat kuitenkin kotonaan. Noin 750 lasta kaikkiaan on näissä työtuivissa niiden perustamisesta alkaen tähän vuoteen asti ollut hoidettavana.

Kesällä 1914 myös Ruotsin kansakouluhallitus puolsi näiden työtupien keskushallinnon anomusta, että työtupien nauttimaan valtion avustusta korotettaisiin siten, että se olisi 75 kruunua jokaista näissä laitoksissa täydellisesti hoidettua ja asianomaisessa ruotsalaisessa koulussa koko lukuvuoden opetettua, suomea tai lappia puhuvien vanhempien lasta kohti, sekä että korkein yhteissumma, joka vuosittain tähän tarkotukseen saataisiin käyttää, korotettaisiin 6,000 kruunusta 15,000:een.

Ja mikäli samana vuonna syksyllä Ruotsin sanomalehdet kertoivat, tähän anomukseen on suostuttukin sekä sittemmin vuosina 1915—1916 nämä korotetut summat tarkotukseen myönnetty.

Norrbottenin lääninhallitus esitti myöskin v. 1914 heinäkuun lopulla Ruotsin hallitukselle, että ruotsinkielisen kansanopetuksen edistämiseksi läänin suomalaisten keskuudessa myönnettäisiin 3,550 kr. n. s. kyläkursseihin, 400 kr. kiertävien ruotsinkielisten kansankirjastojen perustamiseen sekä 3,000 kr. ruotsinkielisten

sanomalehtien ja aikakauskirjojen ilmaiseksi levittämiseksi samaisten suomalaisten keskuuteen. Suunnilleen 7,000 kruunua vuosittain onkin viime ja toissa vuonna näihin tarkoituksiin myönnetty.

Siitä Ruotsin valtiopäiväin toisen kamarin »ensimmäisen tilapäisen valiokunnan» laajasta lausunnosta, joka koskee Ruotsin maaseudun kansakouluolojen parantamista ja joka v. 1914 kesäkuun 11 p:nä toisessa kamarissa oli vilkkaan ajatustenvaihdon esineenä, ja varsinkin siitä keskustelusta, mikä mietinnön johdosta Ruotsin valtiopäivillä silloin syntyi, kävi myöskin selville, että Norrbottenin suomalaisseuduilla, missä matkat kodin ja koulun välillä usein ovat pitkät ja monasti lisäksi muutenkin hyvin vaivalloiset, lapsille majapaikkaa koulun läheisyydessä valittaessa on koulujen opettajain taholta erityisesti pantu painoa siihen, että perheet, joihin näitä pitkämatkaisia suomea puhuvia lapsia majoitetaan, ovat *ruotsia* puhuvia.

Ruotsalaistuttamispyrintöjen tueksi on äskettäin ehdotettu myöskin Haaparannan ruotsalaista seminaaria huomattavasti laajennettavaksi. Ja m. m. Luulajan tuomiokapituli on anomusta lämpimästi kannattanut, sillä seminaarin erikoistehtävänä on »valmistaa suomalaisseutujen nuorisosta, miehistä ja naisista, tarmokkaita ruotsalaisen sivistyksen ja ruotsin kielen levittäjiä suomalaisseuduille». Alkuaan tämä seminaari oli suomenkielinen, nyttemmin on suomi melkein kokonaan poistettu opetettävien aineiden joukosta ja kaikki opetus käy yksinomaan ruotsiksi. Tornion jokilaakson suomalaisen väestön ruotsalaistuttamisen hyväksi saivat myöskin v. 1914 heinäkuun alkupuolella, niinkuin edellisessä on mainittu, Ruotsin valtiopäivillä väistyä valtakunnan puolustamiselle asianomaisten mielestä mitä suuriarvoisimmat ja painavimmat strategiset näkökohdat, kun oli määrättävänä Haaparannalle johdettavan rautatien lopullinen suunta. Tämän vuoden alussa Ruotsin valtiopäiville jätetyssä eräässä ehdotuksessa niinkään esitetään rautatieverkon laajentamista Tornion seuduille m. m.

sen vuoksi, että »oikean» ruotsalaisen väestön vaikutus suomenkieliseen väestöön entistä enemmän kasvaisi.

Norrbottenin läänin ja varsinkin Tornionjoen ruotsinpuoleisen jokilaakson »suomalaisvaarasta» toittavat yhä uudistuvasti myös Ruotsin sanomalehdet. Niinpä samoihin aikoihin, jolloin viimeksi liikuin Pohjois-Ruotsin suomalaisalueilla, oli »Stockholms-Tidningenissä» huomattavalla paikalla Norrbottenin läänistä matkakirje, missä m. m. sanotaan: »Koko Tornionjoenlaaksossa on suomi valtakielenä. Aasukkaat ovat kyllä oikeita Ruotsinmaan alamaisia, mutta siitä huolimatta aletaan ruotsia puhua vasta noin parin peninkulman päässä sisämaahan päin. Ja etelästä päin Ruotsista tulevaa kansalaista ymmärretään vain kestikievaritaloissa, missä jonkun verran puhutaan myös ruotsia. Lapsille kyllä opetetaan kouluissa ruotsia (ja yksinomaan ruotsia, lisäksi omasta puolestani), mutta tämä opetus vaikuttaa hyvin hitaasti, kun kotien kielenä on suomi. Norjan sisäinen itselleen takaisinvalloitus on ollut lauselma, josta on puhuttu paljon ja hartaudella. Täällä pohjoisessa on kuitenkin *Ruotsi* valloitettava takaisin itselleen omain rajainsa sisällä.» — Niin, kunpa vain jaksaisikin Tornionjoenlaakso säilyä suomalaisena, lisää varmaan jokainen kansallistunnon elähyttämä suomenmaalainen. Mutta merkit siinä suhteessa eivät kuitenkaan puhu nykyisin meille suomalaisille ilahuttavaa kieltä.

Pohjois-Ruotsin suomalaisten »sivistämiseksi» ehdottivat viime vuoden loppupuolella Luulajan tuomiokapituli ja Norrbottenin läänin kuninkaallinen käskynhaltia myönnettäväksi 46,141 kr. 70 äyrin suuruisen määrärahan. Ja esitykselle lienee, mikäli Ruotsin sanomalehtien lausunnoista saman vuoden lopulla voi päättää, jo saatukin myönteinen ratkaisu. Norrbottenin maanviljelysseurakin saa valtioapua ei ainoastaan maanviljelyksen edistämistarkoituksiin, vaan myös ruotsin kielen taidon kartuttamiseksi Pohjois-Ruotsin suomalaisten keskuudessa. Matarengin kansanopisto on erikoisesti tunnettu niiden seutujen ruotsalaistuttamis-

työssä. »Svenskt Arkiv för Pedagogik» v. 1915 mainitsee, että ruotsalaisen kultuurityön tukemiseksi Pohjois-Ruotsin suomalaisten keskuudessa v. 1911 kaksinkertaistutettiin määräraha kansanopetuksen hyväksi 150,000 kruunuksi vuodessa ja v. 1915 se jo jälleen ehdotettiin korotettavaksi 250,000 kruunuksi vuodessa.¹⁾

Kun tällaisen »sivistyksellisen erikoisavun» antaminen on jatkunut jo monet vuodet, niin onpa jo ainakin jonkun verran ihmeteltävää suomalaisten visapäisyys »sivistyksen» vastustamisessa!

Ja asianlaita todella kyllä niin onkin, että Pohjois-Ruotsin suomalainen väestö, jota Luulajan tuomiokapitulinkin äskettäin toimittama uusi tilastollinen tutkimus toteaa siellä *nykyisin olevan noin 30,000*, yleensä on hyvin takapajulla olevaa väkeä. Nykyajan suuret edistysriennot Ruotsissa ovat jättäneet Pohjois-Ruotsin suomalaiset monessa suhteessa kutakuinkin koskemattomiksi. Yhteispyrinnöt ovat sangen heikkoja ja kaikki edistyspyrinnöt hyvin lamassa. Äskettäin ovat Haaparannalla lopettaneet toimintansa suomalaisten *raittiusseura* ja *osuuskauppa*. Omaa kirjallisuutta ei Pohjois-Ruotsin suomalaisilla ole, eivätkä he myöskään yleensä osota harrastusta sitäkään kirjallisuutta kohtaan, jota rajantakaa, Tornioista, helposti olisi saatavissa. Ruotsin suomalaisen kotikirjaston muodostavat tavallisesti almanakka ja virsikirja, joiden lisäksi usein tapaa kiihkomielisiä, eri uskonnollisten lahkosten levittämiä lentokirjasia, joissa »omaa» uskonlahkoa kehuaan ja toisia parjataan. Sanomalehtiä tapaa jokseenkin harvoissa perheissä, varakkaammassakin. Kunnioitus ja harrastus luterilaista valtiokirkkoa kohtaan on siksi laimeata, että papit viime vuosina ovat jo usein saaneet saarnata tyhjille huoneille, sen sijaan että vielä noin 10—15 vuotta sitten kirkossakäyminen oli jokseenkin yleistä. Haaparannan kaupungin asuk-

---

¹⁾ Mielenkiintoinen niille, jotka näihin kysymyksiin lähemmin haluavat perehtyä, on rehtori L. de Vylderin esitys »Kulturarbetet i Tornedalen», »Det nya Sverige» julkaisun 1:ssä vihossa.

kaista on suurin osa suomalaisia ja aivan aito suomalaista on tämän kaupungin ympäristö. Mutta vaikka kirkossa saarnataan suomeksi vain kerran, pari kuukaudessa, supistuu useastikin kuulijain luku silti noin pariinkymmeneen. Ei myöskään sosialidemokraattinen järjestäytymistyö ole Pohjois-Ruotsin suomalaisten keskuudessa suuremmassa määrin ottanut onnistuakseen. Esim. suomalaisen työväenyhdistyksen Haaparannalle perustaminen ei ainakaan vielä viime vuoden kuluessa onnistunut. Tänä vuonna on kuitenkin asia uudelleen virrinyt eteen. — Alotteita ulkoapäin ei tehdä, ja milloin paikkakunnan suomalaiset itse jotakin suomenkielistä yhteis- tai edistystoimintaa yrittävät, sille valtion ja sikäläisten ruotsalaisten virkamiesten taholta yritetään jos jonkinlaisia esteitä. Ruotsinkielisiin yrityksiin kyllä suomalaiset ovat haluttuja.

Haaparannan suomalaisen raittiusseuran toimintansa lopettaminen ei suinkaan johtunut siitä syystä, että paikkakunnan suomalainen väestö olisi niin raitista, että raittius työtä sen keskuudessa ei enää kaivata. Päinvastoin ovat juoppous, kortinpeluu ja huonot tavat viime vuosina Haaparannan seuduilla yhä olleet lisääntymässä. Mutta toiselta puolen ei myöskään luterilaisesta valtiokirkosta luopuminen ole aiheutunut siitä, että näiden seutujen suomalaiset nyttemmin olisivat melkein kokonaan luopuneet aikaisemmista vakavista uskonnollisista periaatteistaan. Päinvastoin on uskonnollista elämää Pohjois-Ruotsin suomalaisten keskuudessa yhä edelleen jokseenkin paljon, mutta sitä harjoitetaan siellä nykyisin ensi sijassa monennimisten uskonnollisten lahkokuntain piireissä. Uskonnollisten kysymysten pohdinnasta hakee sikäläinen suomalainen yhä edelleen hengelleen tyydytystä. Laestadiuksen viittomaa suuntaa hänen henkinen ajatustapansa yhä edelleen kulkee ja Laestadiuksen vakava katsantokanta yhä edelleen lyö varsinkin vanhempaan väestöön leimansa. Mutta kun voimakasta johtajaa ei enää ole, ovat uskonnolliset riitaisuudet saaneet monissakin kyläkunnissa sangen arveluttavan luonteen. Ja

ikäväenä piirteenä näiden eri laestadiolaisten lahkokuntain toiminnassa on ennen kaikkea ankara suvaitsemattomuus toisia lahkokuntia ja niihin kuuluvia kohtaan.

Mutta sen sijaan, että Ruotsin hallitus ja monet ruotsinmaalaiset järjestöt, jotka nykyisin ovat erikoisella innostuksella käyneet Pohjois-Ruotsin suomalaisia »sivistämään», *todella* myös työskentelisivät tämän väestön sivistys- ja valistustarpeiden tyydyttämiseksi näiden sanain *oikeassa* merkityksessä, supistuu tämä »sivistyttämisen» vain *ruotsalaistuttamiseen*. Pohjois-Ruotsin suomalaisten varsinaisista tarpeista ja heille todella hyödyllisistä pyrkimyksistä ei paljoakaan välitetä. Tähän ruotsalaistuttamistyöhön uhrataan vuosittain kymmeniä tuhansia kruunuja, sitä harrastavat sekä kirkko että koulu. Ja kuitenkin saadaan aikaan vain henkistä ja aineellista lamaannusta, vanhain vakavain tapain turmeltumista, yleistä villiintymistä ja väestön yhä kasvavaa vaipumista henkisen yön usvaisiin hämäriin.

Kouluista on suomen kielen opetus jo kokonaan poistettu; sen puhuminenkaan lasten keskinäisissä keskusteluissa koulun piirissä ei ole sallittua. Vain kirkon piirissä suomen kieli vielä jossain määrässä on asemansa säilyttänyt. — Umpisuomalaiset lapset ovat pakotettuja käymään umpiruotsalaista kansakoulua. Kun koulunkäynti on päättymässä, lukevatkin nämä umpisuomalaisen kotien lapset jo läksynsä yhtä sujuvalla ruotsin kielellä kuin ruotsalaistenkin kotien lapset. Sen sijaan suomen kielen lukeminen näiden suomalaisten kotien lapsille jää vieraaksi, ja vain harvoin nykyiset Pohjois-Ruotsin suomalaisten kotien noin 8—12 vuotiset lapset enää osaavatkaan suomea lukea.

Läksyjen sujuvasti ruotsiksi lukemisen ja »ulkoa» oppimisen ei kuitenkaan vielä tarvitse ollenkaan merkitä sitä, että tällaisen suomalaisen kodin lapsi myös läheskään täydellisesti ymmärtäisi lukemansa ja ulkoa oppimansa ruotsinkielisen tekstin koko sisällyksen. Ja kun kotona puhutaan suomea, oppivat lapset myös puhumaan suomea ja sitä myös puheessaan käyttävät. Näin voi kou-

lulla olla ainoastaan pintapuolinen vaikutus, joka pian sen jälkeen kuin lapsi on lopettanut koulunkäyntinsä supistuu hyvinkin vähään. Virallisesti pidetään nämä ruotsalaista kansakoulua käyneet suomalaisten kotien lapset kuitenkin ruotsinkielisinä, ja kun he saavuttavat rippikouluiän, pakotetaan heidät käymään ruotsinkielistä rippikoulua. Kansakoulun antamat vaikutteet ovat jo ehtineet käydä yhä pintapuolisemmiksi ja siellä opittu ruotsin kielikin on vuosien kuluessa jo ehtinyt monelta melkein kokonaan unohtua. Ja rippikoulussa käy sitten surullisella tavalla ilmi, että kansakoulussa suoritettu »sivistyttämistyö» on tavallisesti mennyt aivan hukkaan ja saanut aikaan vain henkistä tylsyyttä ja väsymystä. Vaikeuksia tällaisten lasten ripillepääsyssä sitten usein onkin. Ja monissa kaksikielisisä seurakunnissa on lopulta täytyntä siirtää useita ruotsalaisen kansakoulukurssin suorittaneita lapsia ruotsin kielen taitamattomuuden takia suomenkieliseen rippikouluun. Mutta silloin on tavallisesti edessä jälleen uusi vaikeus. Rippikoululainen, joka suomen kieltä selvästi *ymmärtää* ja *puhuu*, ei osakaan tätä kieltä *lukea*, sillä siihen häntä ei koskaan ole opetettu.

Pohjois-Ruotsin suomenkielisen väestön »sivistyttämistyössä» on sen vuoksi täytyntä ruveta miettimään yhä uusia »sivistämiskeinoja». Niinpä Luulajan tuomiokapituli kääntyi jo v. 1907 Upsalan yliopiston professorin K. B. Wiklundin puoleen, joka on täydellisesti perehtynyt myös suomen kieleen, anomuksella, että hän niin pian kuin mahdollista ryhtyisi laatimaan oppikirjaa, jonka avulla määrätyn menettelytavan mukaisesti voitaisiin työskennellä suomenkielisten lasten alkuopetuksessa. Huolimatta tuomiokapitulin kerta toisensa jälkeen tekemistä huomautuksista mainitulle professorille, sai tämä työ kuitenkin noin kahdeksan vuoden ajan rauhassa lepäillä ja vasta äskettäin on Ruotsin lehdissä näkynyt tietoja, että työstä sittenkin lopulta tulee valmista. Prof. Wiklund nim. teki vuonna 1915 anomuksen, että myönnettäisiin 2,000 kruunun määräraha tärkeisiin valmistus-

töihin mainittua oppikirjaa varten, sekä ilmoitti samalla, että hän on hankkinut kirjaa valmistaessaan apulaisekseen Pohjois-Ruotsin ruotsalaistuttamisessa viime vuodelta hyvin tunnetun »suomalaisen» maisterin Einar Spjutin. Mainittujen valmistavien toimenpiteiden tarkoituksena oli m. m. panna toimeen kokeiluja siitä, miten tämänsuuntaisen kirjan avulla parhaiten voitaisiin työkennellä, ja siksi pä hrä Spjut jo ennen kirjan lopullista valmistumista kokeili käytännössä kirjaan aiotuilla erinäisillä lukukappaleilla. Sillä nyt todellakin oli päätetty saada lopultakin aikaan oppikirja, jonka avulla oikein perusteellisen metoodin mukaisesti suomen kielen juuret lapsista jo pienestä pitäen nujerretaan. — Viime syksynä on Luulajan tuomiokapituli hallitukselta pyytänyt 5,323 kr. 94 äyri määrärahaa mainitun oppikirjan tekijäpalkkiota ja painatuskuluja varten, mistä seikasta päättäen mainittu oppikirja nyttemmin jo lienee lopullisesti valmis.

Viime vuonna niinkään kääntyi »Stockholms-Tidningen» lukijainsa puoleen kehotuksella hankkia stipendivaroja yhden Pohjois-Ruotsin suomalaisen pääsemiseksi vapaaoppilaaksi Sunderbyn kansanopistoon. Äskettäin vastaanotti lehti pastori Bergforsilta Wittangista kirjeen, jossa hän lausuu »syvän tyydytyksensä» otetun askeleen johdosta, sillä on pidettävä »erittäin tärkeänä sitä seikkaa, että nuoret henkilöt näiltä seuduilta pääsevät ulos oppimaan, koska he oppilaitoksesta palattuun tulevat hyväksi tueksi seurakunnan opettajalle ja ruotsalaistuttamistyölle yleensä näillä seuduilla, joissa se on varsin vaikeata siitä syystä, että suomen kieli jokaisen kodin äidinkielenä on niiden jokapäiväisenä keskustelukielenä. Kansakoulussa ehtivät lapset töin tuskin oppia välttävästi käyttämään valtakunnan kieltä. Sen jälkeen lakkaa kaikki yhteys ruotsin kielen kanssa. Nuoriso kuulee kodissaan yksinomaan suomea. Ja minkä vuosien kuluessa on voin koulussa oppinut opettajan ja oppilaiden yhtyneiden ponnistusten avulla, se unohtuu. Mutta henkilö, joka koulun päätettyään on tilaisuudessa mieluummin

ruotsinkielisessä seudussa löytyvässä kansanopistossa lisäämään ja kartuttamaan kansakoulussa saamia tietoja, voi sittemmin kielten välisessä taistelussa tulla huomattavaksi tekijäksi ruotsin kielen voittoon saattamiseksi.»¹⁾

Myös on Ruotsin suomalaisen asutusalueen paikannimiä viime vuosina alettu järjestelmällisesti ruotsalaisuttaa. Ensin alettiin postitoimistoista ja rautatienasemista, nyttemmin on koetettu tämä »isänmaallinen» sivistystyö ulottaa yhä uusille aloille. Noin jo muutamia vuosia sitten Hietaniemi muutettiin virallisesti kuulumaan Hedenäset, Vitsaniemi Risudden j. n. e. Äskettäin taas on Mattilasta yritetty tehdä Mattsby, Kukkolasta Tupp-

¹⁾ Tämän vuoden Ruotsin valtiopäiväin molemmat kamarit ovat edustaja von Schneiderin esityksestä päättäneet kuninkaalta anoa täydellistä selvitystä kansakoululaitoksesta Norrbottenin läänin suomalaisseuduilla sekä ehdotusta valtiopäiville tuon selvityksen johdosta. Esityksen yhteydessä mainittiin, että nykyisin käytetään 225,000 kr. määräraha »kansanopetuksen edistämiseen maan pohjoisimmissa osissa asuvien suomalaisten keskuudessa», jolla, suomalaiselta kannalta asemaa arvostellen, tarkotetaan etupäässä noiden suomalaisten ruotsalaistuttamista mieleltään ja kieleltään. V:sta 1875 on Haaparannalla toiminut pientenlastenkoulujen opettajain seminaari, joka v. 1899 laajennettiin 3-vuotiseksi. V. 1907 perustettiin Luulajaan täydellinen opettajaseminaari. Ja v:sta 1874 on myönnetty korotettuja stipendejä Haaparannan, Uumajan ja Hernösandin seminaarien niille oppilaille, jotka taisivat suomen kieltä ja sitoutuivat määrääjat palvelemaan suomalaisseuduissa näiden lasten, mikäli tosiasiat osottavat, luonnollista kansallistunnetta heikontamassa ja äidinkieltä tukahuttamassa. V. 1875 oli Norrbottenissa 19 kiinteää ja 18 kiertävää kansakoulua, 7 kiinteää ja 90 kiertävää pientenlastenkoulua; v. 1885 oli vastaavat luvut 84, 28, 58 ja 85; v. 1895 taas 61, 13, 100 ja 144 ja v. 1905 102, 18, 220 ja 164. Omia koulutaloja on suomalaisseuduissa jo 285. V. 1909 ehdotti Luulajan tuomio-kapituli, että opetus suomalaisseuduissa tehtäisiin kouluissa läpi vuoden kestäväksi ja koululapset otettaisiin täyshoitoon. Siihen valtiopäivät v. 1911 suostuivatkin. Määräraha suomalaisseudun kouluja varten korotettiin 90,000 kr:sta 150,000 kruunuksi, mikä taas v. 1915 valtiopäivillä korotettiin 225,000 kr:ksi. — Koulujen lisäksi on, niinkuin aikaisemmin on mainittu, perustettu ruotsalaistuttamistarkoituksessa työtupia, kyläkursseja, kansankirjastoja ja Lannavaaran lähetyskoulu, järjestetty suomalaisten lasten täyshoito umpiruotsalaisiin kyliin y. m. s.

by, Koivukylästä Björkby, Korpikylästä Ödeby j. n. e. Jopa on Haaparannan kaupunkikin ehdotettu ristittäväksi uudella nimellä Aspstrand (nykyisin jo kirjoitetaan Haaparannan nimi Ruotsissa tavallisimmin Haparanda).

Aikaisemmin nämä suomalaisten paikkain uudet ruotsalaiset nimet ovat joutuneet paikallisten suomalaisten keskuudessa monien väännösten esineiksi, jopa melkein naurunalaisiksi. Että asian laita, ainakin osittain, tulee olemaan sama vielä edelleenkin, siinä ei ole paljoakaan epäilemistä sille, joka näiden seutujen oloja edes vähänkin tuntee. Pian voi Risudden vääntyä Risuteeniksi j. n. e. Mutta kaikki tapahtuu Ruotsin viranomaisten puolesta kuitenkin määrätyn suunnitelman mukaisesti, jonka toteuttamiseksi ponnistellaan; ja kun varsinkin postitoimistojen ja rautatienasemien nimet on ruotsalaistutettu, pakotetaan suomalaiset sittenkin ainakin »virallisesti» käyttämään uusia, ruotsinnettuja paikannimityksiä aikaisempien suomalaisten asemesta. Viattomat paikannimetkin, jotka muualla maailmassa yleensä saavat säilyä historiallisina muistoina, ainakin sanan rungolta entisyyttä kuvaavina, ne Pohjois-Ruotsissa vihitään uusiin, kansalle suureksi osaksi ymmärtämättömiin muotoihin.¹⁾

Miten Pohjois-Ruotsin suomenkielinen väestö nykyisin suhtautuu näihin ruotsalaistuttamispyrkimyksiin?

»Kun suomalainen matkamies näitä maita kulkee», kirjoittaa toht. Airila »Omassa maassa», »niin hän on utelias tiedustelemaan, mille kannalle kansa tässä suhteessa asettuu. Mutta hän tulee surukseen huomaamaan, että

¹⁾ Mitä tukkiyhtiöiden toiminta on viime vuosina vaikuttanut Norrlandissa aina Tornionjokilaaksoon asti, sitä kaunokirjallisessa muodossa koskettelee Peräpohjolan oloihin perehtynyt ja niiden hyväksi paljon toiminut, myös suomen kieltä taitava ruotsinmaalainen sanomalehtimies Waldemar Lindholm suomennettunakin ilmestyneessä kirjassaan »Kun metsä kuolee».

itsetietoista rakkautta äidinkieleen suomalaisissa ei ole, vähiten niissä harvoissa, jotka jonkun verran tietopuolista sivistystä ovat saaneet. Ja jos hänen tielleen sattuu joku Matarengin kansanopiston käynyt, niin hän luultavasti huomaa tämän itsetietoiseksi ruotsalaiseksi. Ylipäänsäkin tämä väestö pitää itseään hyvinäkin ruotsalaisina, valtakunnan kielen osaamisesta koitua hyöty on sille paljoo selvempänä kuin velvollisuus vaalia omaa kieltään.» Ja Tietosanakirjassa toht. Airila lähemmin selittää mistä syistä. »Monestakin syystä», hän kirjoittaa. »1) Kansa ei ole niin valveutunut, että käsittäisi oman kielen ja kansallisuuden merkitystä, ja ulkoapäin se ei saa vaikutelmia. Onpa ainoa suomenkielinen lehti, Haaparannan lehti, ruotsalaistuttamistyön palveluksessa. 2) Opettajien, pappien ja muiden virkamiesten painostus kieli asiassa on tuntuva, ja suomalaisissa on koetettu synnyttää käsitys, että kaikki ruotsalainen on kulttuuria, ylemmyyttä. Siksi moni vanhempi ylpeilee lapsensa ruotsin kielen taidosta. Saattaa kuitenkin syvemmillä piillä tieto omasta arvosta ja joskus voi pulpahtaa pureva sana ruotsalaisesta herrasta. 3) On uskoteltu suomalaisille venäläisvaaraa uhkaavammaksi, jos he pysyvät puhtaina suomalaisina. 4) Ruotsin kielen taito tuottaa ilmeisesti käytännöllistä hyötyä: suomalainen on tuntenut itsensä kielensä takia eristetyksi lapsipuolen asemaan.»

Samaan suuntaan käyvät ne kokemukset, joista Hugo Walter kirjailijanimeä käyttävä virolaissyomalainen sanomalehtimies matkaltaan Tornion jokilaaksossa v. 1913 kirjoitti sanomalehti »Lahdessa» seuraavana kevännä.

»Koko seutu tuntui suomalaiselta. Samallaista tyyppiä kansa ja sama kieli kuin Suomessakin, ainoastaan toinen hallitus. Ukot, joita tapasin maantiellä vastaantulossa, vakuuttivat minulle, ettei koko läheisyydessäkään ole sen enempää ruotsalaisia asumassa kuin vain muutamia virkamiehiä.

Kävelin yhä eteenpäin, kunnes vihdoinkin nälkä pakotti minut poikkeamaan erääseen maantien varrella olevaan taloon.

Siinäkin suomea puhuttiin ja vanhemmat ihmiset olivat kovin uteliaita kyselemään Suomen kuulumisia, kun luulivat minun tulevan Suomen puolelta.

Syödessäni lähestyi minua talon nuoriväki, pieni tyttö ja poika. Alotin keskustelun lasten kanssa, tiedustellen heidän nimiään j. n. e. Mutta silloin ehätti emäntä sanomaan, etteivät lapset osaakaan suomea, eikä olisi heille edullistakaan, jos ne sitä opiskelisivat —.

— Onko emäntä sitten ruotsalainen? kysyin minä.

— Ruotsalaisia me täällä kaikki olemme, vaikkeivät vanhemmat ihmiset osaakaan ruotsia, vastasi emäntä ja jatkoi, ettei suomen kielen puhuminen enää ollenkaan olisi tarpeellista jo siitäkään syystä, ettei siinä ole niin paljon sanojakaan, että niillä voisi kaikkia asioita selvittää, sillä melkein puolet ovat ruotsinkielisiä sanoja.»

Samoihin kokemuksiin olen omaltakin kohdaltani tullut niillä seuduilla kulkiessani. Mutta sittenkään en voi kieltää, että varsinkin nuoren polven keskuudessa siellä myös on paljon lämmintä ja voimakasta, joskin osaksi enemmän vaistomaista harrastusta suomalaisuuden siellä säilymistä ja suomen kieltä kohtaan. Tuonempana siitä muutamia esimerkkejä. Voin myös vakuuttaa, että vain kirjailijan vapaan mielikuvituksen luomia eivät Pohjois-Ruotsin suomalaisten keskuudessa nykyisin ole sentapaiset tapahtumat, joista kirjailija U. V. Valakorpi kirjoitti v. 1914 »Aamulehdessä» tunnelmarikkaassa pikku kertomuksessaan »Me olemme Suomesta tulleet . . .» Siinä muun muassa kerrotaan:

»Tienristeyksessä löivät kansakoululapset leikkiään. Minä saatan vieläkin kuulla heidän naurunsa soivan korvissani. He ilakoivat ja leikkivät. Minä jään tien sivuun katselemaan. He kaikki puhuvat keskenään suomea.

— Minkätähden ette puhu ruotsia? kysyn minä.

Hiljaisuus.

— Ettekö te ole kansakoululapsia?

— Olemme, huutavat he yhdestä suusta.

— Minkätähden sitten ette puhu ruotsia? kysyn minä jälleen.

Uusi, äskeistä syvempi hiljaisuus.

— Tehän käytte kumminkin ruotsalaista koulua?

— Käymme, meidän täytyy, sanovat he; ja hetken päästä astuu parvesta esiin muuan poikanen, joka nähtävästi on päättänyt antaa vastauksen heidän kaikkien puolesta, näen sen hänen ryhdistään ja ilmeistään.

— Emme, me emme puhu ruotsia, sillä me olemme Suomesta tulleet.

Hänen äänensä värähtää hieman, mutta vastaus on miehekäs ja uhmaava, ja hän luo voitonriemuisen katseen tovereihinsa, jotka tarkkaavaisina ja jännitettyinä seisovat asemillaan ja kuuntelevat.

— Mutta opettajahan on kieltänyt teitä puhumasta suomea —

— Niin, mutta me olemme suomalaisia . . .

Ja silmät säihkyvät.»

— — —

Joka tapauksessa on kuitenkin ruotsinpuoleisen Tor-nionjokilaakson ruotsalaistumisen vaara nykyisin sangen suuri. Ja Ruotsin hallituksen ja kansanvalistuslaitosten puolelta tehdään nykyisin kaikki, mitä siellä vain voidaan, näiden seutujen ruotsalaistuttamiseksi. Auttavaa kättä Suomen puolelta, esim. suomalaisten ja suomalaisen kansallishengen elähyttämien sanomalehtien sekä suomalaisen kirjallisuuden levittämisen muodossa, noiden seutujen suomalaiset siinä suhteessa kipeästi tarvitsisivat. Ja se olisi ojennettava. Mutta meillä kotona Suomessakin — niin, paljon on täälläkin vielä suomen kielen hyväksi tehtävää, ylivoimaistakin tehtävää . . .

»Kun arvostelukyvytön kansa on nähnyt, miten korkeassa arvossa ruotsin kieltä pidetään, miten valtio sitä kaikin tavoin koettaa levittää, miten virkakunta ja n. s. »hienompi väki» sitä käyttää seurakielenään, on ymmärrettävissä, että jo ihmisen luontainen apinoimishalukin on vienyt tuon »paremman» kielen käyttämiseen. Eipä ole sekään käsitys aivan harvassa esiintyvä, että kulttuuri-

kieli olisi muka vain ruotsin kieli ja suomen kieli ei olisi sitä ensinkään. Käyttäytyäkseen kyllin hienosti ja aikaansa seuraavasti on vältettävä, jopa hävettäväkin suomen kielen puhumista. Ja kummakos sitten, että tällaisia ajatuksia syntyy, kun suomen kieltä ei ole luettu edes senkään arvoiseksi, että sille olisi sallittu yksikin tunti koulujen opetusohjelmassa muiden aineitten rinnalla. Kun kansan äidinkieltä tällä tavoin kohtelevat »sivistyneet» kansalaiset, niin voi ymmärtää, ettei nuorempi väki eikä arvostelukyvyytön vanhempikaan voi muuta ajatella kuin että suomen kielen täytyy olla hyvin halpa-arvoinen ja sen puhuminenkin jo jonkunlainen Kainin merkki, jota on kaikin mokomin kartettava.»

Näin kuvaa asemaa muuan Norrbottenin arvossa pidetty suomenkielinen Ruotsin alamainen Torniossa silloin ilmestyneelle »Tornion Laaksolle» lähettämässään laajassa kirjoituksessa keväällä v. 1914.

Tämän vuoden alussa taas kirjoitetaan »Tornion Lehdelle» Wojakkalasta m. m.: »Usein tekisi mieli kirjoittaa sanomalehteen meidän ruotsinpuoleisen suomalaisen maaväestön asioista, huolista ja asemasta. Mutta kyhäksiämme ei suvaita ainoan suomalaisen Haaparannalla ilmestyvän lehtivaivasan palstoilla, vaikka se muka on äänenkannattajamme.» — »Lastumme on siis lähetettävä suomenpuoleiseen lehteen — ja mistäpä muualta voimme koskaan odottaakaan tänne suomalaista herättävää henkeä kuin Suomesta.»

David Skogman ja Pohjois-Ruotsin suomalaiset.

Jokseenkin samantapainen, joskaan ei niin huomattava, merkitys kuin Gottlundilla on Keski-Skandinavian suomalaisiin nähden, on pastori *David Skogman*illa Pohjois-Skandinavian suomalaisiin nähden. Tämä etevä suomalainen runoilijan ja tiedemiehen alku, jonka kuolema kaatoi jo 27:nnellä ikävuodellaan Suodenniemellä kappalaisen sijaisena toukokuun 26 p:nä v. 1867, oli syn-

tynyt Mouhijärvellä marraskuun 10 pnä v. 1840.¹⁾ V. 1865 hän Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran lähettinä kulki laajalti Ruotsin ja Norjan suomalaisten keskuudessa. Matkasta toivottiin paljon, niinkuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran silloisista pöytäkirjoista ja m. m. Yrjö Koskisen Skogmanille lähettämistä yksityiskirjeistä käy selville. Hallussani on useita Yrjö Koskisen sekä muiden suomalaisuuden rintamamiesten kirjeitä Skogmanille niiltä ajoilta. Seuraavassa niistä muutamia otteita.

Huhtikuun 28 pnä v. 1865 Helsingissä päivätyssä kirjeessä Yrjö Koskinen m. m. kirjoittaa: »Se matka Norjaan ja Ruotsiin, johon tulet lähtemään Kirjallisuuden Seuran kustannuksella, koskee monessa kohden niihin tieto-aloihin, joita minä olen koettanut tutkia, ja sen vuoksi tahtoisin kääntää huomios muutamiin eri kohtiin, joista toivoisin selitystä tärkeihin historiallisiin kysymyksiin. Täällä on kyllä arveltu ja kenties hyvälläkin syyllä, että historiallinen saalis tästä matkasta tulee vähäpätöiseksi kieliopillisen rinnalla. Kuitenkin on tarpeellista, että historiallistakin puolta valvotaan, koska se taas epäilemättä on toista tärkeämpi. Olletikin on kaksi tai kolmekin kysymystä, jotka ansaitsevat erinomaista tarkastusta, nimittäin: 1) Alkuväestöstä, 2) Kainulaisista, ja 3) Pirkkalaisista. Kustakin erittäin tahdon mainita pari sanaa». — — — »Kun nyt siellä puolen kerran matkustelet, niin muista myöskin tutkia, millä tavoin voitaisiin vahvistaa Suomalaisten kansallisuutta Pohjois-Norjassa. Se on arka asia, josta ei saa paljon puhua. Mutta hyvä olisi, jos voitaisiin esim. Tromsö'sen saada Suomalaisia kirjoja kaupaksi, sekä laina-kirjastoita perustetuksi johonkin paikkaan. Kenties löytyy joku luotettava mies, jollen sopisi lähettää kirjoja myytäväksi. Mukaa-sikin Sinun pitäisi ottaa joku määrä sopivia kirjoja.» — — — »Tämmöisiä matkoja ei aivan usein tehdä, ja sen vuoksi Sinun kenties pitäisi täällä vähäsen neuvotella,

¹⁾ Hänen elämäkertansa saataneen ennen pitkää painosta ilmentymään, joten lähemmät elämäkerralliset piirteet tässä sivuutan.

koska kumminkin olet oleva Suomalaisuuden edusmiehenä vieraassa maassa. — — —»

Kun Skogman jo oli Pohjois-Norjassa, kirjoitti Yrjö Koskinen hänelle $\frac{3}{8}$ 1865 m. m.: »Tietysti emme voi aivan usein lähettää sinne lähetys-miestä; Sinun siis täytyy painaa jälkesi niin syvään ja lujaan, ettei ensimmäinen tunturi-tuisku niitä keväise tuntumattomiksi. — Katso vain, ettet turhan vuoksi herätä Skandinavilaisten valtiollista epäluuloa, joka saattaisi lisätä sen-puolisten suomalaisten rasitusta. Pää-asia on, että voimme näille kansalaisillemme toimittaa suomenkielistä sivistystä ja sillä tavoin pysyttää heidät suomalaisina. — Varsin iloista on kuulla, että Sinä noiden historiallisten kysymysten alalla olet päässyt uusille jäljille; sillä, totta puhuen, vanhat jäljet ovat melkein saloon päättyneet. Edellä kaiken tarvitaan uusia teko-asioita. Parasta lienee, että julkaiset erikseen tutkimuksesi, ja erikseen annat matka-kertomuksen, joka jälkimäinen saisi tulla ulos erinänsä, kuvilla varustettuna kirjana yleisemmän yleisön luettavaksi.»

V. 1865 $\frac{7}{8}$ Yrjö Koskinen kirjoitti m. m.: »Sinun tutkimuksias seurataan täällä suurella mieliteolla ja toivotaan, ett'et jätä mitään parsittavaa. Muun seassa muistutettiin, että ottaisit tarkkoja kielinäytteitä joka paikasta, esim. jonkun satu-kappaleen kirjoitettuna kertojain puheen mukaan. — — Saa nähdä, ovatko Norjalaiset aivan epäluuloisia Sinua vastaan. Heitä täytyy kohteliaalla tavalla viihdyttää. Sinun varsinainen toimialas on tieteellinen tutkimus, ja sitähan ei pitäisi kenkään oudoksuman.»

V. 1865 $\frac{8}{8}$ Yrjö Koskinen kirjeessään Skogmanille m. m. huomautti: »Minulla ei ole tällä kertaa mitään liisäämistä. Ainoastaan sitä muistan nyt, että Sinun lienee sopivinta palata Wermlannista pitkin Kölin itäistä kuvetta pohjoiseen; sillä muissakin maakunnissa, esim. Gestriklandissa löytyy Suomalaisia, vaikka niistä harvoin puhutaan. — Koska nuo Wermlandin ja Etelä-Norjan Suomalaiset ovat varsin rikkaita, kuten kerrotaan, eikä

niiden sopisi lähettää pari nuorukaista tänne kouluun esim. Jyväskylään? Semmoisista voisi sitten tulla lähetys-saarnaajia ja pappeja pitkin Suomalaisten aluetta Skandinaviassa.»

J. Krohn taas ¹⁹/₄ 1865 Helsingissä päivätyssä kirjeessään toivotti Skogmanille onnea matkalle ja lisäsi m.m.: »Havaintonne ja tutkintonne Skandinavian Suomalaisien suhteen tietysti kuuluvat kokonaan ja yksinomaan Suom. Kirj. Seuralle, joka on matkaan tarpeelliset varat antanut. Mutta mitä Te muuten nähnette ja havainnette lienee Teidän omaanne, minun ymmärtääkseni. Eikös siis kävisi laatuun, että Te joutoaikoina kirjoittaisitte kuva-lehteeni pantavaksi pari kertomusta Lappalaisten elämästä ja tavoista Pohjanperillä.»

Matkansa tuloksena Skogman suunnitteli Skandinavian suomalaisista laajaa teosta, joka jakautuisi seuraaviin osiin: 1) Skandinavian alkuväestöstä, 2) Kainulaiset, 3) Pirkkalaiset, 4) Norrbottenin suomalaisten historia, 5) Ruijan suomalaisten historia, 6) Norrbottenin suomalaisten tilastolliset olot, 7) Tilastollisia tietoja Ruijan suomalaisista, 8) Pohjois-Skandinavian suomalaisten kieli, 9) Eteläisen Norjan ja keskisen Ruotsin suomalaisten entsyys ja 10) Eteläisen Norjan ja keskisen Ruotsin suomalaisten nykyiset olot. Näistä oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Historiallinen Osakunta vuoden 1867 alussa tarkastanut sille lähetetyt viisi ensimmäistä osaa; »ja tekijän sairauden tähden ei liene toivomista», sanotaan Osakunnan pöytäkirjassa ²⁷/₃ 1867, »että seuraavat luvut valmistuvat ennen kuin syksyn kuluessa. Mutta mainitut valmiit luvut osoittavat niin hyvää tutkijakykyä ja tarkkuutta, että Osakunta ei epäile, teoksesta tulevan erinomaisen arvollista tietolähdettä Skandinavian Suomalaisien muinaisiin ja nykyisiin oloihin. Sen vuoksi Osakunta, toivoen, että hra Skogman jossakin laveammassa esipuheessa kertoo itse matkustuksensa yleistä suuntaa ja vaiheita, tahtoo Seuralle ehdotella, että koko teos painetaan eri kirjana Seuran Toimitusten joukossa, ja että sitä varten nämä valmistuneet luvut väli-

aikaisesti säästetään syksyyn asti, kunnes nähdään, onko tekijän terveyden tila niin parantunut, että hän heti voi jatkaa työtänsä. » — Sitä ennen, $\frac{3}{3}$ 1867, oli jo Yrjö Koskinen kirjoittanut yksityiskirjeessä Skogmanille samoista asioista seuraavaa: »Kiireimmiten pari riviä Hist. Osakunnan puolesta. Meillä oli viime kokouksessa esissä Sinun tutkimukses Ruotsin ja Norjan Suomalaisista. Että niitä hyväksyttiin painettaviksi, en tarvitse mainita. Mutta kysymyksenä oli, että ne painettaisiin eri kirjana, eikä Suomeen, kuten luultavasti aikomukses on alkuansa ollut. Sitä varten kuitenkin tarvitsemme tietää, mitä kappaleita vielä tulee. Epäilemättä nyt seuraa järjestyksessä Ruijan Suomalaisten historia, ja sitten kenties Etelä-Norjassa ja Etelä-Ruotsissa olevaisten. Mutta tottahan myöskin jotain matka-kertomusta tullee! Semmoista olet ollettkin velvollinen antamaan, ja Hist. Osakunta arveli, että jos tämä matkakertomus tulisi jokseenkin laveaksi ja asialliseksi, niin se painettaisiin aluksi ja sitten samaan vihkoon nämä tutkimukset lopuksi. Olemme päättäneet säästää seuralle annettavan lausuntomme ja ehdotuksemme, kunnes Sinulta saadaan tarkempia tietoja. Tietysti Sullla on päiväkirja matkastasi; eikö siitä sopisi sepittää jokseenkin huvittava matkajuttu? — Toivon tästä piakkoin vastausta!»

Skogmanin voimat jo silloin kuitenkin alkoivat riutua. Keuhkotauti teki työtään ja kevään kukkaansa puhjetessa hänen kaikki kirjalliset suunnitelmansa tuoni säälimättä päätti.

Suomi-kirjan toisen jakson 8:nteen osaan painettiin valmistuneet 5 ensimmäistä lukua keskeneräiseksi jääneestä, laajaksi suunnitellusta teoksesta ja jälkeenjääneet päiväkirjat ja luonnokset jäivät Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon. Niidenkin painattaminen oli jo päätetty, mutta erinäisistä syistä siitä sittemmin kuitenkin luovuttiin.

Skogman teki tutkimusmatkallaan voitavansa myöskin suomalaisen kirjallisuuden levittämiseksi Pohjois-Skandinavian suomalaisten keskuuteen. Tässä tarkoituksessa

hän m. m. kääntyi turkulaisen kustannusliikkeen J. W. Lillja & Co:n puoleen. Koska se ruotsinkielinen vastaus, joka toiminimen puolesta hänelle lähetettiin (päiväty 14/7 1865) sattuvasti kuvaa silloisia oloja, suomennan siitä muutamia kohtia.

»Ystävällisestä tarjouksestanne ottaa levittääkseen meidän kustannustuotteitamme», sanotaan kirjeessä, »Pohjois-Skandinavian suomalaisten keskuuteen lausumme täten kohteliaimmat kiitoksemme. Meille oli todellakin erikoisen mieluista saada tietää, että ilmoitatte olevanne halukas siihen, sillä me olemme tähän asti turhaan koettaneet saada tietoomme henkilöä, joka ottaisi siellä, aluksi vaikkapa ilmaiseksi, levittääkseen pienempiä ja halpoja kirjasiamme, jotta sitten tuonnempaa, jos tällainen toiminta siellä näyttäisi menestyvän, voisimme ryhtyä sinne järjestämään pienehköä varsinaista kirjamyymälää. Meillä on tosin kirjanmyyjä niin hyvin Haaparannalla kuin Torniossa ja Oulussakin, ja nämä kyllä osittain varustavat niiden seutujen väestön välttämättömillä kirjoilla, mutta olemme jo kauvan olleet vakuutettuja siitä, ettei heidän toimintansa tässä suhteessa ulotu kaikkein perimpään pohjolaan saakka. Että olosuhteet todellakin ovat sellaiset ja että siellä vallitsee kirjoista huutava puute, sen me kaiken lisäksi näemme kirjeestänne.

Tämän vuoksi olemme höyrylaiva Grefve Bergillä, joka tänään lähti täältä Tukholmaan, lähettäneet Teille laatikon, joka sisältää 1 à 2 kpl. kaikkia meidän kustannustuotteitamme, yhteensä 655 suurempaa ja pienempää kirjasta.» — — — »Jos, niillä pohjoisilla seuduilla kulkiessanne, tapaisitte henkilön, joka niin paljon harrastaisi suomalaisen kirjallisuuden levittämistä, että hän meiltä myytäväkseen ottaisi pienen kirjalähetyksen, olisi meillä mitä mieluisin tehtävä saada sinne sellainen lähettä.»

Kirjeeseen on liikkeen omistaja omasta puolestaan vielä lisännyt, että hän »Åbo Underrättelserissä» julkaisee kehotuksen muillekin kustantajille, jotta hekin lähettäisivät kirjoja Pohjois-Skandinavian suomalaisille.

A. U:ssa ollut kirjoitus herätti erikoista huomiota m. m. »Helsingfors Tidningar» lehden toimituksessa, johon silloin m. m. Wald. Eneberg kuului. Hänen ruot-sinkielisestä kirjeestään (päiväty $11/8$ 1865) Skogmanille Tromsöhön käy riittävästi selville lehden toimenpiteet. Eneberg kirjoittaa m. m., että Hels. Tid. on ilmoittanut ottavansa vastataksaan niiden kirjain lähetyskustannuk-sesta, jotka täältä lähetetään »kova-osaisille veljillemme Pohjois-Skandinaviaan». Lehden ilmoitus sai aikaan sen, jatkaa Eneberg, että Skogmanille Norjaan voitiin lähet-tää 3 eri kirjalähetystä, joista ensimmäisessä oli 38 Stolpen kustannusliikkeen ja 48 Simeliuksen perillisten kustan-nusliikkeen julkaisemaa kirjaa sekä 10 kpl. kirjaa »Ehdo-tus Seurakunnan kouluhuoneiden rakentamiseen», toi-ssessa 4 kpl. kirjaa »Jumaluus-oppi», 2 kpl. kirjaa »Nuija-sota», 2 kpl. saman teoksen toista osaa, 1 kpl. Ahlqvistin »Matkamuielmia Venäjältä», 1 kpl. »Mansikoita ja mus-tikoita», 148 kpl. »Opetuksia rakennustaidossa» ja 34 kpl. kirjaa »Ehdotus Seurakunnan kouluhuoneiden raken-tamiseen» sekä kolmannessa lähetyksessä 62 Eurénin kustannusliikkeen julkaisua, »sangen arvokkaita», niin-kuin Enebergin kirjeessä sanotaan, 7 kpl. »Opiksi ja hu-viksi» ja vielä muitakin kirjoja.

Vähän aikaisemmin kuin Eneberg kirjoitti Skogmanille Yrjö Koskinen, viitaten kirjeessään (päiväty $3/8$ 1865) muiden asiain ohella samoihin seikkoihin, joista J. W. Lillja & Co:n ja Enebergin kirjeissä mainitaan. »Sinun avunhuutos Skandinavian Suomalaisten hyväksi», kir-joittaa Yrjö Koskinen, »ei ole vallan tyhjään tuuleen rauennut. Lillja ja Kumpp. ovat lähettäneet koko joukon kirjoja ja samaten ovat Helsingin Sanomain toimitus vastaan-ottaneet jonkun määrän, jotka he Tukholman kautta ovat toimittaneet Tromsöö'seen. Näinä päivinä minäkin lähetän muutamia kappaleita Opiksi ja Huviksi sekä Nuijasotaa, vieläpä toivon Seurankin antavan omia kustantamiaan esm. Luonnon kirjaa, Gruben historial-lisia kertomuksia ja n. e. Luultavasti siellä kaivataan myöskin Uusia Testamenttia, mutta niitä ei käy niin

äkisti sinne saada, koska Piplia-seuran pitää asiasta päättää. Sen vuoksi ja muutoinkin on välttämättömän tarpeellista, että löydät jonkun miehen Tromsöössä tai liike-seuduilla, joka pysyväisesti ajaisi Suomalaisuuden asioita Ruijassa sillä tavoin, että hän ottaisi täältä lähetettyjä kirjoja vastaan ja käyttäisi ne tarkoitukseensa.»

Skogmanin kirjainlevitystoimi Pohjois-Skandinavian suomalaisten keskuuteen ja hänen tästä asiasta varsinkin »Suomettareen» lähettämänsä matkakirjeet herättivät kuitenkin pian toisenlaisiakin ajatuksia ja toimenpiteitä kuin mistä edellä on kerrottu. — »Norrbottens-Kuriren» lehden Haaparannan kirjeenvaihtaja pitää Skogmanin valitusta siitä, että Pohjois-Ruotsin suomalaisilla ei olisi suomalaista kirjallisuutta saatavissa, sangen liioiteltuna ja huomauttaa, että suomalaisia kirjoja kyllä on saatavissa Torniossa ja Haaparannalla, vieläpä sellaisia myy Yli-tornion kansakoulunopettajakin. Kirjoittaja syyttää Skogmania monesta muustakin liioittelusta ja väittää, että Ruotsin hallitus huolehtii kaikin tavoin Pohjois-Ruotsin suomalaisten »kansallisesta kulttuurista ja kehityksestä». »Helsingfors Dagblad» hyökkäsi Skogmanin kirjoitusten ja toimenpiteiden johdosta niinikään pääkirjoituksessaan ^{11/8} 1865 sangen häikäilemättömästi sekä Skogmania että »Suometarta» vastaan, joka oli kirjoittanut asiasta artikkelin, ja näki niin hyvin Skogmanin toimenpiteissä kuin »Suomettaren» kirjoituksessa kuvaavan esimerkin harhaanjohdetusta suomalaisesta kansallisuuskiihkosta.

Tukholmalaiseen »Nya Dagligt Allehandaan» kiirehti haaparantalainen nimimerkki G. L. niinikään mustaamaan Skogmanin toimintaa. Skogman lähetti »Afton-bladetiin» vastauksen, jossa m. m. sanotaan:

»Hra G. L. käyttää kirjoituksessaan niin siivotonta kieltä, että häpeän siitä sananmukaisesti mitään esittää. Yleensä on mainitun kirjoituksen sisällyksenä suomalaisten virkamiesten syyttäminen siitä, että heiltä puuttuu sivistystä ja ihmisyyttä; edelleen moititaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa, Suometarta, fennomaanien johto-

miehiä ja ensi sijassa luonnollisestikin hyökätään minua vastaan. Suomalaiset virkamiehet voivat puolestaan hyvin vastata, että he ovat ainakin yhtä sivistyneitä ja humanisia kuin hra G. L. itse, eivätkä he sentään koskaan voine kirjoittaa sellaisia karkeita perättömyyksiä kuin hra G. L. Myös Suometar ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura s. o. Suomen suurimmat ja jaloimmat miehet voivat hra G. L:n karkeat sanat tyyninä kestää. Tahdon sen vuoksi vain kirjoittaa muutamia rivejä hra G. L:n ja melkein koko ruotsalaisen sanomalehdistön vihaamista fennomaaneista.» — — — »Fennomaanien harrastuksena on saattaa myös suomi oikeuksiinsa. He eivät sen vuoksi ollenkaan ole Ruotsin ja ruotsalaisten vihollisia. Fennomaaneja eivät ole ainoastaan Suomettaren julkaisijat, ei; fennomaaneja on 1 1/2 miljoonaa ihmistä. He ovat jo mielestään kärsineet kylliksi kauvan. He ovat jo kylliksi kauvan saaneet valittaa, että heidän kieltään on pidetty kahleissa ja kääreissä. He tahtovat vapautua pakosta, että heidän, tullakseen sivistyksestä osallisiksi, on hylättävä oma kielensä ja opittava joku vieras kieli. Suomen kansa on vähä-osaista ja köyhää, halla korjaa useimmiten sen viljasadon; sen vuoksi entinen emämaa myös sallikoon, että suomalaiset ainakin Suomessa saavat säilyttää sen rikkauden, jonka he, lähinnä pyhää uskoaan, korkeimmaksi arvioivat, nimittäin kielensä.

Joku suvaitsi äskettäin kirjoittaa erääseen ruotsalaiseen lehteen, että fennomaanit tahtovat jälleen Suomessa saattaa voimaan mongoolilaisen raakalaisuuden. Arvoisan, tuntemattoman kirjoittajan olisi kuitenkin, ennenkuin hän sellaista meni kirjoittamaan, pitänyt edes vähän tarkastaa, miten rivakoin askelin Suomen kansa on edistynyt sivistyksessä ja valistuksessa juuri fennomaanien harrastusten ja toimenpiteiden kautta, ja miten joka vuosi tällä »barbaarikielellä» ilmestyy kirjoja, jotka voivat kestää kilpailun minkä ruotsalaisen kirjallisuuden tuotteen kanssa tahansa. Tällä tuntemattomalla kirjailijalla, samoin kuin hra G. L:lla ja muilla, ei ole oikeutta arvostelukyvyyttömästi ivata fennomaaneja s. o. Suomen

kansaa, heillä ei ole oikeutta toivoa sen perikatoa ja kuolemaa.»

»Finlands Allmänna Tidningissä» niinkään ankaraasti arvosteltiin Skogmanin »suomalaisuuskiihkoa» ja väitettiin suomalaisten olojen Pohjois-Ruotsissa olevan niinkuin olla pitääkin. Skogman lähetti vastauksen, jonka pääasiallinen sisällys, toimituksen huomautuksilla varustettuna, oli myös »Helsingfors Dagbladissa» julkaistuna.

M. m. silloiset »Sanomia Turusta» ja turkulainen »Tähti» kävivät puolustamaan Skogmania ja »Suometarta». Sitävastoin esim. »Päivätär» näkyy asettuneen enemmän tai vähemmän »Helsingfors Dagbladin» vanaveteen. »Tähti» ^{20/10} 1865 kirjoittaa m. m:

»Herra D. Skogmanin asiasta puhuimme pari viikkoa sitte Tähdessä 40 numerossa. Sanoimme herra Skogmanin Ruotsista ilmoittaneen, kuinka »Ruotsin hallitus koettaa kaikin mokomin saada Suomen- niinkuin myöskin Lapin kielen tukahutetuksi ja Ruotsin kielen vallalle», kuinka »Norrbotenissa opetetaan ruotsia suomalaisille lapsille siinä mielessä että heitin pitää jättämän oman äitinkielensä». Sanoimme myös kuinka ruotsalaisilla on suomenkielen tukahuttelemisen ja vastusteleminen ollut ennenkin työnä ja on vielä paraikaakin; näytimme myös ruotsalaisien siinä suuresti valehtelevan, kun sanovat »Ruotsin hallituksen tehneen kaikki mitä siltä kohtuullisesti voidaan vaatia, valmistaksensa Ruotsin suomalaisille tilaisuutta saada heidän omalla kielellään samaa opetusta ja sivistystä kun maan muutkin asukkaat». Nämät olivat päälauseemme siinä asiassa. Päivätär, tämän havattuansa, on siitä ruvennut suuresti höpiseämään niitä ja näitä, vastustaaksensa meitä, mutt'ei ole ollenkaan pyssynyt puheissa olevassa asiassa, eikä edes sanallakaan voinut osottaa väärin puhuneemme. Kun ei hän siis ole mitään voinut totuutta vastaan, on hän ottanut turvansa haukkuus-sanoin, luullen kaiketikkin niillä osottavansa asiansa oikeaksi; mutta, huihai! ei sekään auta. Asia pyssy siis semmosena kun sanoneet olemme. Ei siitäkään

Päivättären puoli parane eikä puheemme totuus vähene, kun hän sanoo puolustaneemme Skogman'ia »julman tuhmasti ja taitamattomasti, että siitä on sekä puolustajille että puolustetulle enemmän haittaa kun hyötyä». Hän ei ole tässäkään tietänyt selittää missä tuo haittaa tuova julma tuhmuus ja taitamattomuus on nähtävänä. Tuhmuutena arvottelemme Päivättären pitäneen sen, kun olemme ilme antaneet hänen »tuhmat» ruotsikihkoiset toimensa, sillä niihin ei hänen suinkaan ole tarvinnut järkeä käyttää, koska varsin järjetönkin taitaa umpinähkään toisen perässä jotakin puhua, niin Päivätärkin ruotsalaisien sanomien perässä soimaa silmin varsin tietämätensä Skogman'ia valehteliaksi, ainoastansa sentähden kun ei ruotsalaiset ole voineet tuota suomen mielistä miestä kärsiä maassansa, vaan ovat hänestä ja hänen lähettäjistänsä, Suomalaisesta Kirjallisuuden seurasta, levittäneet häpäseviä valeita, ei ainoastansa oman maansa sanomissa vaan myös saksan kielisissäkin ¹⁾. Tuo ei suinkaan ole Päivättären mielestä parhaamista, koska se koskee vaan suomalaisia, mutta se joka ilmottaa heidän hävyttömän ja sopimattoman käytöksensä semmoseksi kun se on, on parhaaja ja »kyykärme» Päivättären silmissä, niinkun Helsingin Dagbladinkin, jonka ajatuksiton ja sokea tulkki Päivätär on. Mutta näiden molempien sanomalehtien, joita ruotsikihkolaiset kustantaavat, täytyy roikkua yhdessä niinkun Simsonin ketutkin hännistä.»

»Åbo Underrättelserissä» ^{2/11} 1865 Skogman julkaisee asiallisen ja vakaumuksella kirjoitetun loppuvastineen häntä vastaan kohdistettuihin syytöksiin, joita oli jo alettu pohtia suuressa osassa koko sivistyneen Europan sanomalehdistöä. Skogman huomauttaa, että, lukuunottamatta Tornionjoen ranta-alueella ja hyvien teiden varsilla asuvia suomalaisia, Norrbottenissa yleensä suomalaiset —

¹⁾ »Tähti» tarkoittaa tässä ehkä lähinnä Frankfurtissa ilmestynyttä lehteä »L'Europe», jossa ^{10/} 1865 oli Tukholmasta lehdelle lähetetty siksi räikeä ja vääristely sepustus fenno-
maaniensa harrastuksista, että »Åbo Underrättelserissäkin» sitä paheksuttiin.

niiden ehdottomasti lukuisin osa — kärsivät mitä suurinta ruumiillista ja henkistä kurjuutta.

»Norjan suomalaisten taloudellinen asema», kirjoittaa Skogman muun ohella, »on jokseenkin hyvä ja siinä on jotakin sovittavaa, mutta useimmat Ruotsin suomalaiset kärsivät suurta sekä ruumiillista että henkistä kurjuutta. Norrbottenissa on paljon suomalaisia, jotka pitävät itseään hengissä yksinomaan kalalla ja pitävät sitä erikoisena juhlahetkenä, kun heille kerran pari vuodessa sattuu tilaisuus ostaa muutamia luoteja jauhoja ja he niistä voivat laittaa ravintoa. Monet perheet keskisen Ruotsin suomalaismailla tuntevat niinkään varsin hyvin, mitä kurjuus on. Nytemmin heillä kuitenkin on oikeus turvautua köyhäinkassaan, mutta ennen täytyi esim. erään sokean ukon Rådan kirkolla kestää katujuoksu vain sentähden, että hän oli kerjäten kulkenut Bergslagenissa. Axelson sanoo: »Jos satut saapumaan suomalaisen tupaan ja aterian aika on käsillä, saat kenties nähdä, miten perheen äiti veitsellä jakaa palasiin kovan pettuleivän, jotta lapset saisivat sitä syödä piimän tai mustan vesivellin kera. Mutta riennä silloin pian kotiisi oman hyvinvarustetun pöytäsi ääreen, ja jos sydämellisyytesi on sattunut heräämään ja itku pyrkii kurkkuusi, niin huuhtele se alas lasillisella portviiniä tai madeiraa — eihän ole modernia olla sentimentaalinen.»

Mitä tulee paljonpuhuttuun agitatsioniini Skandinavian suomalaisten hyväksi, on sitä ollut ainoastaan ja yksinomaan siinä, että olen suomalaisille jakanut ne kirjat, joita suomalaiset kustannusliikkeet minulle jalomielisesti ovat lähettäneet. Sitä en nimitä agiteeraamiseksi, että olen julkaissut muutamia muistiinpanoja suomen kielen asemasta nykyisin Skandinaviassa. Tosin kyllä on tiedossa, että esim. muutamia vuosia sitten Yhdysvaltain eteläosassa ei ollut hyvä mennä julkisuuteen saattamaan mitään, joka koski sikäläistä orjuutta, mutta että Skandinavian suomalaisten kielen historiaa koskevain muutamien rivien julkaiseminen herättäisi tyytymättömyyttä, se oli minulle ja kenties monelle muullekin kokonaan

odottamatonta. Samoin on kummallista, että suomalais-ten kirjain levittäminen Skandinavian suomalaisten keskuuteen katsotaan olevan erikoisen vaarallista. Muutamien ruotsalaisen sanomiston äänitorvien mielestä tosin kyllä kaikki kansallisesti suomalainen merkitsee samaa kuin »mongolilainen raakalaisuus», mutta toiset niistäkin kuitenkin uskaltavat väittää sellaista katsantokantaa vääräksi. Minkä vuoksi valtiollisten syiden johdosta kielletään suomalaisilta sivistys sillä kielellä, jota he parhaiten ymmärtävät, s. o. suomeksi?»

Mutta Ruotsissa ja Norjassa tehtiin Skogmania vastaan karkeampiakin syytöksiä, joilla arveltiin hänen toimintansa saatavan kokonaan hedelmättömäksi. Vedettiin esille sama juttu *venäläisestä vakoilusta*, joka aikoinaan niin paljon vaikeutti Gottlundinkin toimintaa Keski-Skandinavian suomalaisten hyväksi. Niinpä kirjoitti »Tromsö Stiftstidende», että »Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, antamalla hra Skogmanille toimeksi näillä seuduilla tutkimustensa suorittamisen, ainakin on saattanut meidän suomensekaisen väestömme vaaraan joutua alttiiksi fennomanian erään kiihkoisimman esitaistelijan epäoikeutetuille ja puolustamattomille vaikutuksille, tai sitten voi olla asian laita niin, että mainittu seura on lainannut nimensä sellaisten aikeiden valmistelujen suorittamiseksi, joihin nähden ei meiltä puutu vihjauksia ja kokemuksia aikaisempien aikojen varrelta.»

Tämä norjalaisen lehden viittaus löysi pian vilkasta vastakaikua Ruotsin sanomalehdissä ja yhä selvemässä äänilajissa alettiin puhua Skogmanin *valtiollisista* tehtävistä Ruotsissa. Silloin jo »Helsingfors Dagbladkin» katsoi asiakseen Kirjallisuuden Seuran ja Skogmanin *näiltä* syytöksiltä puolustamisen. »Hra Skogmanin tehtävä», kirjoittaa lehti ^{19/10} 1865, »on ollut ainoastaan kansa- ja kielitieteellinen. Jos hän on tullut lausuneeksi jonkun ajattelemattoman sanan, jonka hänen ystävänsä täällä ovat rientäneet saattamaan julkisuuteen ja joka sitten on antanut aihetta polemiikkeihin, ei sen vuoksi kuitenkaan

mitään varjoa voi langeta kirjallisuusseuralle. Voimme myös mennä takuuseen siitä, että hra Skogman ei missään suhteessa työskentele luuloteltujen venäläisten harrastusten palveluksessa.»

Kun »Tromsö Stiftstidendessä» uudelleen hyökättiin Skogmania vastaan ja m. m. väitettiin, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seura aikoo Skogmanin kautta valmistaa Tromsön hiippakunnan erottamista Norjasta, julkaisi Skogman laajan puolustus- ja selityskirjoituksen norjalaisessa »Morgenbladetissa», mutta mielten kuohu ei silti täysin tasaantunut.

Että myös sellaiset hartaat fennomanian miehet kuin *V. Kilpinen* ja *C. A. Gottlund* olivat Skogmanin matkoihin ja niiden johdosta syntyneisiin sanomalehtikiistoihin innostuneet, tuskin tarvinnee mainita. Niinpä Kilpinen, jonka kanssa Skogman paljon oli kirjallisessa yhteistoinnassa, kirjoitti hänelle Jyväskylästä ^{26/1} 1866 m. m.: »Kylläpä Ruotsalaisilla ja Norjalaisilla on kummalliset mielteet ja mietteet Teidän ja Suomalaisten aikeista! — Vaara uhkaa meitä kaikkialta, siis kyllä täytyy olla varulla ja harras vointiansa myöten.»

Gottlundin ruotsinkielisestä kirjeestä Skogmanille, päivätty Helsingissä ^{30/12} 1866, saamme tietää uusiakin mielenkiintoisia asioita. Hän muun ohella kirjoittaa:

»Lehtori Godenhjelm on lähettänyt minulle Teidän Norjan suomalaismetsäin asukkailta saamanne kirjeen, josta mitä parhaiten kiitän. Siitä mielihyvällä näen, että Herra Maisteri edelleen on kirjevaihdon kautta läheisessä kosketuksessa siellä asuvain heimolaistemme kanssa. Minua todellakin ihmetyttää, että heidän Herra Maisterille lähettämänsä kirje esteettömästi pääsi perille; sillä Tukholmassa viime lokak. 10 p:nä päivätystä, Valtioarkistonhoitaja Nordströmin minulle lähettämästä kirjeestä päättäen näyttää mieliala Tukholmassa yhä vieläkin olevan Herra Maisteria kohtaan mitä syvimmin katkeroittunut — ja aivan samoinhan se on katkeroittunut minua vastaan! — niin että minua ei ollenkaan ihmetyttäisi, jos Ruotsin viranomaiset koettaisivat ehkäistä kai-

ken jatkuvan tuttavuuden Herra Maisterin ja sielläasuvain suomalaisten välillä; samoin kuin tapahtui 40 vuotta aikaisemmin minuun nähden.»

Mutta Skogman sai Skandinavian-matkansa johdosta, vaikka tahtomattaan, syntymään eriseuraisuutta fennomanian miestenkin joukossa. Hajaannukseen viittasi Yrjö Koskinen jo $\frac{3}{12}$ 1865 päivätyssä kirjeessään Skogmanille. Siinä m. m. sanotaan:

»Milloinka sinulta tulee matkakertomusta, semmoista jota voi painattaa? Mahdollista on, että se nosta metelin uudestaan, mutta sitä ei auta katsoa, vaan totuus on selville saatava. Täällä on tätä nykyä vähän hajallista Suomalaisuuden leirissä, siitä syystä, että Polén, Tikkanen ja Ahlqvist ovat siirtyneet verettömyyden häntään ja sinne nyt vievät Suomettarenkin. Koska minä en ole huolinut seurata mukaan, tahtoisivat mielellään syyttää minua eripuraisuudesta; mutta siitä syytöksestä en ole millänikään, olen asemillani niinkuin ennenkin. Lysti tulee nähdä, kuinka nämä herrat nyt rakentavat sopunsa ja liittonsa Päivättären kanssa ja tokko se avioliitto tulee onnelliseksi. Minä vetäyn pois julkisuuden kiistoista ainakin muutamaksi ajaksi. Minun mielestäni onkin parasta, että maa-seutujen lehdet rupeisivat itsenäisemmällä tavalla edustamaan valtiollisia mielipiteitä eivätkä heittäisi onneansa kokonaan pääkaupungin valtoihin.»

Huhtikuussa 1866 saattoi lehtori *B. F. Godenhjelm* Skogmanille näistä erimielisyyksistä jo kirjoittaa seuraavaa:

»Hyvin hauskaa olisi ollut, jos sinä Ruotsista tai Norjasta olisit kirjoittanut minulle jonkun rivin; nyt ei sinusta saatu kuulla kuin, jos sanomalehdissä välisti ilmauntui riitakirjoituksia sinusta ja matkoistasi, taikka Kirjalisuuden Seuran kokouksissa luettiin joku kirje sinulta. Kovastipa sinua löylytettiin ja aika melskeen sinäkin sait aikaan, kun Ahlqvistin laulu-innosta saatit herumaan tuon mainion »valtiollisen» runon, josta sitten syntyi niin suuria mullistuksia. Mutta etkö sinä, velikulta, vielä tietänyt, että vähinkin moittivainen sana Ruotsalaisista on suurempi rikos kuin synti Pyhää Henkeä vastaan? sillä

Skandinaviahan on tuo maallinen paradiisi. Mutta jääköön tämä asia sikseen; kun tulet tänne, saamme puhua sekä näistä että muista.»

1860-luvulla tapahtuneeseen tunnettuun hajaannukseen silloisten suomenmielisten johtohenkilöiden riveissä sellaisenaan ei Skogmanilla kyllä liene ollut mitään osaa, mutta, niinkuin Godenhjelmin kirjeestä käy selville, hänkin kuitenkin tämän hajaannuksen pyörteisiin mukaan joutui.

Skogmanin matkan jälkeisinä vuosina näyttää Pohjois-Ruotsin suomalaisten keskuudessa vallinneen, ainakin osittain, toivorikas mieliala näiden seutujen suomalaisuuteenkin nähden. Sitä m. m. todistavat sieltä 1870—1880 luvulla Suomen sanomalehtiin silloin tällöin lähetetyt erinäiset kirjoitukset, joista tässä muuan tulkoon mainituksi. ^{25/11} 1876 kertoi »Oulun Viikko-Sanomia», että hakemus valtioavun saamisesta Oulun yksityiselle suomalaiselle koululle oli senaatissa hylätty. Pajalasta Ruotsin puolelta sai »Oulun Viikko-Sanomia» tämän uutisen johdosta eräältä sikäläiseltä suomalaiselta kirjeen, josta lehti ^{2/12} 76 painattaa seuraavaa: »Olen lukenut O. W. S:n viime numeron, jossa Te mainitsette että teidän hallituksenne ei ole myöntynyt antamaan valtioapua suomalaisen lyseon ylläpitämiseen Oulussa. — — — Ehkä me olemme toisen ja aivan ruotsalaisen kansan vallassa, niin on meillä kuitenkin paremmin asiat onnistuneet, sitte kun meissä on vähä kansallisuuden ja sivistyksen halu kohonnut. On näet Haaparannan kaupunkiin laitettu suomalainen seminaari, ja toivomme vasta saada sinne suomalaisen alkeis-koulunkin eli lyseon. — Mieleeni lenti siis, koska muutoinkin tunnen vähän teidän seikkojanne siellä, että kun teillä on pitkä matka Etelä-Suomeen, taikka sinne missä oppilaitoksia on, että on kai teillä lyhyempi matka tänne Haaparannalle, ja jos me panemme hallituksellemme vähä kiirettä, että pikemmin saamme suomalaisen koulun, niin onhan siinä teillekin.»

Omasta puolestaan, selostaessaan ^{9/12} 1876 tämän Oulun Wiikko-Sanomain kirjoituksen »valaisevana esikuvana», lisää siihen Porissa ilmestynvä »Satakunta», että »niin siis Ruotsissa asia käsitetään suomalaisen koulun ja suomalaisen kansan oikeuksien valvonnan suhteen. Eiköhän tällaiset esimerkit ja Suomen kansan väsymättömät vaatimukset omakielisten koulujen suhteen saa vihdoinkin hallitustamme taipuisaksi käsittelemään maamme suomalaisen yleisön koulutarvetta ja myöntämään tarpeellisia varoja omakielisten koulujen perustamiseen. Niin kumminkin toivomme.» — Nykypäivinä todellakin sangen kuvaavia todistuskappaleita varsinkin oman kotimaamme silloisille oloille, jolloin Ruotsin olot yksinpä *suomenkielistenkin* sivistysrientejen alalla saattoivat keltava esikuvaksi, johon suomenmieliset meillä voivat viitata suomalaisessa sivistystaistelussa.

Edelleen sanomalehtiväittelyjä ja muita sanomalehtikirjoituksia.

1860-luvun jälkeen on Pohjois-Ruotsin suomalaisista kirjoitettu ja kiistelty maamme sanomalehdistössä tuon tuostakin. Seuraamme lyhyesti aivan äskeisimpien aikojen mielipiteiden vaihtoa.

Helsinkiläiseen »Hufvudstadsbladetiin» kirjoitti syyskesällä v. 1915 nimimerkki J:s R:s, joka 1880-luvulla sa-noo Pohjois-Ruotsin suomalaisten keskuudessa oleskel-leensa, niiden seutujen oloista muutamia havaintoja. Kouluissa silloin opetettiin, kertoo hän, suomeksi, miltei kaikki osasivat lukea, ja vanha piispakin opetteli suomea voidakseen puhua suomalaisen väestön kanssa. Kansa-koulujen tarkastajana oli papiksi lukenut suomalaisen talonpojan poika, ja kaikki seudun virkamiehet, tuomarit, nimismiehet y. m. käyttivät väestön kieltä. Suomalainen väestö eli tyytyväisenä eikä ollut ensinkään niin takapajulla kuin moni näkyy luulevan.

Jopa vihdoin viimein sanottiin asiasta suora ja totuudenmukainen sana ruotsalaiseltakin taholta, ajatteli var-

maan jokainen suomalainen kansallismielinen edelläselostetun asiallisen alkulauseen luettuaan. Ja tämän jälkeen luulisi puheenalaisen Hbl:n kirjoittajan loogillisen johtopäätöksen käyvän siihen suuntaan, että nyt, kun on ruvettu suomalaisten lapsia opettamaan yksinomaan ruotsiksi ja vain ruotsinkielisissä kouluissa ja kun koulujen ohessa virkamiehet, papit y. m. tahtovat pakottaa kansaa käyttämään yksinomaan ruotsia, olot ovat aivan tarpeettomasti ohjatut väärälle tolalle. Mutta eipäs! Niin ei kirjoittaja jatkanut, vaan teki yht'äkkiä varsin eriskummallisen keikahduksen ja rupesi innostuneesti selittämään, että nyt Pohjois-Ruotsin suomalaiset ovat ruvenneet tarvitsemaan ruotsin kieltä ja että tuon heidän tarpeensa tyydyttämiseksi sitä on heille ruvettu opettamaan. Miten olosuhteet siellä nyt sitten ovat hänen selittämänsä suuntaan muuttuneet ja miten nämä muuttuneet olosuhteet ovat tämän uuden, kiihkoisan ruotsalaisyttämispolitiikan aiheuttaneet, sitä ei kirjoittaja kuitenkaan vähimmälläkään tavalla osottanut; eikä luonnollisesti voinutkaan osottaa, sillä asia todellisuudessa on, niinkuin Hbl:n kirjoittajalle »Helsingin Sanomissa» huomautettiin, että mikään käytännöllinen tarve taikka suomalaisten oma halu ei ole aiheuttanut nykyistä innostusta muuttaa koulut ruotsinkielisiksi ja siirtää suomalaisia lapsia ruotsalaisseutuihin, vaan sen homman ovat aiheuttaneet kokonaan toiset, paikkakunnan väestölle aivan vieraat vaikuttimet.

»Meillä täällä Suomessa ollaan hyvin herkkiä huutamaan ruotsalaisseutujen suomalaistuttamisesta, jos suomalainen on saanut hituisenkaan jalansijaa jollain ruotsalaisten tähän saakka hallitseamalla paikkakunnalla tahi heidän huostassaan olleessa yrityksessä», kirjoitti »Uuden Suomettaren» Matti v. 1915 elokuussa Pohjois-Ruotsin suomalaisista pakistessaan. »Mitähän mahdollistaa nyt pitää toimenpiteistä Tornionjoen toisella puolen?» — Pian tartuttiin asiaan kiinni toisessakin Helsingin ruotsinkielisessä lehdessä, »Dagens Pressissä», jossa riennettiin selittämään, että tässä ei ole kysymystäkään mistään ruotsalais-

tuttamisesta, vaan ainoastaan ruotsin kielen opettamisesta sikäläisille suomalaisille. U. S:n Matti kirjoitti D. Pr:lle sattuvan ja asiallisen vastauksen saman elok. 21 p:nä, huomauttaen lopuksi asiasta, josta todellakin meitä suomalaisia viime vuosina olisi ollut syytä useamminkin muistuttaa. »Se kansa, jonka keskuudesta Ruotsin suomalaiset ovat lähtöisin, Suomen kansa, ei todellakaan ole rajantakaisia heimolaisiaan muistanut. Kielensä ja tapansa ovat he kotoa vieneet mukanaan ja vieraisissa oloissa sukupolvia säilyttäneet, mutta me täällä kotona emme ole heitä sittemmin muistaneet. Emme ole heille auttavaa kättämme ojentaneet tukeaksemme heitä ja valvuttaaksemme heitä. Jos he sortuvat, niin olemme mekin siihen syypäät, koska emme ole ajoissa tehneet työtä heidän kansallistuntonsa kohottamiseksi ja juurruttamiseksi. Tähänastisia laiminlyöntejämme emme enään voi korjata, mutta ei meidän silti tarvitseisi edelleen velvollisuuksiämme laiminlyödä. Meidän olisi asetettava heidän kanssaan yhteyteen ja saatava heidät huomaamaan, että rajan tällä puolen asuvat heimolaiset ovat todella heidän lämpimiä veriheimolaisiaan, ei ainoastaan sanoissa, vaan myöskin töissä. Suomalaisuuden Liitolle olisi siinä kiitollinen työala.»

Sitä oudompaa huomiota herättivät minussa eräät lauseet U. S:n saman elokuun 24 päivän pääkirjoituksessa. Asia sai sitä mielenkiintoisemman luonteen, kun tiesin, että U. S:n mainitun pääkirjoituksen kirjoittaja on sama henkilö, jonka ansiokas lentokirjanen »Kansallishenki ja sen vaatimukset» viime aikoina on herättänyt erikoista huomiota. Puheenalainen kohta U. S:n kirjoituksessa kuului: »Mahdoton on ehkäistä kehityksen luonnollista kulkua. Meidän suomalaisten on tyydyttävä siihen tietoisuuteen, että niillä suomalaisen kansakunnan jäsenillä, jotka ovat eksyneet Ruotsin valtakunnan rajojen sisälle, ei ole muuta neuvoa kuin alistaa omat ryhmätunsa sen kansan etujen alaisiksi, jonka keskuudessa he elävät, koska he ovat liian heikot luodakseen omintakeisia sivistystuotteita, joiden perusteella he voisivat vaatia erikoisen kan-

san oikeuksia isänmaassaan. Meidän kansallistunnon lemme on tuon suomalaisen väestön ruotsalaistuminen raskasta ja katkeraa, mutta me emme katso olevan itselämme oikeutta vaatia enempää, kuin että ruotsalaistuttamistyö ei tapahdu henkilökohtaisen sorron muodossa.»

Kun edelläolevat sanat asetetaan siihen yhteyteen, mistä kirjoituksessa puhutaan ja mikä hyvästi käy jo ilmi heti edelläolevien lauseiden jatkosta («Mutta samoin kuin me katsomme olevamme pakotetut suhtautumaan tässä puheenaoleviin heimomme jäseniin vieraalla maalla, samanlaista suhtautumista katsomme me voivamme odottaa myöskin oman maamme ruotsinkielisen kansanaineksen puolelta, sitäkin enemmän, kun tämän kansanaineksen sivistynein osa on synnyltään ja juuriltaan yleensä suomalaista ja nykyisessä olemuksessaan omasta heimostaan vierauntuneita»), voi kirjoittajan kannan kyllä ymmärtää ja itse asiassa se on hyvinkin selvä, mutta sittenkään, ainakaan omasta puolestani, en sitä voi hyväksyä. Sillä minusta on asia niinkuin U. S:n Matti jo edellä mainitsemassani Helsingin kirjeessään huomauttaa D. Pr:lle, »että Ruotsin suomalaiset ovat kyllä tehneet työn, joka oikeuttaa heidät jatkamaan elämäänsä omana heimokuntanaan. He ovat aikaisemmin avanneet viljelykselle Ruotsin sydänmaat, Vermlannin laajat metsäseudut ja sittemmin vielä pohjoisemmat Tornionjoen jokilaakson seudut. Tämä työ on sekin kulttuurityötä, jolle on tunnustus annettava. Heistä ei voida sanoa, etteivät he sille maalle, missä elävät, ole mitään antaneet.»

Sattuvasti sopivat Pohjois-Ruotsin suomalaisiin Erkki Kivijärven säkeet:

»Tuhat kärsii se tuskaa orjuuden,
 sitä painaa raskas ies.
 Mutta keskeltä puutteen ja kurjuuden
 moni noussut on sieltä *mies*,
 mies suora ja suopea katseeltaan,

kuni miehet Suomenmaan,
 tosin tuskinpa sankari toimissaan,
 mutta sankari sielultaan . . .»

Paljon on perää jo aikaisemmin mainitsemani virolais-suomalaisen Hugo Walterin mielipiteissä, jotka hän sanomalehdessä »Lahti» julkaisi keväällä 1914. Kerrotuaan yksityiskohtaisesti sloveenien kansallisista pyrinöistä hän jatkaa:

»Jos ostjakit ja samojeedit kuolevat sukupuuttoon, on se ymmärrettävissä, eikä meillä ole heidän kuolemastaan suurtakaan edesvastuuta, sillä he ovat vailta sivistystä, ja sivistyksen levittäminen heidän keskuuteensa on ulko-puolella meidän mahtirajojen.

Kun sitävastoin nyt Pohjois-Ruotsin suomalaiset epäkansallisten koulujen ja oppikirjojen kautta ovat johdetut harhaan, niin että he rupeavat halveksimaan itse omaa sukuaan ja kieltään, on se kysymys, mikä ei mielestäni kuulu ainoastaan heidän omaan ratkaisupiiriinsä.

Koska tuo edellämainitsemani pieni slaavilaisheimo, sloveenit, tuolla etelässä, heimo, jolla ei itselläänkään ole suuria elämän mahdollisuuksia, tarmokkaan työn ja aheruksen kautta on pelastanut lukuisia kansansa jäseniä kansallisen kuoleman vaarasta, eikö ole mahdollista, että suomalaisuuden säilyttämistä varten Pohjois-Ruotsissa löydettäisiin myöskin joku sopiva keino?

Muuten tuntuu siltä kuin emme olisi kansallisuustaistelussa vielä läheskään niin pitkällä kuin mitä meistä muualla ajatellaan.»

Jo aikaisemmin samana vuonna kirjoitti »Tornion Laakso», Norrbottenin suomalaisesta asutuksesta puhuesaan, meidän suomalaisten velvollisuuksista heihin nähden:

»Kaikista kovanonneniskuista huolimatta me voimme aina olla varmat siitä, että mikään mahti maailmassa ei *meiltä* enää kykene kieltämme mykistämään eikä kansallisuuttamme riistämään. Mutta mitenkä on käyvä heimolaistemme rajan toisella puolen, keskellä vieraan kan-

san, joka suurena hämähäkinä kietoutuu sen ympärille imeäkseen siitä elinnesteet itsellensä? Onko meidän rauhallisina katseltava heidän kuolinkamppailuaan, vai voimmeko ja tahdommeko heille auttavan käden ojentaa?

Epäilemättä on se velvollisuutemme, ja mitä tässä suhteessa suinkin voidaan tehdä, sitä älköön enään toistaiseksi lykättäkö. Ensinnä olisi mielestämme lähetettävä stipendiaatteja tarkoin tutkimaan Norrbottenin suomalaisten oloja sekä heidän suhtautumistaan nykyiseen kiihkeään ruotsalaistuttamispolitiikkaan, ja saatujen tarkkojen tietojen pohjalla olisi sitten seikkaperäinen työsuunnitelma laadittava. Sen ohella ja ensimmäisenä suoranaisena toimenpiteenä sopisi jakaa herättävää suomalaista lukemista Ruotsin suomalaisen väestön keskuuteen. Kansanvalistusseura ja Suom. Kirjallisuuden seura olisivat kai soveliaimmat aloitteentekijöiksi puheenalaisessa suhteessa. Odotamme vaan hartaasti, että toimenpiteisiin ryhdytään, ennenkun se on liian myöhäistä, ennenkun Norrbottenin suomalaiset saavuttaa sama kohtalo kuin heimolaisemme Norjassa ja Vermlannissa.»

Erikoisella innostuksella luin Helsingin lehdistä selostuksen Suomalaisuuden Liiton keskustoimikunnan joulukuun 20 päivän kokouksesta v. 1915. Siinä nim. sanottiin: »Keskusteltaessa, mitä liitto ehkä voisi tehdä niiden suomalaisten sivistyspyrintöjen hyväksi, jotka ovat huomattavan vieraan vaikutuksen alaisina, kiinnitettiin huomiota etenkin kirjallisuuteen, jota olisi koettava saada käytettäväksi etenkin kiertävien kirjakokoelmien, n. s. kiertokirjastojen muodossa. Missä määrin liitto tässä kohdin voi vaikuttaa, jäi riippuvaksi siitä, voiko liitto saada kokoon tähänkin toimintaan tarpeelliset varat. Sekä tähän että liiton muihin kaikkein kiipeimpiin tarkoituksiin päätettiin ryhtyä hankkimaan varoja erikoisilla toimenpiteillä, joiden valmistelu ja järjestely jätettiin etenkin liiton esimiesten, rahastonhoitajain ja sihteerin asiaksi.» — Jos olen käsittänyt tämän selostuksen oikein, on siis Suomalaisuuden Liitto kääntänyt huomiotansa myös Pohjois-Ruotsin suomalaisiin (ainakin

saattaa sen edelläolevan selostuksen perusteella olettaa) ja päättänyt jotakin heidänkin hyväksään toimia. Ja tämä työ tulee olemaan hedelmällistä työtä, sen luulen olevani vakuuttaa¹⁾). Ennen kaikkea on Pohjois-Ruotsin suo-

¹⁾ Otsakkeella »Suomalaisuuden Liiton ohjelma johdettava uusille urille!» koskettelee »Tampereen Sanomat» pääkirjoituksessaan^{12/8} 17 Suomalaisuuden Liiton toimintaa ja tehtäviä ja huomauttaa, että jos käsitämme Suomalaisuuden Liiton tehtävät laajemmin kuin ne yleensä tähän asti on käsitetty, silloin saamme liitolle ohjelman, joka antaa sille uutta elinvoimaa ja myös yhä enemmän kerää kansalaisia sen toimintaa tukemaan.

»Suomalaisuuden Liitto», kirjoittaa lehti, »ottakoon tehtäväkseen olla maamme ulkopuolella olevien suomalaisten ja kotimaan välisenä yhdyssiteenä! Sellaista liittoa, sellaista yhdistävää, koossapitävää sidettä meillä ei ole, sellaista tarvitaan ja siinä on tehtävä, joka on tekemisen arvoinen. Ja luulisi sen mahtuvan Suomalaisuuden Liiton ohjelmaan.

Muistakaamme, että sadattuhannet suomalaiset elävät maamme rajain ulkopuolella vieraitten ja voimakkaitten kansallisuuksien keskeen sirotettuina Norrbottenissa, Finnmarkenissa, Muurmanin rannikolla, Vienan-Karjalassa, Inkerinmaalla, Siperiassa, Amerikan Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Argentinassa — mainitaksemme seudut, missä kansalaisiamme on ehjempinä ryhminä, kuinka he vain Amerikassa ja Inkerinmaalla elävät kansallisesti valveutuneemmin, mutta sen sijaan ovat muualla jätetyt melkein kokonaan oman onnensa nojaan. Kirkko vain on pitänyt huolta Siperian ja viimeaikoina myös Muurmanin rannikon suomalaisasutuksesta, samaten kuin merimieslähetys suomalaisista merimiehistä suurimmissa satamakaupungeissa — muuten ei näitten hyväksi ole tehty, eikä aina voitukaan tehdä enempää. Uusi »Karjalan sivistysseura» alkaa jälleen työn Vienan-Karjalassa. Eiköhän uudet olosuhteet kotona ja Venäjällä nyt lisää mahdollisuuksia muittenkin Venäjällä asuvien suomalaisten — ei kuitenkaan kaikkien suomenheimoisten, sillä siinä joutuisimme liian etäälle — hyväksi tehtävälle työlle. Eikä silloin olisi unohdettava muuallakaan asuvia suomalaisia. Ei sen tarvitsisi olla mitään suursuomalaista propagandaa, pikemminkin se olisi jonkinlaista sisälähetystä, jonka avulla me vain tahtoisimme pitää mitä meille kuuluu — ei alueellisesti, mutta kansallisesti.

Perustettakoon ennen kaikkea ulkomailla asuvien suomalaisten keskuuteen Suomalaisuuden Liiton alaosastoja ja hankittakoon asiamiehiä. Niitten tehtävänä olisi ottaa selkoa ympäristönsä henkisistä tarpeista ja olla vuorovaikutuksessa liiton keskustoimiston kanssa, joka heille välittäisi kirjallisuutta, sanomalehtiä j. n. e. Kenties voisi ajatella osastojen yhteyteen vielä äidinkielenen alkuperuksenkin antamisen. Näin muodostettuna Suomalaisuuden

malaisille nyt, niinkuin David Skogmanin aikaankin, saatava luettavaksi suomalaisia kirjoja ja suomalaisia sanomalehtiä. — Vuoden 1906 »Virittäjässä» kertoo tohtori Väinö Salminen, että kun hän kesällä v. 1905 kierteli Norrbottenissa, hänellä oli mukanaan m. m. Kansanvalistusseuran kalenteri. »Eräässä talossa luettiin valoisa kesäyö kalenteria, kun tiedettiin minun aamulla lähtevän edelleen. Ei tahdottu laskea käsistä harvinaista tilaisuutta saada kerrankin lukea koreata kirjaa, jota kaikki tuvassa ymmärsivät.» — Ja on suorastaan liikuttavaa nähdä, millä rakkaudella näissä suomalaisseuduissa monin paikoin säilytetään vanhoja suomalaisia virsikirjoja ja aapisia kuin joitakin vanhoja kotijumalia ainakin. Kunpa sinne saataisiin uusiakin suomalaisia kirjoja, niin yhtä tervetulleita nekin olisivat. Mutta kovin vaikeaa on niiden saanti viimeksi kuluneina vuosina ollut. Luultavaa myös kyllä on, että Ruotsin viranomaiset tekisivät esteitä, jos suomenkielistä kirjallisuutta Norrbotteniin ruvettaisiin runsaammassa määrässä Suomen puolelta levittämään. Niinpä esim. toht. Airila on maininnut hänelle näiden viranomaisten taholta kerran suoraan sanotunkin, että suomalaisen kirjallisuuden levittämistä Pohjois-Ruotsiin ei sallita. Mutta keinoja tämän kirjallisuuden levittämiseksi sittenkin kyllä varmasti on, kun vain toimeen tartutaan. — Torniossa olisi lisäksi saatava ilmestymään hyvintoimitettu ja Pohjois-Ruotsinkin asioita tarkoin seuraava suomalainen, *kansallisesti valpas sanomalehti*, jota esim. Suomalaisuuden Liitto avustaisi siten, että, ainakin aluksi, lehteä voitaisiin antaa Pohjois-Ruotsin suomalaisille hyvin halvalla hinnalla ja osaksi ilmaiseksikin.¹⁾

Liitosta tulisi meidän »Alliance française», meidän »Alldeutscher Verbund», jotka kumpikin tahollaan valvovat vieraisissa maissa olevain kansalaistensa kohtaloita. Jos suuret kansallisuudet tekevät tällaista työtä, kuinka paljon välttämättömämpää se silloin on pienille kansoille, joilla kansojen kilpailussa ei ole varaa kadottaa ainoatakaan jäsentänsä.»

¹⁾ Sangen mielenkiintoinen oli viime vuoden lopulla julkisuudessa näkynyt tieto, että tämän vuoden alusta Pohjois-Ruotsissa

»Uusi Aura» huomautti viime vuonna (4/10 1916), miten ruotsinmaalainen natsionalismi mielellään sekaantuu meidän kansallisiin kysymyksiimme ja että meillä on tähän asiaan kiinnitetty liian vähän huomiota.

»Ruotsinmaalaiset ylioppilaslähetystöt y. m.», kirjoittaa lehti, »ovat täällä takavuosina saaneet rauhassa käydä vahvistamassa irti-suomalaisista liikettä. Tällaista ei val-

aiotaan julkaista kahta suomenkielistä lehteä, joista toinen painetaan Luulajassa ja toinen Haaparannalla. Tulisiko uusikin lehti, jonka nimeksi oli mainittu »Haaparannan Sanomat», tekevään voitavansa Norrbottenin suomalaisten kieleltään ruotsalaisuttamiseksi, niinkuin »Haaparannan Lehti» viime vuosina, siitä ei niihin aikoihin täällä saanut lähempää selkoa. Tämän vuoden alussa luin »Tornion Lehdestä» (9/1 17), että tämän uuden, silloinkin vielä vain aikeissa olevan lehden puolueväri olisi sosialistinen. Mutta sen enempää en siinäkään lehdessä asiasta huomannut. — Lähempää selvyyttä tähän Pohjois-Ruotsin uuden suomenkielisen lehden puuhaan sain vasta sen jälkeen kuin Ruotsin lehdet keväthalvella jälleen pääsivät vapaasti maahamme tulemaan. Lehti, nimeltään »Haaparannan Sanomat», alkoi ilmestyä tämän vuoden alkupuolella, painetaan Luulajassa ja on puolueväriältään vapaamielis-sosialidemokraattinen. Ainakin ne numerot, jotka tähän asti olen nähnyt, saattavat odottamaan, että mainittu lehti, enemmän kuin »Haaparannan Lehti», omistaa huomiota myös Pohjois-Ruotsin suomalaisten omakielisille sivistys- ja edistyspyrkimyksille. Ja vielä enemmän kuin »Haaparannan Sanomain» oma sisällys puhuu tähän suuntaan muuan »Haparandabladetissa» ollut hyökkäys mainittua lehteä vastaan. Hap:bl. m. m. huomauttaa, että Haap. S:t on Ruotsin eduille täydellisesti vieras ja toimii »Suomen äänitorvena Ruotsissa» sekä sopisi paljon paremmin Pohjois-Suomessa kuin Ruotsissa ilmestyväksi. Vielä syyttää Hap:bl. Haap. S:ia siitäkin, että se on esiintynyt »ilmiantajana venäläiselle rajavartiostolle ja täten estänyt hyvinkin tarpeellisten tavain Ruotsiin tuonnin». Ja ennen kaikkea — mikä pahinta — tämä »Suomen etuja valvova» Haap. S:t. on Hap:bl:n tietojen mukaan perustettu ottamaan hengen Tornionlaakson suomalaisten vanhalta ruotsinmieliseltä äänenkannattajalta Haaparannan Lehdeltä. »Kun Ruotsin valtio», jatkaa Hap:bl., »suuria taloudellisia uhrauksia tehden koettaa levittää ruotsalaista mieltä ja luonnetta valtakunnan suomenkielisen väestön keskuuteen», jossa puuhassa sitä parhaansa mukaan avustaa »Haaparannan Lehti», silloin muutamat ruotsalaiset näkevät arvolleen sopivaksi ryhtyä toimittamaan toista sanomalehteä, jossa ilmenee melkein päsuomenmaalainen katsantokanta ja leima». — »Haaparannan Lehten» omistaja ja vastaava toimittaja, tirehtööri F. E. Nikander

veutuva suomalainen kansallistunto voi ajanpitkään sietää.

Se tulee vastaamaan samalla mitalla, mutta paljoa suuremmalla oikeutuksella. Meillä ei ruotsalaisuutta kukaan ahdista. Ruotsinmaalaisilla ei ole siis pienintäkään oikeutta sekaantua meidän asioihimme. Mutta Ruotsin valtakunnassa on vuosikausia ruotsalaistutettu jos millä keinoin Pohjois-Ruotsin suomalaisia! Suomalaisella taholla ei ole asiaan tähän asti puututtu. Onpa joku teoreettinen suursanailija jolloinkin lausunut sen olevan meille yhdentekevänkin, miten noille suomalaisille käy. Suomalaiset ovat hyljänneet heidät. Tuskin muut suomalaiset kuin Gottlund aikanaan ovat Ruotsin suomalaisia muistaneet paitsi puhtaasti kielitieteellisinä ja kansatieteellisinä tutkimusesineinä.

Mutta onkohan meillä tähän hyljäämiseen varaa? Suo-

— joka, sen mukaan kuin tiedän, on ainakin suurelta osalta myös »Haparandabladetin» omistaja — ei kuitenkaan ole olevinaan tähän ruotsinkielisen lehdensä selitykseen »Haaparannan Lehden» ohjelmasta oikein tyytyväinen, koska siinä mainitut asiat voivat olla harhaan vieviä »Haaparannan Lehden» suhteen, niin kuin hän sanoo, jatkaen H. L:ssä omalla täydellisellä mielellään varustetussa kirjoituksessaan seuraavaa, joka tähän lainattuna samalla olkoon näytteenä myöskin H. L:n nykyisin käyttämästä suomen kielestä: »Kuten H-lehden lukiakunta lienee huomannut, ei Lehti ole missään suhteessa esiintynyt kiihottajapuoleen tai toiseen vaalitaistelussa, on sopivimmaksi katsottu ainoastaan selostamalla kunkin puolueen vehkeilyjä saada kansalaisten silmät aukaistuiksinäkemään millaista vaalipeliä kukin puolue pelaa ja sen mukaan on luovutettu vapaaehtoisesti kansan oman valinnon alaiseksi, minkä puolueen kannattajaksi itse kukin katsoo parhaaksi ryhtyä. Sillä katsomme, että tässä on rehellisin ja turvallisin keino se, että jokainen äänioikeutettu, kun on eri puolueiden ohjelmasta tiedon saanut, itse voi kantansa päättää. Pääasiallisesti on H-lehti tässä taistelussa esiintynyt tuon turmiollisen sosialdemokratian vastustajana, joka ikävä kyllä näyttää voittavan kannattajia myöskin jokilaaksossamme. Vaarallisimpia tämän aatteen edustajia täällä ovat sosialisti-vapaamieliset, jotka äänenkannattajansa, Haaparannan Sanomain, kautta koettavat tosi vapaamieliseen kansaamme juurruttaa sosialistisiemeniä tällä naamarin alaisella tavalla. — »Mitä Sanomat enemmän tai vähemmän arvoisten maaseutukirjeittensä kautta saappeansa pur-

malainen suku on ilmankin vähälukuinen. Meidän käsityksemme on, että Suomen suomalaisten tulee todellakin ryhtyä herättämään Ruotsissa asuvia heimoveljiä kansalliseen tuntoon. Ja tähän on ryhdyttävä sitä pontevammin kuta nenäkkäämmin kaikki all-svenska samlingit tukkivat itsensä meidän asioihimme.»

»Hufvudstadsbladet» yritti ivaamalla »tappaa» kirjoituksen ajatukset, eikä kirjoitus tietääkseni tavannut julkisuudessa myönteistä vastakaikua ainoakaan suomalaisenkaan lehden puolelta. Ja kuitenkin se sisältää mielestäni varsin terveitä ajatuksia, joita ei niinkään olisi päästettävä unohtumaan.

Äskeisen uuden aamun Suomelle koitettua kirjoitti »Tornion Laakson» ent. toimittaja W. F. Ilmoni, joka Torniossa ollessaan tarmokkaasti toimi Pohjois-Ruotsin suomalaisten hyväksi ja suurella harrastuksella

kaa H:lehtea vastaan, siitä en suuriakaan välitä, sillä uskon, että lukikunta jo kyllä H:lehden kannan ja ohjelman tuntee sillä se on puhdasta isänmaallista ja kansallismielistä» (H. L. ¹²/₁₀ 17).

Korehtuuria tähän lukiessani on Ruotsissa jouduttu valtiopäivämiesvaaleihin. Edustajaehdokkaita on luonnollisesti asetettu myös Pohjois-Ruotsin suomalaisalueilta. Oikeistolla ja sosialidemokraateilla ei, mikäli olen voinut vaalitoimintaa seurata, kuitenkaan ole ehdokkaana ketään, josta voisi sanoa, että hänelle Pohjois-Ruotsin suomalaisten omakieliset sivistyspyrkimykset olisivat jonkun arvoisia; sen sijaan on liberaalisen puolueen valtiopäivämiesehdokkaana niillä seuduilla tunnettu suomenkielisen väestön luottamusmies, kunnallislautakunnan esimies, maanviljelijä K. H. Suo Kukkolasta ja talonpoikaisliiton ehdokkaana m. m. maanviljelijä J. B. Wojakkala Hietaniemestä.

Lahuttavana ilmiönä olen, kun tämä kirjanen jo oli painosta valmistumassa, saanut Ruotsista tiedon Tornionjokilaakson maanviljelevän väestön ammatillisesta järjestäytymisestä ja että tunnetut suomalaismiehet ovat olleet tämän puuhan alkuunpanijoita (esim. maanviljelijä Juho Kivijärvi Alatorniolta). ¹²/₁₀ 17 pidettiin Karungissa suuri Tornionlaakson maanviljelijäin kokous, jossa perustettiin Tornionlaakson Maanviljelijäin Liitto. Sen johtokuntaan on valittu m. m. maanviljelijät V. Haara Alatorniolta ja Kaarle Kivijärvi Hietaniemeltä. — ¹⁰/₁₀ 17 Luulajassa pidetyssä Norrbotenin maanviljelijäin kokouksessa taas valittiin tornionjokilaaksoalaisten edustajaksi yleiseen ruotsinmaalaiseen maanviljelijäin kokoukseen Tukholmaan agronomi V. L. Vanhainen. Ruotsinkielisten ehdokas jäi vähemmistöön.

seurasi heidän omakielisiä sivistyspyrkimyksiään, »Tampereen Sanomissa» ($\frac{1}{4}$ 17) velvollisuuksistamme sorrettuja heimolaisiamme kohtaan Länsi-Pohjassa. Kirjoittaja huomauttaa 1809 vuoden onnettomasta rajankäynnistä, jolloin Ruotsin haltuun jäi Tornionjoen länsipuolella sijaitseva suomalainen asutusalue, joka täten tuli väkivaltaisesti riistetyksi irti luonnollisesta emämaastaan. »Vieraan kansan keskelle joutuneena, vailla kulttuurin suomia apuneuvoja ja vain niukassa kosketuksessa entisen emämaan kanssa, ovat tämän seudun asujamet vuosisadan kuluessa ainoastaan suomalaisen sitkeytensä avulla voineet osapuulleen säilyttää kielensä ja kansallisuutensa. Ajan oloon on tämä tehtävä kuitenkin käynyt Norrbottenin suomalaisille ylivoimaiseksi, ja kun Ruotsin hallitus varsinkin viime vuosikymmenen kuluessa on erikoisella tarmolla ryhtynyt heitä väkivaltaisesti ruotsalaistuttamaan, voi helposti arvata sen siinä lopullisesti onnistuvan, jos se saa tätä arvotonta menettelyään rauhassa jatkaa.»

»On luonnollista», jatkaa kirjoittaja, »että tällaisissa olosuhteissa osalta Norrbottenissa asuvia heimolaisiamme on jo kansallistunto herpautunut, mutta — — vielä on paljon sellaisia, joiden sydän itkee verta katsellessaan suomalaisen heimon kuolinkamppailua ja jotka vielä yhdennellätoista hetkelläkin toivovat apua Suomesta.» — »Kunnia ja velvollisuus vaativat meitä rajan ylitsekin ojentamaan auttavan käden menehtymäisillään oleville veljillemme ja sisarillemme. Muutoin emme ansaitse niitä suuria vapauksia ja oikeuksia, jotka nyt olemme saavuttaneet tai ainakin saavuttamaisillamme.» — »Perustettakoon yhdistys tai liitto asiaa tarmolla ajamaan, lähetettäköön stipendiaatteja Norrbottenin suomalaisten luottamaan lähempää selkoa heidän toivomuksistaan ja tarpeistaan. Ja ennen kaikkea toimitettakoon heille suomenkielistä lukemista, niin kauvan kun noilla raukoilla rajoilla vielä Väinön sulosointuista kieltä ymmärretään ja osataan lukea. Työtapoja on monta, ja uusia tarpeen vaatiessa kyllä keksitään, kunhan ensin saadaan kaikille sel-

väksi, mitä velvollisuutemme meiltä nyt puheenalaisessa asiassa vaatii. Voimakkaasti se kutsuu ja vaatii meitä työhön *unohdettujen* heimolaistemme puolesta. Ja siinä työssä varmaankin tahtoo jokainen kelpo kansalainen, mies ja nainen, mukana olla. Alkuunpanoa vaan nyt kaivataan.»

Ja »Pohjolan Sanomat» huomauttaa pääkirjoituksessaan ^{8/8} 1917, että meidän on Suomessa vihdoinkin käsitettävä, mitä velvollisuuksia meillä on Länsi-Pohjan suomalaisia kohtaan silloin kuin Ruotsin valtio ei säästä keinoja eikä varoja »muuttaakseen veren meidän verettämme ja lihan meidän lihastamme ruotsalaiseksi». — »Meillä Suomessa on se nähtävä ja ryhdyttävä tuolla meikäläiseen maaperään kuuluvalla alueella voimakkaaseen suomalaistuttamistyöhön ¹⁾. Sinne on saatava suoma-

¹⁾ Ruotsinmaalaisessa aikakauslehdessä «Statsvetenskaplig tidskrift» kirjoittaa syksyllä 1917 Kielin yliopiston valtiotieteen professori *Ferdinand Tönnies* ajatuksia Suomen tulevasta valtiollisesta asemasta ja uuden, vapaan ja itsenäisen Suomen suhteesta läntiseen naapurimaahan Ruotsiin. Hän on sitä mieltä, että «uudestisyntyneen Suomen täytyy valtiollisessa suhteessa nojautua Ruotsiin ja että vanhat sivistystraditsionit, kansallisuuksien eroavaisuuksista huolimatta, myöskin tässä suhteessa tulevat olemaan määräävinä». Niinikään prof. Tönnies arvelee, että suomen kieli ja suomalainen sivistys joka tapauksessa voivat odottaa suurempaa harrastusta ja myötätuntoa Ruotsin taholta kuin Venäjän. Hän m. m. viittaa tunnetun ruotsalaisen prof. Harald Hjären lausuntoon »Ruotsin kiitollisuudenvelasta suomalaiselle älylle ja suomalaiselle työlle».

Melkeinpä nykyisen suursodan alusta alkaen on tuon tuostakin pujahtanut esille huhuja ja »varmoja tietoja» *Ahvenanmaan luovuttamisesta sodan päätyttyä Ruotsille*. Huhuja on kumottu ja jälleen ne ovat tulleet päiväjärjestykseen. Niiden johdosta on myös maamme sanomalehdistössä ollut laajoja arvostelevia kirjoituksia. Prof. Tönnieskin koskettelee edellämainitussa kirjoituksessaan Ahvenanmaan-kysymystä ja viittaa sen yhteydessä erääseen toiseen mahdollisuuteen, minkä vuoksi lähinnä katsoinkin olevan syytä hänen kirjoituksestaan tässä mainita. Kirjoitus nim. loppuu seuraavasti: »Oikeuskysymykset ja valtiolliset kysymykset takertuvat kaikkialla kiinni toisiinsa. Kun Suomen oikeuskysymys tulee valtiolliseksi, se on, kun itsenäinen neljäs pohjoismainen valtio syntyy, vapautuneena Venäjän kahleista, niin

laista kirjallisuutta ja kirjastoja sekä *kunnollinen* suomalainen sanomalehti kahden ruotsalaisten varoilla toimitetun sijaan. Varoja on kerättävä, nyt kun meillä varoja mon'ssa suomalaispiireissäkin on, toimintaa varten tuolla Länsi-Pohjan unohdetuissa suomalaiskyllissä, joissa 30,000 veriheimolaistamme odottaa apuamme ja myötätuntoamme». ¹⁾

merkitsee se myös uuden päivän nousua Ruotsin valtiolle ja kansalle. Kysymys Ahvenanmaan saarista ja siellä olevista linnoituksesta ratkeaa silloin itsestään. Ehkä voisi Suomi silloin vapaaehtoisien suostumuksen kautta luovuttaa Ruotsille saariryhmän, jonka kansa on kokonaan ruotsalaista; ehkä voisi Ruotsi *vastapalveluksena antaa osan Lapinmaata*. Joka tapauksessa voivat nämä molemmat valtiot elää ainoastaan läheisessä liitossa toistensa kanssa ja molemmat voisivat silloin hengittää vapaammin kuin tähän asti — niinkuin myös Venäjän kansa itse ja ne vieraat kansallisuudet, jotka yhdessä sen kanssa ovat huokailleet tsaarivallan ikeen alla». — Ajatusten edelleen kehittämisestä ja johtopäätöksien tekemisestä on kuitenkin, asiain nykyisellään ollen, ainakin toistaiseksi syytä pidättäytyä. Hyvin vähän luultavaa nim. on, että Ruotsi koskaan, ainakaan vapaaehtoisesti, suostuisi luovuttamaan suomenkielistä Pohjois-Ruotsin osaa Suomelle. «Uudessa Aurassa» ^{14/} 17 taas on pankinjohtaja K. N. Rantakari mielestäni varsin sattuvasti esittänyt joukon syitä, jotka suomalaiselta näkökannalta tekevät ainakin nykyoloissa mahdolliseksi Ahvenanmaan Suomesta erottamisen. Samansuuntainen huomattava kirjoitus on «Hufvudstadskladetissa» ^{20/10} 17.

¹⁾ Sen jälkeen kuin tämän kirjasen rautateitä sulosteleva luku, ss. 33—40, jo oli painettu, huomaa Ruotsin sanomalehdistä, että Norrbottenin läänin lääninhallitus on Ruotsin hallitukselle mitä lämpimimmin puoltanut Alakainuun y. m. pitäjien asukkaiden tekemää anomusta rautatien rakentamisesta Alakainuun tai mahdollisesti Ylitornion pitäjistä Kainuun- ja Tornionjokilaaksoja myöten Svappavaaran y. m. rautamalmikaivosalueiden kautta joko Kirunaan tai Bodenin — Riksgränsenin radan jollekin muulle sopivalle asemalle. Lääninhallitus esityksessään huomauttaa, paitsi radan niiden seutujen maanviljelykselle, metsänhoidolle ja kaivostyölle sekä koskivoimien käytäntöön otolle tuottamasta suuresta hyödystä, erikoisesti myös siitä merkityksestä, mikä aiottulla rautatiellä tulisi olemaan niiden seutujen *kansallistumiselle*.

**Siellä täällä Pohjois-Ruotsissa
ja vähän pohjoisempana.**

Matkan varrelta.

Ruotsin rajalle.

Käsissä olivat kesäkuun 9—12 päivän väliset ajat ja olin Oulussa. Tuomet siellä olivat juuri alkaneet kukkia. Ja asuntoini huomaavainen palvelijatar toi minullekin huoneeseeni kauniin kimpun kukkivia, tuoksuvia oksia. Mutta muuten puhuttiin Oulussa niinä päivinä vielä hyvin »jäisistä» tapahtumista. Sanomalehdentoimittajat telefonoivat eri tahoille, tiedustellen, joko se ja se laiva miehistöineen oli pelastettu jäiden keskeltä, joko se ja se laiva oli päässyt jäistä irti, joko se ja se paikka oli jäistä vapaana j. n. e. Kylmiä kuvia! Aurinko jo kuitenkin loihti lämpöä täydeltä terältä, ja varmaan Oulussakin vähitellen, sen jälkeen kuin sieltä olin lähtenyt, siirryttiin askel askeleelta lähemmäksi kesäisiä kuvia.

Oulusta pohjoiseen kävi lehti yhä pienemmäksi. Kemmin ja Tornion välillä se oli koivussa vasta hiirenkorvalla ja haavat näyttivät vielä aivan alastomilta. Tuuli henki kylmää, vaikka aurinko tuulen suojassa varsin lämpimästi lekottikin.

Siis varsin toisellaisia kuvia kuin mitä Lahden kaupunki, josta matkani oli alkanut, jo toukokuun loppupuolella tarjosi; siellähän puistot jo silloin melko rehevinä kasvoivat, ja laivaliike Lahden ja Jyväskylän välillä oli täydessä vauhdissa.

Kemissä erosin tuttavastani venäläisestä sanomalehtimiehestä, joka jatkoi matkaansa Rovaniemelle kesäöiden laskematonta aurinkoa ihailemaan. Aavasaksahan on jo

alkanut jäädä pois muodista, sillä Rovaniemellä Ounasvaaralla näkyy aurinko kautta vuorokauden useampina öinä kuin Aavasaksalla, ja Ounasvaaralle, rautatien Rovaniemelle valmistuttua, on myös nykyisin paljon helpompi ja mukavampi pääsy kuin Aavasaksalle. Mielellään hän olisi nähnyt minunkin jatkavan matkaani Rovaniemen kautta, sillä olipa hänen suomen ja ruotsin kielen sanavarastonsa hyvin vähäinen voidakseen paikallisen väestön kanssa montakaan sanaa puhua. Mutta kun aikoinani olin noin kuukauden päivät ihaillut kesäoiden laskematonta aurinkoa pohjoisempana Suomen Lapissa ja matkani suunta tällä kertaa oli toinen, en kuitenkaan voinut hänen toivomustaan noudattaa. — Erotessamme hän ripusti vyölleen Kauhavan asemalta ostamansa siron »kauhavalaisen», johon hän näytti erittäin ihastuneelta. Sen hän sitä paitsi arveli Perä-Pohjolan asukkaissa herättävän kodikkaampaa ja tutunomaisempaa luottamusta, sillä puukko hänen käsityksensä mukaan kuului Suomessa varsinaisesti kansallisiin esineisiin.

Tornion asemalla. Useat teistä ehkä arvelevat rautatien menevän Tornion kaupunkiin saakka. Eikä tuo käsitys ole muuta kuin luonnollinen, jos ei ennen ole Torniossa käynyt, sillä tavallisestihan rautatiet päättyvät kaupunkeihin. Ja lisäksi: emmehän me suomalaiset yleensä tunne omaa maatamme. Mutta itse Tornion kaupunkiin asti ei rautatietä kuitenkaan ole. Se päättyy Tornionjoen itäiselle rannalle. Siinä on Tornion rautatienasema, mutta siinä ei pari vuotta sitten ollut alkuaan Tornion kaupungista. Kaupunkiin päästään vasta sen jälkeen kuin on menty tilavalla, uudenaikaisella höyrylautalla yli leveän Tornionjoen. Se on uhkea kulkuneuvo, tämä höyrylautta, näillä pohjoisilla seuduilla, Suomen valtionrautateitten ylläpitämä. — Tornion kaupunki alkaa heti joen läntisestä rannasta.

Ja vaikka nykyisten olosuhteiden vuoksi kaupunkia jo vähin on alkanut muodostua Tornionjoen itäisellekin rannalle, niin yhä tulevaisuudessakin, niinkuin aikaisemmin on puhe ollut, rautatie kuitenkin edelleen aikoo itse

kaupunkia karttaa ja puikkelehtii Ruotsin puolelle etelämpää.

Tuomet Torniossa eivät vielä siellä ollessani kukki-neet. Mutta Ylitorniossa, pohjoisempana, ne jo kukkivat, ja sieltä saapuneet toivat tuomisina tuomenkukkiä Tornioonkin.

Tornio tavallisissa oloissa on pieni, idyllinen puisto-kaupunki, jossa melkeinpä joka talon pihaa kaunistavat rehevät puut ja pienoinen puutarha, missä viinimarja-pensaat siellä ollessani parhaillaan tekivät lehteä ja raparperi antoi jo ensimmäiset lehtirunkonsa keittiöön ravinnoksi valmistettavaksi. Suomea kuulee kaikkialla. Asukkaat ovat ystävällisiä ja puheliaita. Asunnon saa hyvän ja halvalla; ainakin minulle niin kävi. Mitä tähän nähden myöhemmin on muutoksia tapahtunut, Tornion syksyllä v. 1914 meille kaikille tunnettujen tapausten johdosta tultua suureksi kauttakulkupaikaksi, on kai sitenkin ohimenevää eikä, olosuhteiden muututtua, enää Torniolle oleellista.

Matkailijakodin päiväkirjaa selaillessani pisti erikoi-sesti silmään, että eipä ole Torniokaan jäänyt rauhaan niiltä monilukuisilta ja monenkarvaisilta kiertäviltä teat-teriseurueilta, joita maahamme viime vuosina on ilmes-tynyt kuin sieniä sateen jälkeen, mutta joiden esittämä »taide», valitettavasti, säännöllisesti on kaikkea muuta kuin taidetta.

Huomattavimpia Tornion kaupungin nähtävyyksiä epäilemättä on kaupungin kirkko, joka rakennusmestari Martti Joosepinpojan johdolla on rakennettu vuosina 1684—86 ja jonka rakentamiseen oli koottu varoja Ruot-sin koko silloisesta valtakunnasta. Yksityisten henkilöi-den sanotaan lisäksi kilvan lahjoittaneen tarpeellista ka-lustoa ja koristeita kirkon sisustamiseksi mahdollisimman kauniiksi. Kirkon kuoriosan kauniit maalaukset on v. 1688 teettänyt omalla kustannuksellaan kirkkoherra Gabriel Tuderus, alttaritaulun lahjoittivat v. 1701 pormestari Johan Corté ja hänen puolisonsa. Yksityisten lahjoitta-mia ovat enimmäkseen myös kirkon taiteellisen kauniit

kynttiläkruunut, kynttilälajalat ja kynttiläkilvet sekä alttari-vaatteet ja messupuvut.

V. 1912 kirkko perinpohjin korjattiin ja uudistettiin. Lattian alta silloin löydettiin m. m. verraten hyvin säilyneitä muumioita. Kirkon sisustus kokonaan maalattiin ja somistettiin uudelleen. Kattomaalaukse selvensi ja tarpeellista varovaisuutta käyttäen uudisti tunnettu suomalainen koristemaalari John Engelberg. Uudistus- ja korjauskustannukset tulivat verraten kalliiksi, mutta harvat maamme vanhemmista kirkoista vetävätkään nykyisin vertoja Tornion kirkon sisäiselle kauneudelle.

Ulkopuolelta on kirkko ikivanhaa pohjalaista pitkäkirkko-tyyliä. Kaunis kirkkomaa runollisen romanttisine aitoineen tekee kirkon ympäristön varsin miellyttäväksi, mutta mitään erikoista ja varsinaisesti puoleensa vetävää ei kuitenkaan huomaa, ennenkuin vasta astuttuaan kirkkoon sisälle. Ja juuri sisustukseensa nähden tämä kirkko on siksi harvinainen ja arvokas, että täysin maksaa vaivan siihen lähemmin tutustuminen, kun Tornioon päin sattuu kulkemaan.

Tornion erottaa muusta Suomesta virtava Tornionjoki. Ruotsin puolelle päästään Tornioista sekä maitse että vesitse. Oikeastaan on Tornio aikaisemmin sijainnut saarella, Tornisaarella l. Suensaarella, josta väännelellä lienee saatu karttoihin merkitty Svensarö. Mutta jo ammoisina aikoina on Ruotsin puoleinen Tornionjoen väylä monin paikoin maatunut, niin että vain korkeimmat tulvat siinä tuntuvat.

Suomen puolella tullissa ja rajavartiostossa oli jo ennen nykyisiä olosuhteita tultu entistä tarkemmiksi passien y. m. suhteen. Niinpä v. 1914 jo ennen syksyä käyttivätkin vesiteitä tavallisesti ne, jotka syystä tai toisesta halusivat Tornion kautta Ruotsin puolelle, mutta joilla ei ollut passia ollenkaan tai se muuten ei ollut asianomaisessa kunnossa. Veneessä, tavallisimmin tavallisessa kalastajaveneessä, pujahdettiin sängen sievästi rajan yli toiseen valtakuntaan, vaikka tuollainen pieni esine kuin

passi olisi sattunut puuttumaankin. Ja kun kerran oli päästy Haaparannan puolelle, ei sitä juuri enää kysytty. Vähän pohjoisempaa, lahden ympäri kaartavaa maantietä käytettiin joskus samasta syystä kuin vesiteitäkin. Mutta ensi sijassa sitä käyttivät hevosella ja automobiilillä kuljijat. Ne taas, joilla passi oli tarpeellisessa kunnossa ja joilla oli siksi vähän tavaraa mukanaan, että se voitiin kuljettaa joko kantain tai käsikärryissä lykäten, siirtyivät rajan yli pitkin vanhaa, ränsistynyttä, noin $\frac{1}{2}$ km pitkää, paalujen varaan rakennettua, kapeata puusiltaa, n. s. »Handolinin siltaa», jolla kyllä voi lykätä käsikärryjäkin ja ajaa polkupyörällä, mutta joka hevosta tuskin kannatti ja jolla oikeat hevoskärryt, sillan kapeuden vuoksi, eivät mahtuneet kulkemaan.

Sillan tornionpuoleisessa päässä, jos mielit tätä tietä Ruotsiin päästä, tarkastettiin passisi, ja kaikkien rajan yli menevien nimet merkittiin kirjaan. Tavarat tarkastettiin vasta Ruotsin puolella. — Nyt kahtena viime vuonna ja tänä vuonna on luonnollisesti tapahtunut paljon muutoksia tässäkin suhteessa.

Joutuessani Torniota katsellessani tuon edellämainitsemani tullisillan kohdalle päätin huvin vuoksi pistäytyä käymään Haaparannankin puolella, vaikka en vielä lopullisesti aikonutkaan Torniota jättää. Passi oli taskussa. Suuntasin matkani sillan päässä olevalle portille. Siinä sattumalta ei silloin ollut tullivirkamiestä. Mutta sen sijaan alkoi muuan portilla seisova, Ruotsinmaan ruotsia puhuva herrasmies, joka jotenkin, puhutelusanoista päättäen, näytti saaneen tietoonsa, että olen sanomalehtimies, heti selittää minulle Ruotsin silloista ulkomaapolitiikkaa sekä sitä nurinkurisuutta, joka vallitsee Suomen ja Ruotsin rajalla Suomen puolella, kun passiasiaan kiinnitetään niin suurta huomiota, ennenkuin mies Ruotsin puolelle päästetään. Samassa siihen saapui tulliaseman virkapukuinen poliisikin. Hänelle alkoi outo ruotsinmaalainen »ystäväni» heti selittää minun menevän vain käymään Haaparannan puolella ja tulevan hetimiten takaisin, joten passia ei sitävarten tarvitse näyttää. Missä

tarkoituksessa hän tätä kiirehti selittämään, en ehtinyt saada selville. Kenties hän arveli minunkin kuuluvan niihin passittomiin, joiden luku, kaikesta päättäen, viime vuosina ennen nykyisen suursodan alkua ei liene niillä seuduin ollut niinkään vähäinen. Mutta kun passini ker- ran oli kunnossa eikä minulla sattunut olemaan halua muutenkaan tässä kokeiluihin, esitin sen poliisille, selit- täen kyllä samalla, että vielä palaan Tornion puolelle tavaroitani noutamaan. Hän leimasi passini ja niin jat- koin matkaani. Ruotsinmaalainen »ystäväni» oli sillä aikaa jo poistunut paikalta. — Kesellä siltaa toimitet- tiin pieni verotus. Siinä oli nim. siltavahti, joka kantoi sillan yli puoleen tai toiseen kulkemisesta 7 penniä eli 5 äyriä hengeltä, jopa pienen verotuksen käsikärryistä ja polkupyöristäkin.

Sen enempää ei passiani enää kysytty, vaikka sen jäl- keen kuljin sillan yli vielä useampiakin kertoja.

Haaparannalla.

Edellämainitsemani sillan toisesta päästä alkaa Haapa- ranta, mikä ainakin vielä toistaiseksi on Ruotsin pohjoi- sin kaupunki. Samaa aihetta kuin nimi koskettelee kau- pungin vaakunakin, missä on piirrettynä joen rannalla kahden haapapuun välissä seisova rajakivi ja näiden yli säteitään valava päivä.

Haaparanta oli vielä pari vuotta sitten monessa suh- teessa merkillinen kaupunki: se oli satamakaupunki, mutta mitään satamaa, johon vähänkään isommat laivat voisivat tulla, ei sillä ollut ¹⁾; se oli kaupunkiyhdyskunta, mutta pormestaria ja varsinaista raastuvanoikeutta ei sillä ollut; sillä oli komea kaupungintalo, mutta siinä oli — ja yhä edelleenkin on — päätekijänä hotelli; eipä kirkkokaan ole kaupungissa, vaan kaupungin ulkopuolella.

¹⁾ Lukuunottamatta Salmen (Salmis) satamaa Pohjanlahden rannalla 10 km Tornionjoen suusta länteen. Siitä onkin viime ai- koina muodostunut Haaparannan ulkosatama.

Joka tapauksessa kaupunki kuitenkin tekee miellyttävän vaikutuksen ja on olosuhteisiin nähden hyvin rakennettukin. Talot ovat sieviä, joskin rakennukset ylimalkaan ovat pienienlaisia.

Istutettuja puita, etupäässä koivuja, kasvaa torilla ja katujen varsilla. Tontit ovat tilavia ja niillekin on istutettu puita. Onpa melkein joka talossa tontillaan pieni puutarhakin, jossa kasvaa keittiökasveja y. m. Varsin huomattava on kaupunginpuutarha, jossa sen hoitaja selitti kasvavan noin 60 erilaista puuta ja puutarhakasvia. Ja todella olikin tämä puutarha-puisto siellä käydessäni sellainen, ettei siksi monipuolista ja rehevää puisto-alueetta olisi odottanut niin pohjoisessa tapaavansa.

Kaupungin perustamista niille seuduille alettiin ajatella heti Ruotsin ja Venäjän välisen sodan v. 1809 päätyttyä, ja v. 1812 julkaistiin kuninkaallinen kirjelmä, jossa määrättiin, että kaupunki, jonka nimeksi oli annettava »Kaarle Juhanin kaupunki», oli perustettava $1\frac{1}{4}$ peninkulmaa eteläänpäin Tornion kaupungista, joka oli saanut kaupunginoikeudet jo v. 1621. Mitään kaupunkia tälle ajatellulle paikalle ei kuitenkaan saatu syntymään. Mutta sen sijaan alkoi vilkas rakennustoiminta Öystinkännässä. Rakennukset täältä siirrettiin kuitenkin pian Haaparannan kylään. Ja sinne perustettiin sitten v. 1821 annetulla kuninkaallisella käskykirjeellä kauppala, jonka nimeksi tuli Haaparanta. V. 1842 sille annettiin tapulikaupunki-oikeudet ja varsinaiset kaupunkioikeudet v. 1903, vaikka se vieläkin oikeudellisesti osittain kuuluu maaomikeuden piiriin ja sillä siis vieläkin on osaksi munisipaalihallinto. Asukkaita kaupungissa nykyisen suursodan alkaessa oli 1,500 vaiheille.

Joen syventäminen, jotta isommatkin laivat pääsisivät kaupunkiin asti, on jo useita vuosia ollut Haaparannalla neuvottelujen alaisena ja tuli siellä viime vuonna entistä paljon tärkeämmäksi, kun Haaparanta vihdoinkin kevätkesällä 1915 sai rautatien.

Kauppakaupunki Haaparanta jo monet vuodet ensi sijassa on ollut, ja nykyisin se on sellainen entistä monin

verroin suuremmissa mitassa. Mutta henkilöön, joka muualta tuli sinne ennen nykyisien suurtaapahtumien alkua, se ensi näkemältä teki sen vaikutuksen kuin eläisi se etupäässä maanviljelyksellä ja karjanhoidolla. Valtaiset laumat lehmiä kulki siellä ollessani aamuin illoin kaupungin kaduilla, joita itse asiassa pikemmin voi sanoa hyvinhoidetuiksi teiksi kuin kaduiksi, sillä katu on samanlaista kadun toisella puolen olevan talon seinästä kadun toisella puolen olevan talon seinään asti; mitään jalkakäytäviä ei katujen sivustoilla yleensä ole. Ja karjankellot kaupungissa aamuin illoin kalkattivat kuin suuressa maalaiskylässä täällä kotona Suomessa. — Mistään sellaisesta liikenteestä, mikä noin puolitoista kuukautta sen jälkeen kuin Haaparannalta viimeksi lähdin alkoi tämän kaupungin kautta kulkea, ei siellä, yhtä vähän kuin Torniossakaan, silloin osattu edes uneksiakaan.

Sen sijaan että Tornio jo ensi havaintojeni perusteella tuntui yleensä hyvinkin suomalaiselta, tuntui Haaparanta aluksi jo melko tavalla ruotsalaistuneelta. Heti matkailijakotikin, johon asetuin asumaan, tuntui ruotsalaiselta. Kysyin huonetta suomeksi. Minut ymmärrettiin. Mutta vastaukset kysymyksiini olivat niin niukka-sanaisia, joskin kohteliaita, että joka tapauksessa arvelin matkailijakodin väen vain vaivoin puhuvan suomea. Että olin erehtynyt, sen kuitenkin pian huomasin. Jonkun tunnin matkailijakodissa oltuani alkoi viereisen huoneen takaa, jonka ovi oli auki, kuulua tuttu suomalainen laulu: »Yksi ruusu on kasvanut laaksossa» j. n. e. Sitä opetettiin, mikäli myöhemmin kuulin, eräälle, joka ei oikein vielä suomea osannut, mutta jonka kuitenkin toivottiin jo pian sitä oppivan. Suomalainen oli matkailijakodin pitäjän nimikin, niinkuin sittemmin selvisi. Ja kun Haaparannalta lähdin, huomasin ilokseni, että koko suuri talo, missä olin asunut, puhui aivan yhtä selvää suomea kuin minäkin.

Mutta asianlaita näytti olevan niin, että Haaparannalla kuitenkin joka tapauksessa jo ollaan Ruotsissa. Virallinen kieli on ruotsi, kouluissa opetetaan *vain* ruot-

siksi, virastoissa puhutaan *vain* ruotsia; kaikkialla suositetaan hallituksen puolelta *vain* ruotsia ja koetetaan sen käyttöä saada yhä enemmän ja enemmän juurtumaan sekä suomen kielen käyttöä unohtumaan. Ja ulkokuori onkin jo saatu melko tavalla ruotsinkieliseksi muuttumaan, niin että suomen ja ruotsin kielen voimasuhteista Haaparannalla voi vieras ensi aluksi helpostikin erehtyä. Tätä erehdyttävää vaikutusta on omiaan lisäämään m. m. se, että suomenkielisiä tai edes kaksikielisiä osote- ja liikekylttejä näkee verraten harvassa. Yksinpä »Haaparannan Lehden» kirjapainonkin akkunoissa luettiin vain »Boktryckeri» ja lehden konttorin ovella vain »kontor».

On minulla sentään Haaparannalta suomalaisiakin kuvia, muitakin kuin edellämainittu. On useitakin, sekä vanhemman että nuoremman polven keskuudesta. Pari tässä nuoren polven keskuudesta tulkoon mainituksi.

— — —
On kaunis kesäkuun sunnuntai. Lehmät on viety laitumelle ja kaupunki lepää idyllisessä levossa. Tuuli vain hiljaa liikuttelee pihoissa ja puistoissa kasvavien rehevien puiden lehtiä.

Kävelen kaupungin katuja, ilman mitään varsinaista päämäärää, vain kävelläkseni.

Silloin huomaan pitkän kulkueen lapsia järjestyneissä riveissä kulkevan pitkin kaupungin erästä »valtakatua». Jokaisella heistä on kädessä kepin nokassa pienoiskokoinen Ruotsin lippu ja jotakin ruotsalaista laulua he yksinäisesti laulavat. Joukkueen edellä ja sivuilla kulkee muutamia vanhempia naisia ja miehiä, nähtävästi opettajia.

Kun minulla ei ole mitään kiirettä, lähden huvikseni seuraamaan kulkuetta.

Se pysähtyy kaupungin laidassa olevalle kentälle. Siellä hajaannutaan ja aletaan viettää, niinkuin pian käy selville, lasten kesäjuhlaa.

Lauletaan, leikitään ja yleensä käy kaikki, niinkuin onnistuneessa lastenjuhlassa voi ajatella käyvänkin. Pidetäänpä siellä lapsille, runojen ja kertomusten lomassa, pari puhettakin.

Ja ne ovat oikeastaan ne puheet, tai lähinnä vain toinen niistä, johon huomioni erikoisesti kiintyy.

Puhuja, vanhanpuoleinen, silmälaseja käyttävä opettaja, puhuu lapsille kauniisti ja vakuuttavasti, miten kaunis on Ruotsin luonto, miten ihanat sen kesät ja miten meidän täällä Ruotsissa on hyvä olla ja elää. Mutta eheä ja luja on tämä Ruotsi vasta sitten, kun kaikki sen asukkaat myöskin tuntevat velvollisuutensa tätä maata kohtaan, kun kaikki sen alamaiset tuntevat olevansa kunnan ruotsalaisia, kun heille ylinnä kaikesta, mitä maailmassa on, on Ruotsi, sen maa ja kansa, sen kaunis, sointuva kieli — — —

Alan jo ymmärtää, mistä on kysymys.

Juhla loppuu. Lapset järjestyvät uudelleen riveihin, liput kädessä, ja paluumatka kaupunkiin alkaa. Kaupunkiin päästyä eivät rivit kuitenkaan pysy enää niin järjestyksessä kuin juhlaan mentäessä. Ja kun kentältä lähdettäessä alotettu laulu loppuu, näkyy riveistä yksi ja toinen katoavan »omalle kadulleen». Opettajistakin näkyvät toiset jo poikkeavan kotiinsa.

Seuraan vielä kulkuetta, kadunsivua astellen, jonkun matkaa. Erään talon portilla istuu ja haukottelee suuren suuri koira. Lämmin kesäpäivä sitäkin nähtävästi väsyttää.

Äkkiä juoksee ohimenevästä kulkueesta portille pari poikasta lippuineen. Koira on kiinnittänyt itseensä heidän huomionsa.

— Se on Gunnarin koira! huudahtaa toinen poikasista puhtaalla suomen kielellä. Ja hän kiirehtii taputtamaan koiran tuuheata turkkia. Toinen seuraa esimerkkiä ja huutaa ohikulkevaan joukkueeseen:

— Kalle, Kalle, tule pois! Mitäs siellä enää teet? Opettajakin jo meni kotiin.

Puhdas suomi kaikuu hänenkin puheessaan.

Ja niin oli »Gunnarin koiran» ympärillä pian viisi kuusi miehen alkua. Ja puhdasta suomea siinä puhuttiin.

Rintani kohosi ylpeydestä.

Sitkeää on nuorikin polvi. Pakosta on opittava ja puhuttava ruotsia koulussa, mutta vapaina hetkinä, toveripiirissä, kaikuu sointuvana suomen kieli, kaikuu opettajain nimenomaisista kielloista, jopa rangaistuksen uhas-takin huolimatta.

Ja olen varma, että nämä suomea puhuvat nuorukaiset voivat olla aivan yhtä kunnollisia ja isänmaataan rakastavia Ruotsin alamaisia kuin nekin, joiden mielestä vain ruotsia puhuvat Ruotsin alamaiset voivat olla kunnan kansalaisia valtakunnassa.

Gunnarin kyydissä Karunkiin.

Edellisessä tuli mainituksi Gunnarin koira, jota puhuteltiin suomeksi. Mutta Gunnarilla on muutakin kuin suuri koira. Gunnarilta saa tilata hevoskyydinkin. Sillä eipä niitä ajureja Haaparannalla noin vain kaduilla tapaa. Kotoa se on ajuri tilattava ja ensin otettava selko, missä sellainen tärkeä henkilö kuin ajuri asuu ja on tavattavissa. Vieläpä on tilaus tehtävä hyvissä ajoin, sillä ajurillekaan ei Haaparannalla sovi milloin vain kyytiin lähteä, hänellä voi olla muita, kiireellisempiä — ainakin omasta mielestään — tehtäviä.

Minä asuin Vuopiolla — muuten suositeltava matkailijakoti — ja tilasin kyydin Karunkiin Gunnarilta. Se tapahtui silloin kuin rautatie ei vielä tullut Haaparantaan asti. Hevonen saapui jokseenkin pian, ajajana noin 18—19 vuotias nuorukainen.

— Tuoppas sieltä Karungista polkupyörä asemalta tullessasi, kun sinne kerran menet, toimitteli sen talon isäntä, missä talossa olin asunut, kyytimiehelleni, asetellessani matkatavaroitani kärryille.

Keskustelu kävi suomeksi. Ja niinpä se samalla kielellä jatkui matkalle lähdettyä.

— En minä sitä »ruottia» ole viitsinyt opetellakaan. Kyllähän se kirkkoherra siitä aina silloin tällöin huomauttaa, mutta minä olen ajatellut, että jollei suomella tule toimeen niinkuin tähänkin asti, niin olkoon sitten ilman.

— Eikös koulussa vaadittu ruotsia? kysyin.

— Siihen aikaan tuli vielä suomella toimeen sielläkin. Kyllähän ne ruotsia halusta olisivat opettaneet, muttei tullut opetelluksi. Muuta koulua en ole käynyt kuin pikkulasten koulua.

— Entä rippikoulussa? Tuliko sielläkin suomella toimeen?

— Aivan hyvin! Ja vielä niiden pappien nytkin täytyy rippikoulussa suomea kuulla, vaikka hyvin vastenmielistä se niille kuuluu olevan. Mutta kun ei osaa ruotsia, täytyy kuulla suomea. Minkäs sille kirkkoherrakaan voi! — Mutta pientenlasten koulussa puhuvat opettajat nykyään vain ruotsia eivätkä ole suomea ymmärtäväänsäkään.

— Mutta jos oppilas ei osaa ruotsia?

— Kyllä ne saadaan oppimaan. Opettajat ovat innostuneita; he käyttävät sekä houkutusia että ivaakin, kunnes lapsi saadaan ainakin jotenkuten ruotsia ymmärtämään ja puhumaan. Opetus käy melkeinpä makeispussi toisessa kädessä ja »nurkkaan»- tai »seisomaan»-panouhka toisessa kädessä.

— Mutta kotona lapset kuitenkin puhuvat suomea?

— Niin, ja välitunneillakin koulussa, kun vain opettaja ei ole niin lähellä, että sattuu kuulemaan. Opettajan saapuvilla ollessa on puhuttava ruotsia. Suomen puhuminen on kielletty.

— Mutta eikö suomen käyttö siten kuitenkin jää vähitellen yhä enemmän syrjään?

— Eikä jää! Puhumme suomea kiusallakin, tuumi kyytimieheni ja kiiruhti hevostaan.

Niin, kunpa ei jäisi! tuumin itsekseni, hevosen juostessa tasaista maantietä yhä pohjoisemmaksi ja katsellesani siinä ohi mentäessä Tornionjoen ruotsinpuoleisen rannan vaurasta supisuomalaista asutusta. Mutta surulliset tunnelmat sittenkin täyttivät mieleni ja täyttivät yhä enemmän sen johdosta, mitä niillä seuduin viime ja tänä vuonna on tapahtunut. Voiko tämä suomalainen aines sittenkään sortumatta kestää sitä aivan tavattoman

tarmokasta ruotsalaistuttamistyötä, mitä ruotsinpuoleisessa Tornionjokilaaksossa nykyisin tehdään?

— — —

Minulle oli, sen jälkeen kuin toistakymmentä vuotta sitten Sodankylän, Kittilän, Kemijärven ja Rovaniemen kestikievarirattaiden sopimattomat selkänojat olivat terävillä syrjillään kuluttaneet pariin kolmeenkin kertaan puhki palttooni ja takkini selkämykset, jäänyt jonkunlainen vastenmielisyys Perä-Pohjolan kestikievarikyytejä kohtaan. Eikä tämä vastenmielisyuteni tästäkään matkasta muuttunut. Mutta kun matkaa oli vain 27 km — niin ainakin selitettiin, sillä mitään virstantolppia, niinkuin meillä Suomessa, ei tien varrella ollut — maantie koko matkan tasaista kuin pöytä, hyvässä kunnossa, ja hevonen juoksi hyvää vauhtia, niin jokseenkin pian oltiin kuitenkin perillä. Vaikka vielä silloin — kesäkuun puolivälissä v. 1914 — ei tiedettykään mitään Karungin kautta kulkevasta »maailmanliikenteestä» ja Perä-Pohjolan satumaisen korkeista huippuhinnoista, joista saman vuoden loppupuoli jo niin runsaissa määrin tiesi kertoa, niin kalliinlainen tuo kyyti jo silloinkin tavallisten olojen taksojen mukaan oli — meillä Suomessa olisi samalla maksulla kulkenut saman matkan kestikievarikyydillä kolmeenkin kertaan — mutta yhtä kallis näytti Ruotsin puolella täällä pohjoisessa taksa yleensäkin olleen. Senpä vuoksi myöskin oli viimeisinä vuosina ennen sotaa varsin tavallista, että kun Karungista tahdottiin tulla Haaparannalle, tuo väli ajettiin Suomen puoleista rantaa, Suomen kestikievarikyydillä, jolloin kyyti, Suomen paljon alhaisemman kestikievaritaksan mukaan, tuli huomattavasti halvemmaksi.

Samoin kuin Haaparannalla, kiintyi Haaparannan — Karungin tien varsilla huomioni muun ohella pitkäkköihin, punaisiksi maalattuihin metallikilpiin, joita oli rakennuksien seiniin kiinnitetty kaikkialle, yksinpä niitty-latojenkin seiniin, ja joihin oli valkoisella maalattu: Helmi cigarretter. Siis täälläkin päin harjoitti englantilais-amerikalais-juutalainen tupakkatrusti jo tarmokkaasti

toimintaansa! Vielä suurempi oli hämmästykseni, kun pari kolme päivää myöhemmin länempänä, Bødenissa, minne suomalainen asutus ei enää varsinaisesti ulotu, hotellissa, missä asuin, tapasin huoneeni pöydältä täysinäisen tulitikkulaatikon, jonka päällyksestä luin: »Cigaretten Helmi 25 kpl.— 25 p:iä. Itämainen Paperossitehdas O. Y. Helsinki». Ja levyjä: »Köp Helmi Cigaretter Osta» näin sittemmin aina Malmössä ja Trelleborgissa asti. — Sen jälkeen, mitä maamme sanomalehdistössä viime aikoina on kirjoitettu tämän trustin maamme kotimaista tupakkateollisuutta vastaan suunnittelema tuhosta, luulen arvoisain lukijaini ilman pitempiä selittelyjä pääsevän oikeaan ajatukseen asiasta Ruotsiinkin nähden. Sitä kuvaavampaa maassa, jossa kuitenkin kotimaisen teollisuuden suosiminen jo ennen nykyistä tilannetta oli paljon voimakkaampi kuin meillä Suomessa.

— — —
Mutta matka kuluu. Saavutaan Karungin asemalle.

Karungin—Matarengin rata oli jo melkein valmis, vaikkei vielä liikenteelle luovutettu. — Huvin vuoksi ja paikkakuntaan tutustuakseni pistäydyin tilapäisessä järjestelyjunassa jonkun matkaa Karungista pohjoiseen päin. Asutus Tornionjoen rannoilla, varsinkin Suomen puolella, jatkuu yhtä voimakkaana kuin siihenkin asti. Uhkeasti rakennettuja yksityisiä taloja ja suurehkoja kyliä tapaa silmä tuon tuostakin. Maa Karungista pohjoiseen päin alkaa kuitenkin jo käydä epätasaisemmaksi ja kauvemp na pohjoisessa alkaa kohota yhä useampia sinisen autereen ympäröimiä korkeita vaaroja.

„Puhu sinä poika oikeata kieltä!“

Miten vain suomea puhuva kyytimieheni sai polku-pyörää koskevan asiansa Karungin asemalla toimitettua, en tiedä. Mutta erään toisen tapauksen, jonka satuin kuulemaan ja näkemään, voin samalta asemalta kertoa.

Aseman lippuluukulla seisoo useita keskenään suomea puhuvia henkilöitä. He matkustavat jonnekin. Lippunsa

he kuitenkin pyytävät ruotsiksi, nähtävästi kokemuksesta tietäen, että heidän suomenkielistä pyyntöään ei ymmärretä tai ainakaan *ei olla ymmärtävinään*.

On siinä joukon jälkipäässä muuan 14—15 vuotias nuorukainen. Hänen vuoronsa tulee astua lippuluukulle.

— Saanko yhden kolmannen luokan menopiletin Räktijärvelle? kuuluu selvä suomenkielinen kysymys.

— Mitä se poika sanoo? kysäsee vuorostaan lipunmyyjä, ivansekainen hymy huulilla.

Nuorukainen uudistaa suomenkielisen kysymyksensä.

Lipunmyyjä kohottaa hermostuneesti olkapäitään.

— Poika pyytää pilettejä Räktijärvelle, auttaa vieressä seisova lipun tarvitsija ruotsiksi.

— No, kyllähän minä sen juuri ymmärsin, sopertaa lipunmyyjä, luonnollisesti ruotsiksi, ja jatkaa, luoden nuorukaiseen ystävällisen katseen: Puhu sinä, poika, oikeata kieltä, että sinut ymmärretään.

Oikeata kieltä!

Surullisin miettein astun asemalla odottavaan junaan.

Karungista Bodeniin.

Rautatie Karungista aina Bodeniin asti kulkee melkein pä koko matkan aivan asumattomien seutujen kautta, pitkin jänkiä ja kankaita. Milloin on radan molemmin puolin suomaata, jossa vain siellä täällä kasvaa vaivaiskoivua ja pajua, milloin sivuutetaan kaunis, metsien sylissä uinuva järvi, jonka rannat, joilla ihmiskäsi ei ole raivaustyötään harjoittanut, kohoavat jokseenkin korkealle, milloin taas kauvempana siintävät korkeiden vaarain metsäiset rinteet tai alastomat kalliopinnat. Porojakin näkee siellä täällä radan läheisyydessä kankailla käyskentelevän. Eivät tunnu junaa pelkäävän. Aikaisemmin, takavuosina, kuuluivat silloin tällöin, junan ohi kulkiessa, pyrkineen radallekin ja tulleen yliajetuiksi.

Muuten antaa Karungin—Bodenin rautatie hyvän käsityksen siitä, miten rautatietyöt voidaan siististikin suorittaa ja miten hiekkaakin voidaan ottaa niin, että sel-

laiset rumat hiekkakuopat, joita meillä valtionrautateiden varsilla täällä Suomessa tuon tuostakin näkee, jäävät ole-mattomiksi ja hiekanottoaikatkin näyttävät mallikelpoi-suuden ja järjestelmällisyyden siinäkin työssä vallinneen.

Että asutustakin kuitenkin jossain niilläkin seuduilla on, sitä todisti m. m. junassa kulkeva porsaskauppias, jolla oli hallussaan kokonainen tavaravaunu ja siinä useita laatikoita täynnä hyvinvoivannäköisiä porsaita. Ja näitä hän Karungin ja Bodenin välillä myi useita joka asemalla, joita tosin kyllä oli hyvin harvassa. Nähtävästi oli kaup-piaan kulku jo ennakolta tehty niiden seutujen asukkaille tavalla tai toisella tunnetuksi, sillä mitenkäpä muuten he olisivat niin lukuisasti tällöin osanneet asemille kokoon-tua. »Norrbottens-Kuriren» lehdestä huomasi myöhem-min useitakin samantapaisia porsaskauppailmoituksia, josta päättäen ne kevätkesäisin lienevät niillä seuduin hyvinkin tavallisia. Minusta tuollainen junassa kulkeva kauppias porsaineen tuntui melko omituiselta, samoin kuin asemilla porsaiden tutkiminen, niiden hinnan tinkiminen j. n. e. Siinä oli porsaiden kirkunaa ja vikinää, kun niitä takajaloista nosteltiin ja pää edellä pisteltiin ostajien säk-keihin — sillä säkkeihin näkyivät ostajat ostamansa por-saat pistäneen — siinä lukuisan katselijajoukon melua ja naurua, sillä suuresti näytti tämä kaupanteko asemille kokoontunutta yleisöä huvittavan; siinä juna- ja asema-miehistön touhua, kun eräällä asemalla pari porsasta pääsi karkuunkin ja ne otettiin kiinni oikein järjestetyllä ajojähdillä.

Karungin ja Bodenin välisistä rautatieasemista jäi erikoisesti mieleeni *Morajärven* (Morjärv) komea rau-tatieasema ja sen vieressä oleva, rautatiehenkilökuntaa varten rakennettu suuri, aistikas talo. Asema on jo-tensakin radan keskivaiheilla Kainuun (Kalix)-joen länsipuolella ja jokseenkin vieressä eteläpuolella on Kai-nuunjoesta muodostunut, pitkä ja ihana Kalumgejärvi (-träsket). Kappaleen matkaa ennen asemalle tulka kulkee kaunis rautatiesilta mahtavan Kainuunjoen ylitse. Siltaa pitävät ruotsinmaalaiset asemansa puolesta yhtenä maan-

sa kauneimmista. Joki on siltä kohtaa, mihin tämä rautatiesilta on rakennettu, saaren kautta jakaantunut kahteen haaraan, joista länsipuolinen on noin 75 metriä ja itäpuolinen (päähaara) noin 200 metriä leveä.

Jokseenkin rinnan rautatien kanssa Karungista Bodeniin kulkee Ruotsin uusin, suuri, sotilaallisia tarkoituksia varten rakennettu *maantiekkin*, jonka tuon tuostakin rautatievaunun akkunasta näkee. Se kuuluu lopullisesti valmistuneen vasta vuoden 1914 keväällä ja puolestaan kuvaa hyvin niitä mielipiteitä, jotka Ruotsin vaikutusvaltaisissa piireissä ennen nykyisen suursodan alkua olivat vallalla Venäjää kohtaan, ja miten yleinen Ruotsissa silloin oli luulo Venäjän hyökkäysaikeista Ruotsia vastaan. Samaa todisti se kiireinen kiihko, millä niihin aikoihin edelleen jatkettiin ja laajennettiin Bodenin linnoitustöitä.

Tohtori Salminen mainitsee 1906 vuoden »Virittäjässä», että »maamme viimeisten vuosien altaista oloista saivat Norrbottenin ruotsalaistuttajat parhaan syyn työnsä kiiruhtamiseen. Yleisesti laulettiin virttä: »Jollette pian opi ruotsia, erottaa ryssä teidät kuninkaasta ja selkänne saavat maistaa kasakan pamppua». Jokaista sivistynyttä suomalaista pidetäänkin sentähden urkkijana, sillä saataisihan tämä istuttaa itsepintaisiin suomalaisiin käsityksen, että heidän sopii vaatia opetusta äidinkielellään.» — Tohtori Airila taas mainitsee väitöskirjansa esipuheessa, että hän matkoillaan Norrbottenin läänin suomalaisten keskuudessa vuosina 1904 ja 1905 tapasi siellä suuressa määrin epäluuloista kansaa, joskus niinkin epäluuloista, että hänen oli pakko jossakin kyläkunnassa jättää murretutkimuksensa kokonaan sikseen. »Epäluulon aiheutti ruotsalaisten silloinen säikähtynyt, kaikkialla vakoilua ja vakoojia vainuava mieliala. Sanomalehdistössä oli usein hälyytysuutisia ja varoituksia, väitettiinpä saarnastuolistakin kansaa kehotetun pitämään varansa vakoilijoita vastaan. Tämä yleinen mieliala oli tietysti tarttunut herkkäuskoiseen ja oppimattomaan suomalaiskanseen.» Myöhemmillä matkoillaan 1908 ja 1910 ei tutkijalla näitä vaikeuksia enää ollut. »En kuitenkaan», hän

sanoo, »luule tämän siitä johtuneen, että olin tehtäväni tottuneempi, vaan pikemmin ruotsalaisten muuttuneesta, venäläisille ja venäläisyydelle lempeämmästä mielialasta.» — Vaikka mieliala kesällä 1914 Ruotsissa kuitenkin jälleen oli Venäjää kohtaan melkoisen kiihdyksissä ja ihmeellisiä huhuja Venäjän aikeista Ruotsia kohtaan yleisesti kerrottiin Ruotsin huomatuimmissa sanomalehdissäkin (ennen kaikkea »Aftonbladetissa» ja »Nya Dagligt Allehandassa»), en silti saanut tällä matkallani miltään taholta kokea vähintäkään epäystävällisyyttä. Enpä ollut sellaista suuremmassa määrässä saanut kokea parilla aikaisemmalakaan matkalla, joskin kyllä toisella matkallani jokseenkin selvästi tulin kokemaan, miten helposti Suomesta tullutta suomalaista niillä seuduin saatetaan ruveta epäilemäänkin.¹⁾

¹⁾ Miten helposti Pohjois-Ruotsissa olevia suomalaisia yleinen mielipide koettaa saada sikäläisissä piireissä epäedulliseen valoon, osottaa m. m. seuraava tapaus kuluvalta vuodelta.

Noin parin peninkulman päässä mannermaalta on Ruotsin puolella Pohjanlahden pohjoisimmassa perukassa *Seittenkaari* (Seskar) niminen saari, jolla m. m. on kaksi suurehkoa sahalaitosta ja näiden työväki suureksi osaksi suomalaista. — Viime toukuussa sattui saarella levottomuuksia, jotka kärjistyivät verisiksi mellakoiksi. Kun levottomuudet alkoivat käydä uhkaaviksi, lähetettiin saarelle viime toukok. 30 pn vastaisena yönä Alatornion (Ruotsin puol.) kruununvoudin pyynnöstä kaksi upseeria ja 50 miestä. Seuraavana päivänä pidätettiin saarella 7 henkilöä, joista kaksi päätettiin vangita. Tämä aiheutti kokoutuneen väkijoukon puolelta uhkauksia. Kruununvouti kehoitti tuhanteen henkeen nousevaa joukkoa hajautumaan. Kun tätä kehoitusta ei toteltu ja kun sotaväen yritykset hajoittaa joukot olivat epäonnistuneet, luettiin »kapinalaki» ja kruununvouti kehoitti kahteen kertaan joukkoa hajautumaan. Sotaväen pakotuksesta peräytyi väkijoukko muutamia metrejä, mutta pysähtyi uudelleen. Vihdoin käski kruununvouti sotaväkeä käyttämään väkivaltaa, minkä jälkeen komentavan upseerin johdolla sotaväki lähti pistimet tanassa marsimaan 10 metrin päässä olevaa joukkoa vastaan, jossa oli miehiä, naisia ja lapsia. Joukko peräytyi nyt uudelleen muutamia askeleita, jolloin muutamit siviilihenkilöt heittäytyivät sotaväen kimppuun. Useilta sotamiehiltä temmattiin kiväärit ja heidät lyötiin kumoon, minkä jälkeen siviilimiehet käänsivät aseet sotamiehiä vastaan ja alkoivat ampua. Eräs kersantti haavoittui kiväärintukista saamas-

Bodenin seutujen linnoittamista oli ehdotettu jo v. 1824, mutta vasta v. 1900 siihen toden teolla ryhdyttiin. Linnoitustöitä on sen jälkeen tässä linnoitusalueeksi kuin luodussa vuoristoseudussa jatkettu yhtä mittaa. Linnoituksen arveltiin alussa tulevan maksamaan vain noin 9 milj. kruunua, mutta oli siihen vuoteen 1915 mennessä jo käytetty yli 20 milj. kruunua. Ja juuri niihin aikoihin kuin olin Bodenissa, luin Tukholman lehdistä, että muutamia upseereja oli lähetetty Pariisiin tutkimaan uusimpia valonheittäjäjärjestelmiä, joita aiottiin ottaa Bodenin linnoituksissa käytäntöön. Myöhemmin, Tukholmassa ollessani, taas Ruotsin valtiopäivät myönsivät m. m. noin miljoonan kruunua Bodenin uusien kasarmirakennusten

taan iskusta, ja eräs sotamies sai pistimestä rejän jalkaansa, jota paitsi erästä siviilihenkilöä ammuttiin reiteen. Ensi peljästyksessä sotaväki peräytyi kappaleen matkaa, mutta alkoi sitten ampua. Väkijoukko oli kuitenkin ylivoimainen, varsinkin kun sen oli onnistunut riistää sotamiehiltä huomattava määrä ampuma-aseita. Tämän vuoksi pidettiin välttämättömänä kutsua saarelle lisää sotaväkeä. Kesäk. 1 p:nä saapuikin Seittenkaareen 280 sotamiestä ja sittemmin rauhallisuus vähitellen palautui.

»Svenska Dagbladet», mainitessaan levottomuuksien Seittenkaarella alkaneen elintarpeiden niukkuuden vuoksi jo viime huhtikuussa, huomautti samalla erikoisen tarkoituksellisesti, että levottomuuksien aiheuttajina ovat olleet sahalaitoksilla työskentelevät suomalaiset, joihin Venäjältä vallitseva levottomuus oli tarttunut. Saman lehden tietojen mukaan levottomuuksien lähteenä oli se, etteivät suomalaiset tyytyneet ruisleipään, vaan halusivat yksinomaan vehnäleipää(!). Samallaisia tietoja oli monissa muissakin Ruotsin lehdissä, ja muutamat lehdet saivat jo aihetta kirjoittaa taas erikoisesta »suomalaisvaarastakin». — »Dagens Nyheter» tiesi kertoa, että Norrbottenin läänin maaherra aikoi tapahtuman johdosta pyytää lupaa saada karkottaa Seittenkaarella olevat suomalaiset, joita siellä siihen aikaan oli noin 400, koska »Ruotsin viranomaiset pitävät heitä mellakoitten aiheuttajina ja pääsyyllisinä niihin, vaikka myöntävätkin myöskin nuoremman ruotsalaisen väestöaineksen ottaneen epäjärjestysten toimeenpanoon osaa.»

Kesän kuluessa toimeenpantu yksityiskohtainen tutkimus kuitenkin totesi, että ruotsalaiset olivat Seittenkaaren mellakkain varsinaisia järjestäjiä ja johtajia ja suomalaiset vain ensisijassa »statisteja». — Korehtuuria tähän lukiessani on jo useita ruotsalaisia näiden mellakkain johdosta tuomittukin, samoin kuin kyllä myös useita suomalaisiakin.

valmistamista varten. — Pohjois-Ruotsin suomalaiset muodostavat linnoitusväessä erikoisen oman osatonsa.

Bodenia, joka on jonkun matkaa Luulajan (Lule-)joen itäpuolella, on jo kauvan nimitetty Norrlandin lulkoksi, ja monesta syystä se hyvin tämän nimen ansaitseekin. Paitsi sitä, että Boden hallitsee sekä Norjaan Jäämeren rannalle päin että Tornion jokilaaksoon johtavaa rautatietä, yhtyy niillä seuduin myös monta pitkää, aukeiden tasankojen kautta kulkevaa maantietä, ja juuri näiden monien teiden yhtymäkohdissa kohoavat Bodenin vuoret. Boden onkin nykyisin Ruotsin ehdottomasti vahvin ja suurin linnoitusalue. Ja sen linnoitettujen Deger-, Mjösjö- ja A-vuorten kanuunat hallitsevat lisäksi penikulmittain Pohjanlahteen laskevan Luulaja-joen jokilaaksoa. Bodenin kohdalla Luulaja-joen yli johtavaa siltaa suojelevat vahvat siltavarustukset.

Boden on myös paljon käytetty turistipaikka, vaikkapa linnoitetuille vuorille eivät siviilihenkilöt enää viime vuosina ole päässeetkään ilman kuninkaalta hankittua erikoista lupaa. Mutta Luulajan-joen majesteettilliset kosket aivan Bodenin lähellä ja monet muut suurenmoiset nähtävyydet niillä seuduin vetävät puoleensa. Bodenissa onkin sen vuoksi paljon hyviä ja halpoja hotelleja ja majataloja. Myös pankinkonttoreja, lääkärejä ja kirjakauppoja siellä on useita. Teollisuuslaitoksista ovat huomattavimmat puusepäntehtaat, saha, suuri sähkömylly, tiilitehdas, höyrypanimo j. n. e. Todennäköistä myös on, että Boden ennen pitkää saa kaupunginoikeudet.

Vaikka Pohjois-Ruotsin suomalainen asutus ei ulotukaan Bodeniin asti, on sinnekin kuitenkin aikain kuluessa muuttanut useita suomalaisia, jääden sitten seudun vakinaisiksi asukkaiksi. Niinpä on Bodenissa suomalaisnimisiä jalkine- ja vaatetusliikkeen harjoittajia muutamia (esim. Kangas ja Leppänen), samoin muutamia kauppiaita. Osotekilvissä on kyllä vain ruotsia, mutta suomea miehet vielä puhuvat htä hyvin kuin ruotsiakin. Onpa siellä muutamia talonomistajiakin suomalaisnimi-

siä. Aikoinaan ovat he tai heidän esi-isänsä siirtyneet sinne Tornion jokilaaksosta tai Suomen puolelta; ovat nykyisin hyvinvoipaa, varakasta väkeä.

Bodenista Kiirunaan.

Bodenista kulkee rautatie pohjoiseen päin vielä asu-
mattomampia seutuja kuin olivat rautatien varrella ole-
vat seudut Karungin ja Bodenin välillä. Samalla tasalla
Suomen puolella ovat seudut toki monin verroin ti-
heämmin asuttuja ja vielä monin paikoin jokseenkin hy-
vin viljeltyjä. Sen myöntävät ruotsalaiset itsekkin ja tär-
keäksi päivänkysymykseksi onkin viime aikoina Ruotsissa
noussut Norrbottenin läänin asuttaminen ja sen viljel-
lyksi saattaminen.

Matka jatkuu. Ja yhä karummaksi muuttuu seutu.
Kitukasvuinen, matala, harva ja omenapuumaisesti haa-
rautunut koivumetsä käy yhä yleisemmäksi radan var-
silla. Mäntymetsää näkee vain siellä täällä kasvavan.
Jopa monin paikoin on aivan puutontakin jänkkää.

Lumipeittoisia vaarojakin alkaa näkyä siellä täällä.
Ja vaikka on jo kesäkuun loppupuoli alussa, on lehti koi-
vussa vasta hiirenkorvalla.

Niin saavumme *Jellivaaraan* (Gällivare; suomalainen,
viime aikoina yhä yleisemmin käytetty muoto myös
Jällivaara), seudulle, joka nyt jo on kaupungintapainen,
suuri, tiheäänasuttu yhdyskunta, mutta »joka vielä pari-
kolmekymmentä vuotta sitten oli muusta maailmasta eris-
tettyä erämaata ja jossa ne harvat ihmiset, joita siellä
mahdollisesti tapasi, harvoin ymmärsivät sanaakaan ruot-
sia», kuten Ruotsin Matkailijayhdistyksen eräässä matka-
oppaassa itsetietoisesti sanotaan.

Veisi liian pitkälle ryhtyä tässä lähemmin selostamaan
Jellivaaran nykyisiä, aivan suurenmoisia teollisuus- ja
kaivoslaitoksia sekä niitä erikoisia seikkoja, mitkä tämän
vuoriseudun viime aikoina ovat tehneet niin tunnetuksi.
Sitäpaitsi lienevät Jellivaaran suurenmoiset rautamalmi-
kaivokset arvoisille lukijoilleni jo ennestään ainakin jon-

kun verran tunnetut. Sen verran tässä kuitenkin tulkoon mainituksi, että kun esim. Jellivaaran nykyisin malmirikkaimmalle vuorelle Malmivaaralle (Malmberget) vielä 25 vuotta sitten ei vionyt edes minkäänmoinen ajotie ja siellä silloin oli vain kaksi asumusta, niin sinne nyt johtaa m. m. kaksi rautatietä, joilla päivät päästään yhtenäin kulkee rautamalmilla lastattuja, pitkän pitkiä junia. Ja sähköveturit kulkevat tämän mahtavan vuoren monissa tunneleissa kuin satujen salaperäiset ilmiöt. Seudun neljästä, itä-läntistä suuntaa kulkevasta malmikerroksesta ovat tärkeimmät Stora malmlagret ja Kaptenslagret. Raudanpitoisuus niissä vaihtelee 61—69 %. Viime vuosina on louhittu malmia lähes miljoona tonnia vuosittain. Yhdyskunnan väkiluku v. 1907 oli 6,846, mutta nousee nykyisin ainakin 13,000—15,000:een.

Kansallispukuisia lappalaisiakin alat, Jellivaarasta lähdettyä, jo junassa tavata. Heillä on mukanaan Lapinmaan kotiteollisuuden tuotteita. Ja valmiita he ovat kaupantekoon. Sanotpa piloillasi suomeksi, ettet halua mitään ostaa. Samassa saat selvällä suomen kielellä vastauksen: »Ka, sinähän oletkin niitä meidän puolen miehiä!» Ja niin kauppa kuitenkin lopulta syntyy.

Matka jatkuu yhä pohjoisempaan. Noustaan jo metsärajan yläpuolelle. Ja missä harvaa, vaivaiskasvuista koivumetsää siellä täällä näkeekin, ei siinä vielä paljon lehden alkua huomaa. Lumipeitteiset vaarat alkavat tulla yhä tavallisemmiksi ja lunta näkee jo siellä täällä aivan radan sivussakin.

Saavumme *Kiirunaan* (Kiruna; suomal. muoto myös Kieruna), jonka kehitys on laatuaan aivan todella »amerikalainen», varsinkin kun ottaa seudun huomattavan pohjoisuuden huomioon. Vuoden 1885 tienoissa Kiirunassa oli vain yksi ainoa varsinainen rakennus ja muutamia maakotia. Nyt, noin kolmenkymmenen vuoden kulluttua, siellä on jo noin 12,000—13,000 asukasta, rautatie, kirkko, sairaala, kouluja, hotelleja, telefooni, sähkölennätin, pankkeja, lääkärejä, apteekki, *sähköraitiotiet* j. n. e. Ja Kiirunavaaran—Luossavaaran malmikaivokset

lienevät nykyään alallaan *maailman suurimpia*. Malmi sieltä, samoin kuin Jellivaarastakin, viedään rautateitse etupäässä Luulajaan Pohjanlahden rannalle tai Narvikiin Norjan puolelle, niissä laivoihin lastattavaksi.

Kiirunavaara, jonka malmirikkauksia ensi kerran tutkittiin jo v. 1786, muodostaa pitkän malmiharjanteen, jolla korkeimmat huiput ovat »Statsrådet», »Landshöfdingen», »Geologen» ja »Direktören». Malmipaljous tasaisen maan yläpuolella on arvioitu moniksi sadoiksi miljooniksi tonneiksi. Äärettömiä malmipaljouksia on parasta lajia, jonka raudanpitoisuus nousee aina 71—75 %:iin asti.

Näköalat ovat täällä, samoin kuin Jellivaarassakin, suurenmoisia. Aurinko alkaa jo Jellivaarassa näkyä kautta koko vuorokauden kesäkuun alkupuolella ja Kiirunavaaran mahtavilla harjanteilla sitä saadaan katkeamatta katella noin parisen kuukautta.

Kiirunassa on vuosittain myöskin Ruotsin suurimmat lappalaismarkkinat poroineen, lappalaisineen ja Lapin tuotteineen.

Asutus Kiirunassa, samoin kuin Jellivaarassakin, on suureksi osaksi *suomalaista*. Kuitenkin on näilläkin seuduilla hyvin huomattavissa sama ilmiö, mistä aikaisemmin olen huomauttanut Haaparantaan nähden: ulkokuori on niilläkin seuduilla, missä suomalaisuus kuitenkin itse asiassa on hyvinkin voimakas, jo melko tavalla ruotsalaistunut.

Suomalaistuvalla.

Olen ajanut Kiirunasta hyvän matkaa toistakymmentä kilometriä itään päin ihanan Jukkasjärven koillisella rannalla sijaitsevaan vanhaan, hauskaasti rakennettuun kirkonkylään ja siitä jatkanut jalkaisin matkaa noin pari peninkulmaa Pauranginkosken mahtavia putouksia ihailemaan.

Oppaani on jatkanut matkaansa muualle ja minä olen jälleen paluumatkalla Pauranginkosken ja jyrkkäputouksisen Luspan välillä Jukkasjärveä kohti. — Siinä vaaro-

jen rinteitä kiertelevän jalkapolun varrella on pienoinen tupa. Minua janottaa ja poikkean sisälle.

Huoneessa on perheen äiti kahden nuoremman lapsensa kera. Kolme vanhempaa lasta juoksenteli pihamaalla, mutta katosivat minut nähtyään pian piiloon tuvan taakse. Perheen isä oli, mikäli myöhemmin kävi keskustelussa selville, Kiirunassa kaivostöissä.

Pyydän emännältä juotavaa. Hän lähtee huoneesta, ovi jää vähän raolleen ja kuulen hänen ulkona huutavan lapsiaan *suomeksi* juotavaa vieraille noutamaan.

Pistäydyn minäkin emännän jälestä pihamaalle ja ryhdyn samalla kielellä hänen kanssaan puheisiin.

Lyhytsanaista ja kankeaa on kuitenkin aluksi keskustelu. Emäntä vastaa kysymyksiini vältellen ja niukasti. Vähitellen hän kuitenkin tulee hiukan puheliaammaksi. Noin 18—14 vuoden ikäinen perheen vanhin tyttärikin on jo noutanut kellarista juotavaa, mutta jää astioineen etäämmäksi huoneen nurkan luokse. Toisten ulkona olleiden lasten päät näen myös varovasti pistävän toisen nurkan takaa esiin. Äiti kehottaa tyttöä juomatuoppiin tulemaan lähemmäksi, mutta kehotuksesta ei ole apua. Tyttö seisoo ujona paikallaan. Koetan puuttua asiaan minäkin. Mukanani sattuu vielä olemaan Kiirunasta ostamiani karamelleja ja kehotan häntä niitä ottamaan. Epäröimistä. Mutta karamelleilla sittenkin on vaikutuksensa. Ja kun pari kertaa olen kehotukseni uudistanut, niin jopa tyttö astuu pari askelta lähemmäksi. Taas hän kuitenkin alkaa epäröidä, seisahtuu ja näyttää neuvottomalta. Koetan rohkaista häntä. Ja pian kiirehtiikin hän muutamilla askeleilla äitinsä luokse, antaa hänelle kaksikorvaisen puuastiansa ja vetäytyy äidin selän taakse. Lopuksi saan hänet ottamaan karamellin, jopa toisenkin. Ja jo lähestyvät nurkan takaa kurkistelleet pojat vesatkin, jääden kuitenkin jonkun matkan päähän minusta sormisuussa seisomaan. Kehotan heitäkin ottamaan karamelleja, mutta kaikista kehotuksistani huolimatta pysyvät pojat paikoillaan, silmäillen vuoroon toisiansa, vuoroon minua. Lähenen puolestani poikia. Pojat ensin

pari askelta peräytyvät, mutta pian on sentään karamelli luistanut poikienkin kouraan.

Näin alkaa vähitellen tuttavuus sekä äidin että lasten kanssa syntyä. Ja emäntä alkaa jo avomielisemmin kuulumisia kertoa. Haluan päästä selville yhdestä ja toisesta seikasta ja koetan parhaani mukaan saavuttaa sekä äidin että lasten luottamusta. Yksi pojista on jo ehtinyt minulta saada 25-äyrisenkin, jotta sillä saa ostaa ongenkoukkuja ja sitten — kalastaa suuria ahvenia.

Olen Ruotsin Suu-Lapin suomalaisessa perheessä, joka on suomalaisen kielensä täysin säilyttänyt ja joka, kaikesta päättäen, tahtoo sen edelleenkin säilyttää, kaikista ruotsalaistuttamisyrityksistä huolimatta. Edessäni on henkilöitä, jotka täällä pohjoisimman Ruotsin erämaissa ovat mökkinsä vaaran reunaan rakentaneet ja maata kaukana muista ihmisasunnoista viljelykselle koettaneet raivata, niin pienet kuin mahdollisuudet siihen seudun pohjoisuuden takia jo ovatkin, henkilöitä, joiden huulilla täällä Lapin raukoilla rajoilla puhtaana ja sointuvana kuuluu suomen kieli. Siksipä haluan saada kuulla enemmänkin tämän yksinäisen erämaanperheen oloista ja vaiheista.

Saadakseni keskustelun jatkumaan, koetan johtaa puheen yhteen jos toiseenkin. Matti-poika — Matts hänen nimensä kyllä kirkonkirjoissa oli, mutta Matti tavallisissa oloissa — hänkin jo uskalsi, katseensa veljeään kohti luoden, arkaillen minulta kysyä:

— Oliskos vielä yks makeinen?

Suomesta tai Suomen oloista ei emäntä paljoakaan tiennyt. »Haaparannan Lehti» oli muutamia vuosia sitten vielä perheeseen tullut; viime vuonna oli, huonojen ansiotöiden vuoksi, lakattu sitäkin tilaamasta.

Nuorin lapsista tuvassa alkoi itkeä.

— Täytyy mennä lasta katsomaan.

Ja emäntä riensi huoneeseen. Keskustelumme ulkona oli kuitenkin jo luonut senverran tuttavuutta, että hän pian palasi pihamaalle uudelleen.

— Ei suinkaan vieraalla niin kiirettä ole, jottei vähäksi aikaa tupaankin jouda istahtamaan? Harvoinhan sitä täällä vieraan kanssa *omaa kieltään* saa puhua.

Siirryin tupaan.

Aapinen oli akkunalla ja siihen pian huomioni kiintyi. Tuttu se oli. Samanlaista olin itsekin noin kahdeksan- tai yhdeksänkolmatta vuotta sitten tavallut. Niin, *suomenkielinen* se oli. Ja suuri kukkokin siinä oli viimeisellä lehdellä, aapistikku kädessä. Oli tuvassa muitakin suomenkielisiä kirjoja. Vanhemmilta oli perinnöksi jäänyt Raamattu ja Virsikirja, suvun perintönä oli Hengellinen Laulukirjakin rakkaana muistona säilynyt. Ja tuvan seinä verhosivat vanhat »Haaparannan Lehdet». Mutta siihen perheen kirjavarat supistuivatkin. Ei edes almanakkaa ollut, eikä ruotsinkielisiä kirjoja ainoatakaan. Ja tietomäärä näytti emännällä yleensä olleen verraten pieni. Mutta älykkäältä hän näytti ja elämän monivaiheisessa koulussa paljon oppineelta. Lukea hän myös hyvästi osasi; äiti sen taidon oli hänelle opettanut. Ja aapista sanoi paraillaan kahdelle vanhimmalle lapsellensa opettavansa.

Niin, se akkunalle laskettu suomalainen aapinen. Vanha se oli ja hivuuntunut, kirjaimet paljosta käytöstä jo monin paikoin himmeitä ja kuluneita. Mutta ehjä se siitä huolimatta oli, ja kaikesta näkyi, että arvossa sitä perheen keskuudessa pidettiin eivätkä lapset yksikseen sitä käsiinsä saaneet.

— Täytyy parhaansa mukaan koettaa säästää; eihän niitä uusia täällä enää mistään saa, jos tämä rikkumaan pääsisi. Kuusi vuotta sitten Havonvaaran Sipri vielä sai ostaa suomalaisen aapisen Kiirunasta. Mutta eivät hanki niitä enää sinnekään. Ja lapset sentään joka tapauksessa on saatava lukemaan, vaikka köyhiäkin ollaan.

— Eikö näillä seuduilla ole minkäänlaisia kouluja?

— Onpa kyllä, Jukkasjärvellä ja Vittangissakin. Mutta ne ovat ruotsinkielisiä . . .

Ja lähemmin asiaa tiedusteltuani jatkoi emäntä jotakin, jota helposti en tule unohtamaan, mitä vaihteluita elämä taipaleensa vaeltajalle tarjonneekin.

— Onpa kyllä, jatkoi emäntä, onpa kyllä niitä kouluja jo sentään, vaikka pitkä matka niihin kyllä on . . . Ja ilmaiseksi niissä kyllä nykyään jo köyhimpäin lapset näiltä seuduilta kuuluvat valtion toimesta saavan hoidonkin. Mieheni kanssa on silloin tällöin ollut puhetta panna tuo vanhin tyttökkin jo Vittankiin pikkulasten kouluun. Mutta ei siitä kuitenkaan mitään ole tullut. Mieheni jo siihen olisi taipunutkin, kun pastorikin siellä kirkolla on jo siitä monta kertaa puhunut. Mutta minä olen aina ollut sitä vastaan. En saa annettua lastani pois kotoa . . . Tietääkös vieras, se ei ole niin helppoa.

Ja kyynel vierähti äidin poskelle, hänen kehossa tuudittaessaan nuorinta lastaan ja senjälkeisen turvallisesti nojautuessa hänen polveaan vastaan.

— Ei se ole niin helppoa. Vierasta kieltä ne siellä oppivat ja vieraasti ne siellä rupeavat ajattelemaan. Vieraan kielen mukana opitaan koulussa vieras mieli. Ja tätä meidän kieltämme ne koulusta tultuaan alkavat halveksia ja meitä vanhempia myös, jotka tätä kieltä puhumme. Niin se on täällä nähty monien kotien lapsiin nähden ja niin se kävisi meilläkin. Ja se on minusta niin katekeraa, etten saa untakaan yöllä silmiini, kun vain lapsen kouluunlähettämisestä tulee kysymys. Suomea ovat puhuneet vanhempani ja suomea ovat puhuneet heidän vanhempansa ja suomea puhun minä. Pitäisikö minun nyt vanhana ruveta lasteni takia tätä kieltä häpeämään, niinkuin Jukkasjärven kirkonkylässä jo veljeni tekee, kun hänen lapsensa ovat käyneet koulua Luulajassa! En kyllä osaa lapsiani itsekään paljoa opettaa. Mutta vaikeaa on sanoa, mitä tehdä ja mikä parhaaksi olisi.

Ja emäntä purskahti itkuun.

— Jos niille opetettaisiin ruotsin ohella myös suomea, tai jos koulussa edes opetettaisiin niitä antamaan arvoa myös meidän vanhempain kielelle, silloin ne kyllä voisivat ruotsiakin oppia. Mutta nyt . . . Tuntuu niin raskealta antaa lapsensa oloihin, joissa niihin kasvatetaan vieras mieli ja joissa ne alkavat halveksia kieltä, jolla me

vanhemmat olemme lastemme puolesta niin monta kertaa taivaan Herraa rukoilleet...

Se oli yksinäisen, heimonsa suuresta enemmistöstä erilleen, vieraisiin oloihin joutuneen suomalaisen sitkeää, joskin monessa suhteessa ehkä itsetiedotonta ja vaisto- maista kamppailua kansallisuutensa ja kielensä puolesta kaukana sivistyksen rajamailla, olemassaolon karua taistelua, jota oikein ymmärtää vasta niillä seuduilla itse kulkiessaan ja sikäläisiin oloihin perehdyttyään. Niillä seuduilla kulkiessa myös tällaiset rahvaan mietteet kansallistunteesta ja sen merkityksestä antavat varmasti ajatteleminen aihetta enemmän kuin toisissa oloissa parhaatkin ja kaunopuheisimmat esitykset.

»Niin kauvan ainakin kuin minä elän, puhutaan meidän talossa vain suomea», lausui minulle Kaaresuvannossa Ruodusniemen vanha isäntä, kun toistakymmentä vuotta sitten nuorena ylioppilaana Lapissa kierrellessäni ensi kerran Saivomuotkassa astuin Suomen rajain ulkopuolelle, käydäkseni Ruotsin Lapissa Raattamaan ja Lars Levi Laestadiuksen synnyinseuduilla sikäläisten suomen kieltä puhuvien toimiin ja harrastuksiin tutustumassa. — Entistä elävämmin muistuiivat nämäkin vanhan ukon vakaumuksen kirkastamat miehevät sanat täällä Pauranginkosken ja Luspan välisten vaarain rinteillä olevassa suomalaistuvassa nyt uudelleen mieleeni. Jokohan vankka ja voimakas Ruodusniemen ukko on päänsä lepoon kallistanut ja elähyttävätkö talon nuorempaa polvea vielä samat harrastukset kuin ukkoakin? Katsomaan teki mieli päästä. Mutta matka oli jokseenkin pitkä, eikä aikakaan tällä kertaa myöntänyt tilaisuutta.

Kiirunasta Narvikiin.

Kotiseudullani on Mouhijärven ja Hämeenkyrön rajoilla pieni Haukijärvi hyvin tunnettu suuresta kalarikkaudestaan ja varsinkin jykevästä ahvenistaan. Mutta onpa samanniminen järvi maamme rajain ulko-

puolellakin. Pienoinen järvi on sekin, hyvin kalarikas, ja suuria ahvenia saa sieltäkin. Tulin sen kokemaan kesäkuun alkaessa loppupuolelleen kallistua, kun Kiirunasta pistäydyin muutamien Kiirunavaaran—Luossavaaran kaivosyhtiön insinöörien kanssa siellä kalastamassa.

Tämä suomalaisniminen Haukijärvi¹⁾ on aivan lähellä Kiirunaa, lähes 500 metriä korkealla meren pinnan yläpuolella. Pieni tunturijärvi, joka lienee yhtä syvä kuin pitkä ja leveäkin. Mutta sen leveäselkäiset, kyrmyniskaiset ahvenet ovat seutukunnalla mitä halutuinta tavaraa. Senpä vuoksi tapaakin siellä tuon tuostakin varkainkalastajia, järvi kun on Kiirunavaaran—Luossavaaran kaivosyhtiön omaisuutta ja siellä saa kalastaa vain yhtiön erityisellä luvalla.

Kalansaalis, minkä Haukijärvestä mukanamme toimme Kiirunaan, oli todellakin runsas. Ja hyvältä maistui niistä pian laitettu keitto Kiirunavaaran—Luossavaaran erään johtavan insinöörin vierasvaraisessa kodissa.

Kiirunasta Riksgränseniin (raja-asema pohjoisessa Ruotsin ja Norjan rajalla) päin mentäessä käy luonto yhä jylhemmäksi, mutta samalla, ainakin noin vain junan akkunasta katsellen, myöskin suuremmoisemmaksi. Tunturipurot syöksyvät hyppien ja vaahdoten alas syvyyksiin. Ihmeellisiä maisemia aukeaa joka taholta ja avaruus heijastaa lumoavissa väreissä. Rata kulkee pitkin vaarojen rinteitä, ja *Tornionjärvi* (Torneträsk), juhlallisen suurenmoinen tunturijärvi, jota ulkomaalaiset matkailijat usein matkakuvauksissaan nimittävät Ruotsin »Lago Maggioreksi» (samanniminen kuuluisa järvi Pohjois-Italiassa), alkaa näkyä radan itä- ja koillispuolelta. Sen rantoja rata sitten peninkulmamääriä seuraakin. Tämä kaunis järvi on 342,1 m merenpinnan yläpuolella, sen pituus on 71 km ja leveys keskimäärin 3—4 km, supistuen toisin paikoin verraten kapeaksi, toisin paikoin leviten taas 9 km

¹⁾ Niinkuin kartasta näkyy, on samanniminen järvi myöskin Lapinjärven rautatienasemalta jonkun matkaa pohjoiseen päin.

levyiseksi. Sen itäosissa, varsinkin suuren Laimolahden (nimi kirjoitetaan Laimolahti ruotsin kielessäkin) eteläpuolella olevissa vuorissa kuuluu olevan suuri määrä entisten aikain rantalinjoja, joista muutamia on tavattu vuorissa aina 240 m yläpuolella järven pinnan nykyistä korkeutta ja jotka puolestaan puhuvat selvää kieltä siitä, miten mahtava vesistö Tornionjärvi ammoisina aikoina on ollut. — Myöhään, kesäkuun lopulle asti, on järvi tavallisesti ainakin monissa lahdelmissaan vielä jään peittävä. Mutta kuta pitemmälle heinäkuuhun ehditään, sitä kesäisemmäksi käy Tornionjärvin ja sitä monilukuisempia matkailijaseurueita saa Ruotsin Matkailijayhdistyksen vankkarakenteinen moottorivene järvellä kuljettaa. Ja iltayöstä, kun junalla matkustaa järven rantoja, saa ihailta tunturimaailman ihmeellisiä väritauluja, joiden valtavan jylhät, komeat vaikutelmat syvälle syöpyvät mieleen.

Tornionjärven lähetyvillä on myös *Abiskon* kuuluisa ja laajalti tunnettu matkailija-asema, joka v:sta 1903 alkaen, jolloin sinne ensin rakennettiin yksinkertainen matkailijamaja korkeintaan 10—12 henkilöä varten, on vuosi vuodelta saanut suojuinsa yhä kasvavan matkailijatulvan, mikä taas on pakottanut yhä laajentamaan tämän matkailija-aseman rakennuksia, niin että siellä nykyisin on yht'aikaa tiloja noin 200 hengelle. Tämä matkailija-asema on lisäksi sangen hyvin hoidettu, ruoka ja asunto on hyvä ja hinnat, seudun pohjoisuuteen ja paikan erikoisuuteen nähden, sangen kohtuulliset. Aivan aseman takana kohoo noin 1,200 m korkea *Nuoljan* tunturi, jonka laelta näkee Tornionjärven melkeinpä koko pituudeltaan monine saarineen ja salmineen. »Ihanaa siellä on kesäiseen aikaan», on muuan tunnettu matkailija kirjoittanut, »kun pitkäallinen auringonvalo ikäänkuin tiivistyy tunturien keskellä ja synnyttää värisevän autereen, joka kie-too tunturisarjat ja veden ohueen, värikkäänä kimmeltävään vaippaansa. Koko tuo satumainen tienoo kylpee tunnelmatäysissä valohäivähdyksissä. Rinnettä myöten liukuu tuulenleyhkä, liikutellen koivujen kiiltävää vih-

reyttä. Tuuheiden puiden näkee ikäänkuin tummuvan vyöhykkeestä, jota pitkin tuuli etenee, mutta tunturin juurella ei tunnu vähintäkään hengähdystä. Sitten tuuli kiittää jyrkännettä pitkin ulos aukealle järvelle, pyyhkii tuokiossa pois tunturien ja hajapilvien kuvajaiset ja nostaa syvän veden kuohupäinä lainehtimaan.»

Mainitsin Tornionjärven moottoriveneen. Kun sillä matkaatte Polnolahteen, voitte luultavasti saada tutustua *suomenkieliseen* »aapiskouluunkin», millainen iloinen yllätys minulle kesällä 1914 tapahtui. Polnolahdessa nimittäin pidettiin silloin — ja pidettiin v. 1915:kin, mikäli rva Ester Hjelt-Cajanus »Kyläkirjaston Kuvalehden A-sarjan» 1916 vuoden ensimmäisessä numerossa kertoo — vanhoilta ajoilta perintönä kulkenutta Abiskon suomenkielistä kesäkoulua lappalaisille. Somia lappalaiskoiran pentuja siellä myös on viljalti myytävänä, ja kaupanteonhaluisempia lappalaisia kuin Polnolahden rantojen lappalaiskodissa ei juuri monasti tapaa.

Ruotsin Matkailijayhdistys on muuten omistanut aivan erikoista huomiota sille seikalle, että Bodenin—Narvikin radasta muun ohella tulisi myös vilkas turisteireitti. Sen sekä valtion yhteistoiminnalla on m. m. rakennettu asemille sekä huomattavammille näköalapaikoille radan läheisyyteen uudenaikaisia, siroja ja tarkoituksenmukaisia hotelleja sekä matkustajamajataloja, joissa sievän asunnon ja hyvää ruokaa saa olosuhteisiin katsoen varsin kohtuullisella hinnalla. Oppaita on myös — siitäkin on Ruotsin Matkailijayhdistys pitänyt aivan erikoista huolta — helposti saatavissa, jos tahtoo lähteä pitemmälle matkalle tunturiseutuun. — Eikä todella matkaansa kadukaan, ken Pohjois-Ruotsiin jouduttuaan varaa itselleen muutamia päiviä käydäkseen Jellivaarassa, Kiirunavaarassa, Abiskolla, Tornionjärvellä ja Narvikissa sekä poiketakseen matkalla lisäksi muutamilla muilla rautatieasemilla, joilta helposti, tottuneiden oppaiden ohjaamana, pääsee ihaillemaan Lapin tunturimaailman valtavia nähtävyyksiä.

Päästään jo lähemmäksi Ruotsin pohjoista rajaa. On kuljettu läpi yön eikä junan lamppuja ole hämäryyden takia tarvinnut hetkeksikään sytyttää; siksi päivänkirkas on yö ollut. Nyt on aamupäivä, mutta siitä huolimatta sytytetään junassa lamput. Se on merkki siitä, että pian alkavat tunnelit. Eikä kauvaa tarvitse odottaakaan, kun jo ensimmäiseen tunneliin joudutaan. Se on 1,000 m pitkä Nuolja (Njulja)-tunneli, jonka nousu on 1:100. Pian kuljetaan läpi toisenkin tunnelin, samoin kolmannen, ja niin joudutaan 518,1 m meren pintaa korkeammalla, Ruotsin ja Norjan rajalla olevalle Riksgränsenin asemalle.

Siellä oli kesäkuun alkupäivinä vallinnut ankara lumi-myrsky, jonka jälkiä näkyi vielä siitä ohimatkustaessanikin. Ihmishenkiä tämä myrsky ei kuitenkaan, onneksi, tällä kertaa, niinkuin monasti ennen, ollut uhrikseen vaatinut.

Bodenin—Narvikin rata, tämä Skandinavian »erämaa- ja alppirata», on muuten laitoksiltaan kaikin puolin varsin uudenaikainen ja tarkoituksenmukainen varsinaisten asiantuntijain ja ammattimiestenkin arvostelun mukaan. Ja minä maallikkona sain siitä aivan verrattoman käsityksen.¹⁾

Riksgränsenin ja Kiirunan välinen rautatie on Ruotsin ensimmäinen sähkörata, mikä virallisesti vihittiin sähkölläkäypänä tarkotukseensa helmik. 8 p:nä v. 1915; siihen asti oli käyttövoimana höyry, kuten muillakin Ruotsin radoilla.

Jo aikaisemmin oli kysymystä sähköön käytäntöönottamisesta Ruotsin valtionrautateilla käsitelty ja tutkittu

¹⁾ Voimakkaan, kauvanvaikuttavan kuvan oloista, joissa Bodenin—Narvikin rata rakennettiin, ja miehistä, jotka tämän radan tekivät, antaa ruotsinmaalainen kirjailija Ernst Didring kirjassaan »Malm. Skildringar nordanfrån», jonka ensimmäinen osa »Männer, som gjorde det» on, nimellä »Malmia. Kuvauksia Pohjolasta. I. Miehet, jotka sen tekivät», tänä vuonna ilmestynyt suomeksikin. Uskon, että jokainen, joka niillä seuduilla kerrankin on liikkunut, erikoisella mielenkiinnolla tutustuu yllämainittuun kirjaan. Kirjan toinen, yhtä vaikuttava ja sisällykseltään mahtava nidos »Bergets sång» ilmestyyneekin suomeksi ennen pitkää.

useita vuosia. Valtiopäivien suostumuksella on viime vuosina myös ostettu useita suuria, eri osissa maata olevia koskia ja laitettu ne kuntoon sähkön käyttöä varten. Varsinkin vuosina 1908—1911 Ruotsin hallitus ja valtiopäivät työskentelivät innokkaasti näiden koskikysymysten ratkaisemiseksi ja keinojen keksimiseksi, jotta Ruotsin rautatiet tulisivat riippumattomiksi kivihiilen tuonnista Englannista.

Että juuri Ruotsin pohjoisin rautatie ensimmäiseksi joutui sähköradaksi muutetuksi, johtui ennen kaikkea niistä edullisista olosuhteista, jotka tällä rataosalla vallitsevat tasaiseen ja raskaaseen, mutta samalla mitä vilkkaimpaan tavaraliikenteeseen nähden, ja jotka tarjoovat sähkön käyttämiselle erikoisia etuja. Tarvittava voima aiottiin rautatiehallituksen alkuperäisen suunnitelman mukaan ottaa Lapin Vakkokoskesta, jossa on 20 m korkea putous ja josta, 7 1/2 milj. kruunua maksavat laitokset rakennettua, olisi saatu silloin riittäväksi laskettu 9,500 turbiinihevosvoiman suuruinen voimamäärä. Vuoden 1910 valtiopäivät kuitenkin päättivät rautatiehallituksen ehdottaman kosken sijasta rakennuttaa voima-aseman Jellivaaraa verraten lähellä olevaan Porjus-koskeen. Rakennusten ja laitosten kustannusarvio teki tosin noin 11 milj. kruunua, jota paitsi rautatien rakentamisen kosken rannalle Jellivaarasta oli laskettu tulevan maksamaan noin 2 milj. kruunua, mutta kosken putous Porjuksessa on 57 metriä ja voimaa siitä voitiin kehittää 50,000 hevosvoimaa. Se voimamäärä, mitä ei tarvita rautatien tarpeisiin, käytetään Kiurunan ja Jellivaaran suurenmoisten malmikaivosten töihin. Järjestämällä jonkun verran Suur-Luulajanjoen veden juoksua Porjuksen yläpuolella voidaan kosken voimamäärää kehittää aina 100,000 hevosvoimaan asti. Vuosien 1913 ja 1914 valtiopäivät vielä myönsivät Porjuksen—Jellivaaran—Kiurunan sähkölaitoksiin lisämäärärahoja, niin että niihin kaikkiaan on käytetty 23,360,000 kruunua.

Porjuksen voima-asemaa alettin rakentaa v. 1910. Keskelle asumatonta erämaata, 6 peninkulman päähän

Jellivaarasta, kasvoi äkkiä työläisparakkien ja insinööri-asuntojen muodostama kaupunki. Ensimmäiset työaineet täytyi kantaa kapeaa polkua metsäin ja soitten halki taakka taakalta, ja kantopalkkaa maksettiin 50 äyriä kilolta. Ensimmäinen työrata Porjukseen laitettiin suoraan rämeitten halki. Kun valtavia patolaitteita rakennettiin, täytyi myös rakentaa suunnattoman suuria lämpimiä huoneita niille radan osille, joitten varrella täytyi toimittaa sementtitoita jäätävän kylmässä ilmassa. Seudun suuri pohjoisuus myös teki välttämättömäksi, että suuri osa voima-asemaa oli rakennettava maan alle. Mahtava, kirkkoa muistuttava konehuone on hakattu vuoreen 50 metrin syvyyteen. Paljon oli vaikeuksia voitettavana, ennenkuin Porjuksen voima-asema valmistui, mutta hyvin kaikista vaikeuksista lopulta kuitenkin suoriuduttiin. Voima-asemalla on toistaiseksi 4 turbiinia, jotka kehittävät 40,000 hevosvoimaa. Näistä käytetään 10,000 hv. malminlouhintaan Lapin kaivoksissa ja 20,000 hv. tarvitaan radan käyttövoimaksi.

Sen rautatieosan pituus, jossa sähkö näin on tullut käyttövoimaksi, on lähes 140 km. Pitkin radan vartta, jossa pitkän-pitkät, raskaat malmijunat vain muutaman tunnin väliajoilla vyöryvät erämaan halki päivän toisensa perästä, näkee nyt säännöllisten välimatkojen päässä punaisia, raudasta tehtyjä johtopylväitä ja suurempien rautatieasemien vierellä korkeita sähkönmuuntelutorneja. Kaikki on harvinaisen siistiä, aistikasta ja siroa tekoa.

Riksgränsenistä Narvikiin, radan pohjoiseen päätekohtaan ja samalla maailman pohjoisimmalle rautatieasemalle, on matkaa vain 42 km. Sillä matkalla ehditään kuitenkin kulkea kokonaista *21 tunnelin lävitse*, puhumattakaan monista radan yli rakennetuista silloista ja katoksista, jotka estävät tuntureilta alasvyöryvän lumen pysähtymästä radalle ja estämästä liikennettä.

Näköalat ovat aivan suurenmoisia. Radan toisella puolen korkeat, lumipeittoiset tunturit, joilta vaahdoten, hyrskyen, hyppien ja kohisten alas rientävät tunturipurot,

radan alitse painuen toisella puolen oleviin kuiluihin. Toisella puolen arvaamattomia syvänteitä, joiden molemmilla rinteillä kasvaa vihreää ruohoa, toisin paikoin koivuja mäntymetsää, ja joiden pohjalta silloin tällöin kuvastuu ihanan tunturilammen tyyni pinta. Tuon tuostakin juna pujahtaa odottamatta tunnelin salaperäiseen pimentoon, kulkee tunturin alitse, ja kun se hetkisen kuluttua jälleen porhaltaa päivänvaloon, avautuu silmien eteen uusi, lumoavan suurenmoinen tai herttaisen viehättävä maisema. Suurenmoisinta ehkä on luonto Hundalin ja valtakuntien rajan välillä. Se on villiä, ihmiskäden koskemattonta mahtavaa tunturiseutua, jonka keskitse Hundalin joki kaivamassaan uomassa syvällä kallioiden välissä kohisee.

Muuten ovat tuntureilta alavirtaavat purot hyvinkin oikullisia sekä rautatieliikenteen turvallisuudelle monasti sangen vaarallisia. Niinpä muutamia päiviä aikaisemmin kuin viimeksi mainittua rataa pohjoiseen päin kuljin, söi lähellä Sildvikin asemaa (Norjan puolella), aivan tunnelin suulla, muuan radan alitse tuntureilta virtaava voimakas ja vesirikas puro rikki tavallisen, aikoinaan kyllä ihmisvoimin vahvastikin lujitetun uomansa radan alla ja yht'äkkiä rikkoi siltä kohden radan, vieden sen kiskoineen päivineen suurella kohinalla ja ryskeellä alas jo niille seuduille asti ulottuvaan *Ofoten* vuonoon ja sen rantajyrkänteille. Vähältä lisäksi piti, ettei samalla tahtaunut hirveä rautatieonnettomuus. Pikajuna, n. s. *Laplandsexpressen*, oli juuri tulossa Narvikista päin, täynnä eri maiden turisteja ja muita matkustajia. Se olisi hetken päästä ajanut tunneliin ja sitten — syvyyteen. Vain nopea ratavartia, juosten pitkin tunturin reunaa tunnelin päällitse — tunneliinkaan ei voinut virran vuoksi päästä eikä sitä myöten mennä — ehti viime hetkessä tunnelin toiseen päähän, ennenkuin juna ajoi sinne sisään, ja pelasti junan mitä hirvittävimmästä onnettomuudesta. — Ei ihme, että miestä sen jälkeen kunnioitettiin sankarina ja hänen kuvansa kierteli niin hyvin Ruotsin kuin Norjankin lehdissä.

Erikoisesti oli vuoden 1914 kesän loppupuoli liikenteelle vaarallinen näillä maailman pohjoisimmilla rautatieosuilla ja koetteli ratalaitoksien lujuutta ja kestävyyttä. Silloin heinäkuussa vallinneet harvinaisen lämpimät ilmat vaikuttivat tuntureillakin niin voimakkaasti, että niiltä suli ei ainoastaan edellisen talven lumi, mutta lämpö alkoi sulattaa tunturien vanhempiakin lumivarastoja. Ja silloin kuin Skandinavian niemimaan etelärannissa osissa kuivuus kuumuuden ohella alkoi käydä yhä rasittavammaksi, tunturiseuduilla alkoivat tuntua tulvat. Tunturipurot paisuivat yli äyräittänsä ja alempana virtailevat joetkin alkoivat niiden vaikutuksesta tulvia, niin ettei sellaista pohjoisten jokien tulvimista oltu nähty miesmuistiin. Mitään mainittavampia vahinkoja nämä tulvat eivät rautateihin nähden kuitenkaan saaneet aikaan.

Ofoten vuono on 75 km pitkä ja rautatie Narvikiin kulkee sen rantoja pitkän-pitkät matkat. Varsin juhlallinen on kaari, jonka rata tekee vuonon päässä, kiertyen sen ympäri. Siinä vaunun akkunasta näkee tunnelin suun toisensa perästä vuonon toisella puolella, junan jo kiirehtiessä yhä uusiin tunneleihin sen toisella puolen. Laaksoissa alhaalla, vuonon rannoilla, on asuntoja, on metsää, niittyjä, jopa peltotilkkujakin siellä täällä. Soma jalkapolkukin luikertelee alempana pitkin vaaran kuvetta. Tuossa näet *kotalappalaisiakin* teltoineen lähellä radan sivustaa. Näetpä hevosengin ja muutamia lehmiä siellä alhaalla. Toisella puolen rataa ylenee tunturi ylenemistään. Porolaumat syövät sen kupeilla ja ylempänä on ikuinen lumi, jota vastaan auringon säteet monissa väreissä ihanina heijastavat, tai peittyy tunturin huippu pilveen, yhdistyen siihen niin, että sen ja tunturin rajaa on monasti aivan mahdoton erottaa. Usein myös tunturin keskiosa peittyy pilveen, mutta huipulla, pilven yläpuolella, leikkivät auringonsäteet puhtoisessa lumessa. Ja matkustajan koko huomio kiintyy ehdottomasti ainakin hetkiseksi pohjolan mahtavaan alppimaiseen, jota hän pitkään aikaan ei unohda.

Pohjoisessa.

Narvik, niin kaukana pohjoisessa Ofoten vuonon rannalla kuin se onkin, on kuitenkin asemansa puolesta Norjan pitkän-pitkän rannikon kauneimpia kaupunkeja.

Korkeina kohoavat ikuisen lumen peittämät tunturit suoraan ylös Ofoten vuonon molemmilta rannoilta. Tunturien kauniit muodot ja niiden korkeat huiput, jotka auringon säteet usein pukevut mitä ihmeellisimpiin väriheijastuksiin, tarjoovat kerrassaan suurenmoista katseltavaa. Heti kaupungin lähellä ovat 1448 m korkea Beisfjordtinden ja 1576 m korkea Ljomentinden.

Itse kaupunki, jossa nykyisin lienee noin 6,000—6,500 asukasta, on rakennettu 1270 m korkean Fager-naesbergin juurelle. Tämän tunturin huipulle jos kiipeät — ja se on verraten helppo tehtävä — on edessäsi näköala, joka epäilemättä on napapiirin pohjoispuolisen maailman kauneimpia. Enkä ollenkaan, siellä käytyäni, ihmettele, että eri maista alkaa matkailijoita yhä enemmän liikkua Kiurunan, Abiskon ja Narvikin seuduilla, missä vielä on tilaisuus ihailla *koskemattoman* luonnon ihmeellistä suuruutta.

Narvik on uudenaikaisesti rakennettu, kaunis kaupunki, jossa mielellään muutaman päivän viettää. Kaupungin nähtävyyksistä mainittakoon ennen kaikkea Luos-savaaran—Kiirunavaaran kaivosyhtiön suurenmoiset satamalaitokset, joiden kautta viime vuosina on kuljetettu rautamalmia vuosittain noin 2 miljoonaa tonnia, ja saman yhtiön mahtava sähkövoima-asema, konepajat y. m.

Kesällä on Narvikiin varsin mukava pääsy. Pikajuna lähtee sinne Tukholmasta kesäisin joka päivä ja viipyy matkalla Tukholma—Narvik 42 tuntia. Laivat käyvät kesäisin Atlannin valtameren puolelta Narvikissa useamman kerran päivässä — vaikka nykyiset maailman suuret tapahtumat luonnollisesti ovat tähänkin liikenteseen painaneet leimansa.

Narvikista on myös varsin mukava pistäytyä kuuluisassa *Lofotenin* saaristomaailmassa. Matka on verraten

lyhyt ja laivat hyviä. — Pistäydymme *Svolwaerin* kauppalan. Kalastajia ja taas kalastajia tapaamme kaikkialla. Sanomalehtimiehenä minua huvittaa käydä kauppalan sanomalehdenkin toimituksessa. Omistaja itse lehden toimittaa, latoo, painaa ja postittaa. Vaatimaton kyllä lehti on, mutta tointa ja yritteliäisyyttä siinä silti paljon tarvitaan.

Jylhää ja lohduttoman karua on Lofotenin luonto. Harmaata, rosoista vuorenrintettä niin pitkälle kuin silmä kantaa, kasvullisuuden merkkiä ei juuri missään huomaa. Lunta vain kaikkialla, lunta huipuilla ja lunta alempana. Mutta elämää tämä saaristo kesäisin silti uhkuu, voimaa ja elämää. Voimaa ja uhmaa huokuu siellä luonto, voimasta ja uhmasta puhuvat siellä ihmisten toimet ja työt. Samalla sen yllä leijaillee kaikkialla satujen pohjolan tarunomainen hohde ja muinaisajan viikinkien »louhikäärme»-laivojen sadunomaiset hurjat seikkailut »velhojen maassa».

Matkamme näillä pohjoisilla seuduilla on jo vienyt sivuja verraten runsaasti. Arvoisain lukijain suosiollisella luvalla teemme kuitenkin vielä pienen matkan *Svolwaerista* pitkin *Notjan* rannikkoa eteläänpäin *Trondhjemia* kohti ja aivan lyhyen pohjoiseen päin.

Svolwaerista eteläänpäin lähtiessä tervehtivät matkustajaa pian pohjolan mahtavat jättiläisneidot, »*De syv Söstre*», »*Seitsemän sisarusta*», jotka *Sannesfjordissa*, laivan poikettua sisävyliin, komeina vuorenhuippuina kuin jäykät kuvapatsaat kuvastuvat punertavaa iltataivasta vasten. Luminen on niiden päähine ja leveitä lumijuovia on niiden vaipalla. Ja kuin piiloon niiden jäätävältä hengitykseltä on harmaan harjun suojaan kyyristynyt pieni kalastajakylä. — Jo ennen *Sannesfjordiin* tuloa on laivasta pitkät ajat seurattu komeata jäätikköaluetta *Svartisen*, joka nimestään huolimatta kimmeltäen, välkyen ja säkenöiden hohtaa huikaisevan valkoisena.

Saavutaan jälleen etelämmäksi. Laivasta näkyy *Torghatten*, kuin satujen jättiläisten mereen heittäjä mahtava

kalliomöhkäle, jonka keskellä näkyy ikäänkuin tykin-kuulan puhkaisema reikä. Lähelle kun menee, saa huomata, että se todellisuudessa on noin parin sadan metrin pituinen suora luonnontunneli ja siksi korkea, että jättiläinenkin epäilemättä on voinut sitä pitkin pystyssäpäin kulkea.

Mutta lähdemme jo *Lofotenilta pohjoiseen päin*. Tulomme Tromsön kaupunkiin, joka on samalla leveysasteella kuin Utsjoki. Paikan pohjoisuudesta huolimatta on kasvullisuus suurenmoisen runsasta. Tapaamme m.m. pengermän muotoon rakennettuja uhkeita puutarhoja, jotka tuuhealla ja rehevällä kasvullisuudellaan tekevät valkeiden, huvilan muotoon suunniteltujen rakennusten ympärillä mitä lumoavimman vaikutuksen.

Matka pitkin Norjan pohjoisrannikkoa itäänpäin aina Venäjän puolelle saakka kun mielestäni monessakin suhteessa on erikoisen mielenkiintoinen, jätämme sen toistaiseksi, voidaksemme tällä matkalla viipyä vähän kauvemmin kuin pikaharppauksella Lofotenilta eteläänpäin. Golf-virta ja runsas kalansaalis ovat vaikuttaneet, että niillä seuduilla vallitseva kulttuuri muistuttaa meidän oloissamme kokonaan toisia, paljon eteläisempiä leveysasteita.

Mutta ennenkuin matkamme tällä kertaa lopetamme ja jälleen palaamme omille kotoisille seuduille, haastatelkaamme pikimmältään Norjan pohjoisimmilla rannikkoseuduilla asuvia suomalaisia heimolaisiamme.

Pohjois-Norjan suomalaisia haastattelemassa.

Kävelen Narvikin asemasillalla, odotellen etelä-pikajunan lähtöä. Monta henkeä ei vielä ole asemalla. — Saapuu siihen pian minun jälkeeni muuan lappalainen poikineen. Mukanaan heillä on lihava vuohi. Asettavat sen tilavaan, avonaiseen laatikkoon, joka on asemasillalla.

Kävelen siihen vuohilaatikon luo minäkin. Saatuaani jo tulomatkalla Narvikiin näytteitä näiden seutujen lappalaisten hyvästä suomen kielen taidosta, kysäsen ukolta:

— Paljonko tällainen vuohi näillä seuduin maksaa? Ukko ja poika katsahtavat minuun hämmästyneinä.

— Jassoo, sinä olet Suomesta!

— Niin olen.

— Sitten oikein niitä meidän puolen miehiä. Niin, että mitäkö tämä keituriksi maksaa? Viisikolmatta kruunua minä tästä maksoin. Saa niitä nuorempia kahdellakymmenelläkin, mutta maksavat ne välistä kolmekinkymmentä. — Et suinkaan sinä täällä asu? Taidat olla seuroihin matkalla?

Mitä ukko tarkoitti »seuroilla», en silloin heti huomannut, mutta pian asia minulle myöhemmin selvisi. Selitin lähemmin, mistä olen ja mitä varten olen matkalla. Ja niin jatkoimme jälleen keskustelua vuohesta.

— Ostin tämän keiturin täältä Narvikista ja vien kotiini. On minulla jo kolme keituria sekä pari pientä tulossa.

Samassa saapuivat asemamiehet sijoittamaan vuohilaatikkaa paikallisjunan tavaravaunuun ja ukko lähti heidän mukanaan toisille raiteille.

Asemalle saapuu lisää yleisöä. Tuossa tulee puoli-väliin toistakymmentä henkeä käsittävä joukkue, keski-ikäistä, vakavaa väkeä. Kullakin on sirotekoinen, ruskea, suurehko matkalaukku kädessä. Miehiä on joukkueen enemmistö, naisia vain neljä tai viisi. Hyvästi, vaikka yksinkertaisesti puettuja ihmisiä, naiset hyvinvoipia, miehissä jotakin, joka heti ensi näkemältä muistutti merimiestä.

— Viedähän matkalaukut vain suoraan junahan. Kaippa se jo pian lähteä mahtanee.

Selvät suomalaiset sanat sattuivat korviini siinä heidän ohimennessään.

Joukkue nousi junaan, jätti matkatavaransa sinne ja palasi jälleen ulos.

— Mennähän pilettejä ostamahan!

Seurasin mukana odotussaliin päin. Ja kun yksi miehistä jäi toisista vähän jälkeen, kiirehdinpä heti kuin vaistomaisesti häneltä kysymään:

— Olettekohan suomalaisia?

— Suomalaisiahan ollahan, vaikka Norjan alamaisia.

Ja pian seurasi jatkoa:

— Mistäs kaukaa herra on?

Ryhdyin lyhyesti selittämään. Samassa saapuu siihen toinenkin seurueen miehistä.

— Niin, kukas se tämä on? Puhuu suomea.

Kysymyksellään hän kääntyi toverinsa puoleen, päälään nyökäten minuun päin.

Ja niin alkoi tuttavuutemme.

Pian lähti junakin. Lappalainen poikineen ja vuohineen jäivät asemalle, jatkaakseen matkaansa pian lähtevässä paikallisjunassa. Norjalais-suomalaiset uudet tuttavani lähtivät samassa junassa kuin minäkin ja matkamme jatkui yhdessä noin viiden tunnin ajan. Minä jäin heistä Kiirunaan, he jatkoivat matkaansa eteenpäin.

He olivat matkalla Suomeen; Bodenin kautta Karungin asemalle, siitä Tornionjoen yli Suomen puolelle, siten hevoskyydillä Tornioon, siitä junalla Oulaisiin »seuroihin», s. o. suuriin laestadiolaisten kesäjuhliin. Tavallisesti noin joka kolmas kesä sieltä Jäämeren rantamailta uollainen matka laestadiolaisten kesäjuhliin tehdään. Ja suuriksi osanoton puolesta arvelivat Oulaisten juhlain juuri sinä kesänä muodostuvan. Laestadiolaisia siellä pohjoisimmassa Norjassa ovat suomalaiset melkeinpä järjestään, samoin enimmäkseen niiden seutujen norjalaisetkin. »Sionin Sanomia» sinne paljon leviää. Äskettäin on norjaksikin ilmestynyt laaja laestadiolainen laulukirja. Suomen puolelta käy siellä silloin tällöin laestadiolaisia maallikkosaarnaajia. Joku vuosi sitten on siellä kuitenkin tapahtunut laestadiolaisten keskuudessa ikävä hajaannus, sen jälkeen kuin n. s. uusi herätys siellä muutamien Suomen puolelta tulleiden maallikkosaarnaajien kautta on saanut jalansijaa. — Muita lehtiä kuin edellämainittu uskonnollinen ei Pohjois-Norjan suomalaisille Suomesta juuri tule. Haaparannalla ilmestyvää suomenkielistä, vaikka, ikävä kyllä, niinkuin tiedämme nykyisin ruotsin-

mielistä, »Haaparannan Lehteä» leviää sinne lukuisasti. Mutta enimmäkseen tilataan ja luetaan Norjan lehtiä.

Suomalaisia on Jäämeren rannoilla paljon. Jo monta polvea ovat useimmat heistä niillä seuduin asuneet, siellä syntyneet ja kasvaneet. Suomalainen suurimmaksi osaksi on Vesisaari (Vadsö), suomalainen Vuoreija (Vardö), suomalaista on Porsangin vuonon ympäristöllä, suomalaista Hammerfestin seuduilla ja siitakin länteenpäin. Matkatovereistani useimmat olivat Hammerfestistä, Kvalöistä ja Vesisaaresta. Muuan heistä oli Suomessa syntynyt ja muuttanut Jäämeren rannikolle, Vuoreijaan, vasta noin kuusi vuotta sitten. — Enimmäkseen suomalaiset siellä elävät kalastajina, muutamat sentään ovat varsinaisesti kauppiaitakin. Samalla heillä on vuonojen perukassa pieni peltotilkkunsakin, jossa viljelevät heinää. Pari kolme lehmääkin on useilla, samoin vuohtia (keitureja) muutamia. Säännöllisesti sikäläiset suomalaiset ovat ahkeraa ja hyvinvoipaa, jopa varakastakin väkeä. Kala on viime vuosina ollut hyvässä hinnassa; ostajia on runsaasti sekä Norjasta että Venäjältä. Kolmena viimeksi kuluneena vuotena on kalansaalit kuitenkin ollut paljon niukempaa kuin sitä edellisinä vuosina.

Kalastusta Jäämerellä harjoitetaan ympäri vuoden ja monilla erilaisilla pyyntineuvoilla. Enimmäkseen saadaan turskia, saitoja, sillejä ja ahvenia, mutta paljon myös mateita, lohia, lankoja, tainareja, pallaita j. n. e. Pallas on komea, suurenmoinen kala, joka voi painaa aina muutamia satoja kiloja; siinä on hyvä liha ja on sen vuoksi sekä harvinaisuutensa takia erikoisen hyvässä hinnassa. Iso ja hyvänmakuinen kala on myöskin lanko, samoin tainari, joka sekin voi kasvaa noin 40—50 kg painoiseksi ja on erikoisesti tunnettu suuresta äkäisyydestään. Kun se vain saa kalastajan käden suuhunsa, pilalla on silloin käsi. Samoin jos se saa jalkaan kiinni, pala silloin on poissa saappaasta, usein jalastakin. Ensimmäinen työ sen vuoksi kalastajalla onkin sen päähän lyömällä surmaaminen jo ennen veneeseenkään nostamista, jos se vain näyt-

tää mahdolliselta ilman kalan takaisin mereen pääsemisen vaaraa. Ahventa tuskin tuntee ahveneksi se, joka niitä vain Suomen sisävesistä on pyytännyt, siksi paljon se on vaaleampi, ohuempi ja muutenkin »jäämerialistynyt».

Vaaranalaista on niillä vesillä kalastajan ammatti. Myrskyt ja meri vaativat usein uhrinsa. Paljon hukkuu siellä vuosittain suomalaisiakin. Varsinkin talvi v. 1914 oli ankara myrskytalvi, jolloin meri saaliikseen vaati monien suomalaistenkin perheiden isien ja parhaassa miehuuden ijässä olevien poikien hengen. Nyttemmin maksaa Norjan valtio jokaisen Jäämereen hukkuneen kalastajan, joka on Norjan alamainen, jälkeenjääneille omaisille 1,000 kruunua korvausta. — Hukkumistapaukset ovat kyllä parin kolmen viime vuoden aikana käyneet entisestään paljon harvalukuisemmiksi, sen jälkeen kuin yhä useampi kalastaja on itselleen hankkinut moottoriveneen entisen purjeveneensä tilalle.

Vakavaa uskonnollista väkeä on sikäläinen kalastajakansa. Kuolemaa ja kuolemansanomiamia saa niin usein odottaa. Milloin on yhden vuoro, milloin toisen. Useita oli Jäämeri vienyt lapsista ja muista omaisista niiltäkin, jotka nyt olivat Suomeen matkalla.

Talot siellä ovat jo enimmäkseen puusta, harvassa on enää kivistä ja turpeista rakennettuja asuntoja. Toisin paikoin puu on hyvin kallista, se kun vesitietä tuodaan pitkiä matkoja etelämpää; toisin paikoin saadaan hirsitä sentään lähempääkin, pisimpien vuonojen perukoista.

Monia muitakin asioita heiltä tiedustelin.

Paraillaan rakentaa Norjan valtio maantietä Porsangin vuonon ympäri. Jokien yli vievät sillat ovat uudenaikaisia rautasiltoja. Työ saataneen valmiiksi jo ennen pitkää. Sen jälkeen alotetaan maantie Lakselvenistä tai Havnebugtista, Porsangin vuonon pohjukasta, aina Utsjoelle, Suomen rajalle asti. Ja kun Suomen puolella ovat nykyisin myöskin hankkeet vireillä maantien ulottamisesta aina Utsjoelle asti, päästäneen siis ennen pitkää

Suomesta maantietä myöten aina Jäämeren rannoille saakka.¹⁾

¹⁾ Viimeksi kuitenkin on etualalle astunut viertotien rakentaminen Kyrön kylästä Inarin järven eteläpuolelta *Petsamoon* Jäämeren rannalle, idemmäksi Venäjän puolelle, samalla kuin uudelleen ovat voimakkaasti esillepyrkineet vanhat ajatukset Suomelle *oman sataman saamisesta Jäämeren rannalle*, Petsamon tienoille tai muualle sopivaan paikkaan.

Teoksessaan *»Suomalaiset Jäämeren rannalla»* (ilm. v. 1884) selvittelee A. V. Ervasti laajasti (siv. 148—177), miten *Suomen alue*, tehtyjen sopimusten ja annettujen lupausten mukaan, oikeastaan olisi *ulottuva Pohjoisen Jäämeren rannalle asti*. Samaa kysymystä käsitteli jo aikaisemmin, v. 1868, *»Kirjallisessa Kuu-kauslehdessä»* Yrjö Koskinen 4-osaisessa kirjoituksessaan *»Suomalaisen uutis-asutuksesta Jäämeren rannikolla»*. Velvollisuutemme on, kirjoittaa Yrjö Koskinen, *»tarkastella, mitä oikeutta Suomen asukkailla mahdollisesti vanhastaan lienee ollut Jäämeren rannikoon, ja millä keinoin heille vielä kävisi toimittaa osallisuutta Jäämeren kalanpyyntöön, joka on näiden seutujen etevin rikkaus»*. Tultuaan siihen tulokseen, että Norjan alueelta ei enää voida mitään maakappaletta Suomelle luovuttaa, aikanaan kun Suomen etuja ei erinäisissä rauhanteoissa oltu tarpeeksi valvottu, Yrjö Koskinen huomauttaa kirjoitussarjansa lopussa oloista Jäämeren rannalla Venäjän puolella rajaa ja lausuu, että *»muutamat soveliaat satamat, joissa Suomen asukkaat voisivat Suomen lain alla aluksensa pitää, ja joista heidän kalastuksensa sitten saisi levitä pitkin tätä jokseenkin autiota rannikko-alaa, olisivat meille välttämättömän tarpeelliset. Ja koska toivomista ei enää ole, että Norjalaiset meille vaihettaisivat Varenkivuonon etelärannan, lienee ainoa neuvo pyrkiä jonkinlaiseen kauppaan Venäjän kanssa.»* *»Eikä olisikaan»*, jatkaa kirjoittaja, *»muuta kuin kohtuullista, jos Venäjä tässä heittäisi meille varsinaisen alueen omaksemme. Se oli Venäjän rajasovinto Norjan kanssa, joka ensin vaikutti sen, että Suomen asukkaat kadottivat kalastusoikeutensa entisessä »Faelleds»-alueessa. Se on pelko Venäjästä, mikä nähtävästi sitten on estänyt Norjalaisia tekemästä Suomen kanssa semmoisen vaihdon, joka olisi molemmille edullinen. Mitä sinä kohden kärsitään, kärsitään enimmästi Venäjän tähden. Päälepäätteeksi onkin meille näillä seuduin luvattu korvausta Rajajoen kivääritehtaan edestä, joka jo viidettä vuotta takaperin heitettiin keisarikunnan haltuun. Näiden syiden nojassa pitäisi helposti saatanan Suomen ja Venäjän hallitusten välillä joku kohtuullinen suostumus toimeen, — suostumus semmoinen, josta olisi Suomelle etua eikä Venäjälle mitään haittaa.»* —

Kysymys on tänä vuonna otettu maamme sanoma- ja aikakauslehdissä uudelleen esille. *»Uudessa Suomettaressa»* siitä 14/17 kir-

Kylät ovat Jäämeren rannoilla useatkin hyvin suuria, kaupunkimaisia. Tavallisesti asianlaita on se, että missä norjalaiset ovat enemmistönä, siellä kylä on aivan norjalainen, missä taas suomalaisia on enemmän, siellä kylä on yksinomaan suomalainen. Suomea ymmärtävät Jäämeren rannikon norjalaisetkin. Suomea puhuvat säännöllisesti niiden seutujen lappalaisetkin. Vesisaaren apteekkari on suomalainen, samoin on suomalaista vanhaa sukujuurta ja täysin suomen kieltä hallitseva Finnmarkenin (Ruijan) nykyinen kuvernööri. Noin kahdeksan vuotta takaperin opetettiin vielä kouluissakin suomeksi. Nyt kyllä opetetaan vain norjaksi, mutta opettajain täytyy kuitenkin ainakin johonkin määrin taitaa myöskin suomea. Samoin saarnaavat papit kirkoissa nykyisin vain norjaksi. Mutta silti suomen kielen käyttöä ei erikoisemmin koeteta rajoittaa. Päinvastoin näkevät norjalaiset

---

joitti maisteri Akseli Rauanheimo, »Kotoa ja Kaukaa» lehden huhtikuun numerossa maisteri Eino Railo ja »Ajan» huhti- — toukokuun numerossa toht. Gunnar Sarva. Myös muutamissa muissa lehdissä on asiaa kosketeltu. Kyrön—Petsamon maantiekysymyksen yhteydessä on asia uudelleen tullut käsittelyn alaiseksi myös Suomen senaatissa. V. 1882 jo valtiopäivät tekivät asiasta anomuksen, jota senaatti silloin lämpimästi puolsi, mutta, mikäli tiedetään, se yhä vieläkin on Venäjän hallituksessa *ratkaisematta*.

Kesällä 1917 pohdittiin maamme sanomalehdistössä muiden rautatiekysymysten yhteydessä myös *Pohjoisen Jäämeren rannoille johtavan rautatien rakentamista*. Niinpä varatuomari Ali Tornberg Hels. S:ssä 17/17 kannattaa joko Tornion—Lyngenin tai Rovaniemen—Petsamon ratasuuntaa. Tornion—Lyngenin (Jyykeävuonon) rata kulkisi Tornionista tai oikeammin Tornion—Karungin radan päätepisteestä pitkin Tornion- ja Muonionjoen laaksoja Lyngenin avoimeen talvisatamaan Norjanrannikolla ja olisi pituudeltaan noin 50 peninkulmaa. Rovaniemen—Petsamon rata taas lähtisi Rovaniemeltä pohjoista kohti pitkin Ounasjoen länsirantaa noin 60 km sekä siitä mainitun joen poikki edelleen Kittilän—Sodankylän rajaseutuja Vesman ja Porkosen sekä Sattasen kautta Inarin kultamaille, siitä Inarin Törmäsen ja Kyrön kylien kautta Paatsjoelle ja pitkin Paatsjokea rajan yli Venäjän puolelle Salmijärveen sekä siitä sopivaan paikkaan Petsamonvuonon tai Boris Klebin seuduille sulaan talvisatamaan Jäämerelle.

— On meilläkin joukossamme Jaegervandin vaskikaivoksen keksijä, huomautti se näistä tuttavistani, joka oli Suomessa syntynyt. — Ensi vuonna sielläkin taas työt aletaan. Minäkin aion mennä sinne kaivostyömieheksi.

— Mitäpä siitä! huomautti komearyhtinen, pitkä, noin 50—60 vuoden välillä oleva, miellyttäväkäyttöksinen asianomainen, johon uskonnollisuus ja meri oli painanut pysyvän leimansa. — Mutta on jälleen hauska päästä Suomeen. Viisi vuotta sitten siellä viimeksi olin. Eihän niitä Suomen tapahtumia enää tule niin tarkoin seuratuksi. Mutta useita tuttaviani minulla Suomessa on: Torniossa, Oulussa, Rovaniemellä ja vähän muuallakin. Bodeniinkin täytyy siitä ohi mennessä pistäytyä. Kenties Hänninen ja Kangaskin lähtevät sieltä mukaan Suomeen.

— Jos matkanne Jäämeren rannoilla joskus sattuu meidän tienoille, niin käykäähän talossa katsomassa.

Ja että vastaanotto tulee olemaan hyvä, jos vastaisuudessa satun tilaisuuteen tämän toivomuksen täyttämään, siitä olen täysin vakuutettu.

viranomaisetkin niillä seuduin mielellään, että suomen kielen käyttö ei unohdu, ja suomalaiset ovat siellä yleensä hyvin suosittuja. Kotona puhutaan perheen keskuudessa vain suomea, ja niin sitä täysin oppivat aina lapsetkin, norjankielisestä kouluopetuksesta huolimatta.

Ja puhdasta suomea, useimmat pohjalaista murretta, nämä tuttavani puhuivatkin. Muutamista pikku sei-koista vain silloin tällöin saattoi huomata, etteivät he olleet Suomessa syntyneitä eikä kasvaneita. Niinpä he olivat laskusanojen käytössä sen ajan lapsia, jolloin Suomessakin vielä kansan kesken yleisimmin ja säännöllisesti puhuttiin viidestäkolmatta, yhdestäneljättä j. n. e. Pikku esimerkki siitä tulkoon mainituksi.

Mainitsemani lappalainen oli Narvikin asemalla ker-
tonut maksaneensa keiturista viisikolmatta kruunua. Kun tästä meidän kesken junassa tuli sattumalta puhe, ja mainitsin lappalaisen maksaneen kaksikymmentäviisi kruunua vuohestaan, ihmetteli muuan heistä hinnan halpuutta, heidän seudullaan kun vuohi maksaa kymmenen, jopa viisitoista kruunua.

— Mutta kalliimpihan tämä keituri sitten oli, huomautin.

— Jaa mitä se taas maksoikaan?

— Kaksikymmentäviisi kruunua.

— Ai niin, viisikolmatta kruunua. Minä ymmärsin äsken väärin. Me siellä puhumme vain viidestäkolmatta. Mutta te siellä Suomessa näytte käyttävän uudempaa, ruotsalaista tapaa.

— Niin käytämme, myönsin. Eikä puuttunut, ettenkö tuntenut itseäni vähän noloksi.

Rehtiä oli väki, kunnan suomalaista juurta. Ja harvoin olen outoihin ihmisiin viiden tunnin rautatiemat-
kalla kiintynyt niinkuin näihin Jäämeren rannikon uusiin tuttaviini.

Lähestyttiin jo Kiirunan asemaa. Ja raakamalmilla lastattuja avovaunuja alkoi näkyä yhtämittaisina, loppumattomina jonoina.

Kansanvalistusseuran Kuvatauluja

Hankittavat jokaisen kodin, koulun, seura- ja yhdistystalon y. m. seinälle.

Suurmiesten y. m. muotokuvia:

1. Elias Lönnrot.	Kuvakoko 28 × 38 cm, paperikoko 34 × 48 cm...	40 p.
2. J. V. Snellman	” ” ” ”	40 p.
3. Sakari Topellius	” ” ” ”	40 p.
4. Uno Cygnaeus	” ” ” ”	40 p.
5. ” ” ” ”	” ” ” ” 51 × 65 cm...	1 mk.

(Kahdella värillä hienolle taidepainokartongille painettu; aivan itseoikeutettu jokaisen koulun kaunistus.)

6. J. L. Runeberg.	Koko 32 × 40 cm.	25 p.
7. J. V. Snellman	” ” ” ”	25 p.
8. Sakari Topellius	” ” ” ”	25 p.

(Näissä kolmessa pääkuvan ohella neljä laatukuvaa.)

9. Elias Lönnrotin muistopatsas	Helsingissä (erittäin hieno ja suuri heliogravyyri). Koko 46 × 60 cm.	75 p.
10. Aleksanteri II.	Koko 50 × 60 cm. (Erittäin hieno ja tarkka, suuria-kin taiteellisia vaatimuksia vastaava).	60 p.
11. Aleksanteri II ja kuusi suomalaista neuvonantajaansa.	Koko 32 × 40 cm.	25 p.
12. Martti Luther ja neljä muuta uskonpuhdistusaatteen sankaria: J. Hus, F. Melankton, J. Kalvin ja U. Zwingli sekä neljä näköalaa.	Koko 32 × 40 cm.	25 p.
13. Herännäisyyden ajalta Suomessa:	kymmenen muotokuvaa liikkeen johtajista ja saarnaajista sekä viisi pienempää laatukuvaa. Koko 32 × 40 cm.	25 p.
14. Suomen pääkaupungista:	näköala Helsingistä ja 14 merkittävimmän paikan kuvat	25 p.

Historiallisia kuvatauluja:

(Taiteilija von Bellin piirtämiä, hyvin hienosti väritettyjä; koko 37 × 54 cm.)

15. Kristinuskon levittäminen Suomessa	.....	50 p.
16. Mikael Agricola ja ensimmäinen suomenkielinen raamattu	.....	50 p.
17. Kaarle IX ja talonpoikaissähetystö	.....	50 p.
18. „Kivekkäät“; suuren pohjansodan aikuiset talonpoikaississit	.....	50 p.

Kalevala-, Väinriikki Stool- y. m. aiheisia:

19. Lemminkäisen tulo Pohjolan häihin	.....	50 p.
20. Väinämöisen ja Joukahaisen laulukilpailu	.....	50 p.
21. Lemminkäinen ryöstää Kyllikin	.....	50 p.

(Taiteilija von Bellin piirtämät, hienosti väritetyt; koko 37 × 54 cm.)

22. Döbeln Juuttaalla.	Väriallinen ja hyvin suurikokoinen; 50 × 60 cm. ..	60 p.
23. Porilaisten marssi.	.....	25 p.

(Taiteilija Albert Edelfeltin piirtämät, yleisen maineen saavuttaneet ja isänmaallista tunnetta nostattavat.)

24. **Suomalainen Huoneentaulu.** Tämän kirjailija J. H. Erkon vanhoille ja nuorille sydämeen luettavaksi sepittämän runoelman on taiteilija L. Sparre somistellut suurikokoiseksi, erittäin vaikuttavaksi isänmaalliseksi seinätauluksi; on itseoikeutettu jokaisen kodin, koulun ja seuratalon seinälle. Koko 43 × 57 cm. .... 50 p.

Raamatullisia kuvia:

Taiteilija Sanny Hagelstam-Federleyn luonnostamia, pohjana käytetty Dören ryhmitystä ja sommittelua. Monivärisiä. Koko 34 × 38 cm.

25. Isak siunaa Jakobia	.....	25 p.
26. Jesus selmessä	.....	25 p.
27. Jesus ja Samarian vaimo	.....	25 p.
28. Jesuksen ristinnauttaminen	.....	25 p.
29. Lesken ropo	.....	25 p.
30. Jesus Getsemanessa	.....	25 p.
31. Jesus Genetsaretin meren rannalla	.....	25 p.

N:o 30—31 painokseltaan erittäin hienoja; koko 34 × 48 cm.

32. **Veroraha** (Kuuluisan keskiaikaisen taidemaalarin Tizianin maailman maineen saavuttanut erittäin hieno ja vaikuttava monivärimaalaus). .... 50 p.

Tilausta tehdessä voidaan ilmoittaa vain kuvan järjestysnumero. Vähintään 10 markkaan nouseva tilaus toimitetaan rahti- ja pakkausvapaasti. Paljottain ostajille runsaat alennukset.

Kansanvalistusseuran vuosiohjelma 1917.

Vuosijäsenmaksu on 3 mk., yhdistyksiltä, kirjastoilta, kouluilta, osuuskunnilta y.m. 5 mk. Vakainainen jäsenmaksu on yksityisiltä kerta kaikkiaan 40 mk., yhdyskunnilta ja laitoksilta joka 25. vuosi 60 mk. Jäsenmaksua vastaan saa jokainen jäsen (vakainainen jäsen niin kauan kuin elää):

joko I. **Kansanvalistus-lehden**, joka sisältää kirjoituksia valistustyön eri aloilta, katsauksia eri järjestöjen toimintaan, selostuksia eri seuduilla sekä muissa maissa suoritetusta työstä. Suuri osa lehdestä omistetaan kirja-arvosteluille, jossa tuoreeltaan selostellaan kaikki tärkein suomenkielinen kirjallisuus. Ilmestyy 8 vihkoa vuodessa. Lähetetään tilaajille suoraan ristositeessä.

tai II. **Kansanvalistusseuran Toimitusten A-sarjan**, jossa v. 1917 jaetaan
a) *Osk. Relanderin O. A. Hainari*. Muistelmia. 47 siv. 1 mk. — Tohtori H. on monipuolisesti toiminut suomalaisessa sivistys- ja edistystyössä, historiantutkijana, kirjaillijana ja valtiopäivämiehenä. Erityisen ansiokas oli hänen innokas toimintansa Raja-Karjalan väestön kohottamiseksi. Kaiken tämän hänen pitkäaikainen työtoverinsa ja ystävänsä miellyttävästi esittää.

b) *F. O. Viitasen Pohjois-Ruotsin suomalaiset* ja matkan varrelta pohjoisempaan. Kartalla varust. 2:75. — Teos, joka on tekijänsä useiden matkojen ja tutkimustyön tulos, on arvokas lisä kansallisuustaitelujen historiaan. Siinä varsin valaisevin piirtein tutustetaan, miten valistunut Ruotsin kansa on omistanut Europan mahtavien kansojen sortopolitiikan Pohjois-Ruotsin suomalaisiin nähden. Mielenkiintoinen on kuvaus pastori D. Skogmanin toiminnasta näiden heimolaistemme hyväksi puolivuosisataa sitte. Hyvin pirteitä ovat myös tekijän matkakuvaukset näiltä suomalaisseuduilta aina Jäämeren rannoille asti.

tai III. **Kansanvalistusseuran Toimitusten B-sarjan**, jossa v. 1917 jaetaan **Tanskan kansanopisto** tanskalaisten kansanopistomiesten kuvaamana. Suom. *Niilo Liakka*. 180 siv. 3:75. — Tämä maamme kansanopistoliikkeen 25. muistovuonna julaistu kirja on kirjoitettu tervehdykseksi ja lahjaksi juoksuautoihin ja sotavankileireihin. Siinä 17 Tanskan kansanopiston edustavinta työntekijää eri puolilta esittää kansanopistolaitoksen periaatteita, työmuotoja sekä vaikutusta yhteiskunnan ja sivistyselämän eri aloilla. Se on käännetty Europan pääkielille ja levinnyt sadoissatuhansissa kappaleissa. On ehdottomasti paras suomenkielinen kirja kansanopistoista.

Jäseneksi ilmoittautumislippu.

Allekirjoittanut ilmoittautuu Kansanvalistusseuran jäseneksi 1917 ja haluan jäsenmaksuani à 3 mk. vastaan Kansanvalistus-lehden tai Toimitusten A-sarjan tai B-sarjan.

H u o m. ! Ne, joita ei haluta, ovat ylipyyhittävät!

Jäsenmaksuna seuraa ohella Smk. .... (sitoudun suorittamaan etu-
antimaksulla lisätynä) jäsenmaksua vastaan lähetettäviä kirjoja (lehteä)
vastaanottaessani.

.....
Nimi, arvo tai toimi.

.....
Postiosoite.

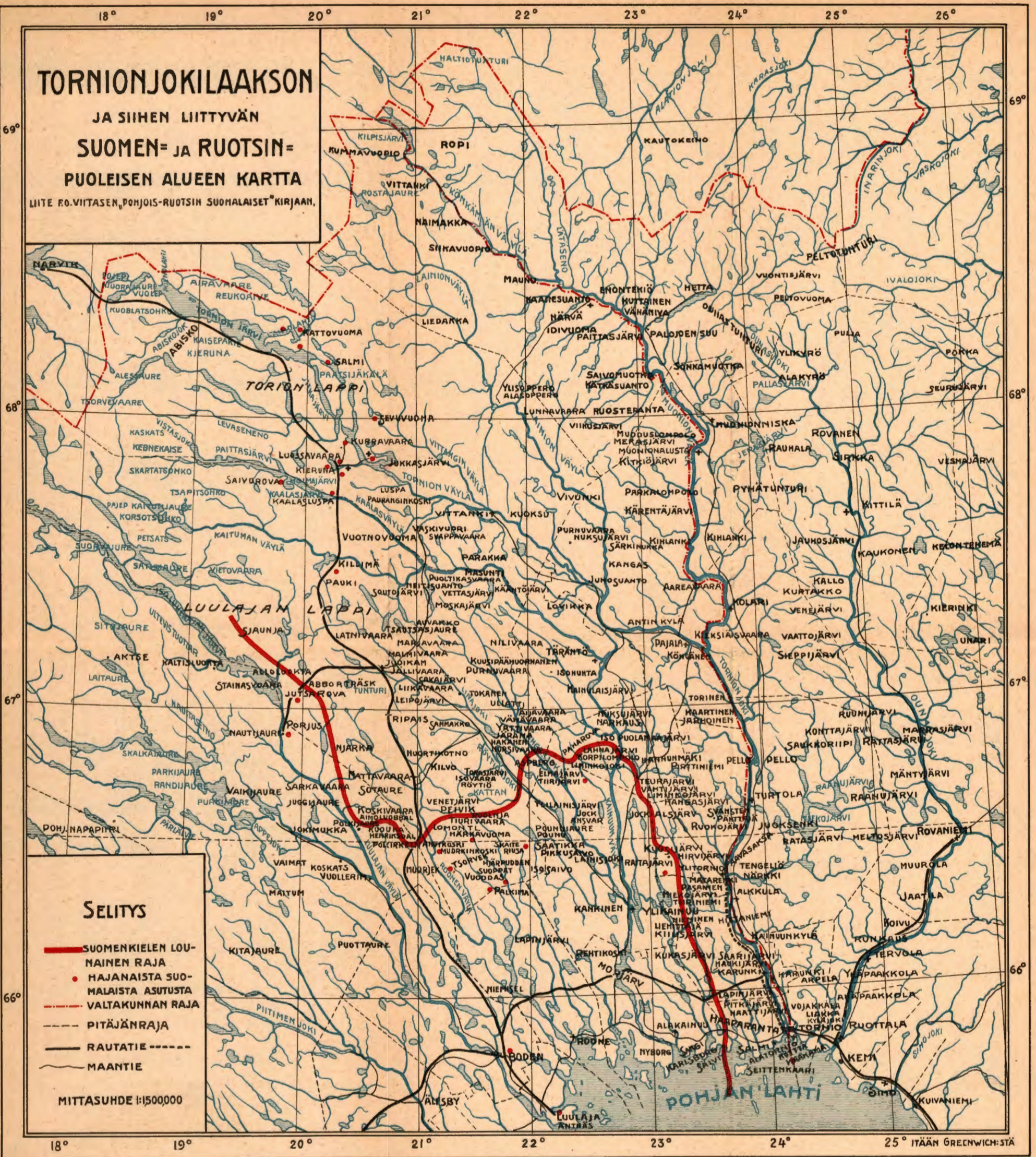
TORNIONJOKILAAKSON

JA SIIHEN LIITTYVÄN

SUOMEN- JA RUOTSIN-

PUOLEISEN ALUEEN KARTTA

LIITE NO. VIITASEN, POHJOIS-RUOTSIN SUOMALAISET KIRJAAN.

Heimo- ja kansallisuustaistelu- KIRJOJA.

Suomalaiset Jäämeren rannalla. Matka-
muistelmia, kirj. *A. V. Ervasti*. 346 siv. Kuvit. ja 2 kart-
taa. 4 mk. — Täyttää arvokkaan sijan alkuperäisten mat-
kakertomuksiemme joukossa.

Kalevalan Laulumailta. Kuvaus Vienen Kar-
jalan maasta, kansasta y. m., kirj. *I. K. Inha*. 450 siv.
177 kuv. ja kartta. 7:50, sid. 10 mk. — „Vienen Karjala
astuu ensi kerran tässä täysin selvänä ja oikein käsitet-
tynä esiin.“ (Uusi Suom.)

Suomenlahden takaa. Piirteitä Viron enti-
syydestä ja nykyisyydestä, kirj. *Hilma Räsänen*. 150 siv.
38 kuv. ja kartta. 1:50. — „Luo lukijan eteen elävän, sel-
väpiirteisen yleiskuvan Viron maasta, kansan synkistä,
kärsimyksistä rikkaista menneistä vaiheista ja varsinkin
sen vähän valoisaammasta nykyisyydestä.“ (Hels. San.)

Slesvigin Kansallisuustaistelu. Historial-
lisiä kuvauksia entiseltä ja nykyiseltä ajalta, kirj. *Ellet
West*. 129 siv. 12 kuv. ja kartta. 1:25, sid. 1:75. — Voi-
makas ja täriseyttävä kuvaus saksalaisten tanskalaisen
kansallisuuden järjestelmällisestä sortopolitikasta Poh-
jois-Slesvigissä.

Itävalta-Unkarin Kansallisuusolot, kirj.
O. Hannukainen. 38 siv. 50 p. — Erittäin mielenkiintoinen
esitys tuon monikansaisen valtion synnystä ja toisten
kansallisuuksien aika ajottaisesta pienempien sorrosta.

Kansallinen liike Böömissä, kirj. *Joos. J.
Mikkola*. 57 siv. 75 p. — Erittäin innostuttavasti kirjoj-
tettu esitys, jossa paitsi kansallisuustaistelua asiantun-
temuksella selvitetään, miten kansallinen tunne histori-
alliseen syntyynsä nähden oikeastaan on selitettävä.

KANSANVALISTUSSEURA, Helsinki.

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkisivistyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton Kopiosto-korvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

Pohjois-Ruotsin suomalaiset ; ja matkan varrelta vähän pohjoisempaankin : lisiä

kansallisuustaistelujen historiaan / F. O. Viitanen.

(Kansanvalistusseuran Toimituksia ; 176)

[Helsinki : Kansanvalistusseura] (Helsingissä :

Raittiuskansan Kirjapainossa, 1917)

YKL 43.1

asutushistoria; fennomania; kansalliset vähemmistöt; kansallisuusliikkeet; kielelliset

vähemmistöt; kulttuuri-identiteetti;

norjansuomalaiset; ruotsinsuomalaiset;

suomalaisuus; suomalaisuusliike;

Skogman, David (aik. Mikkola, Taave), 1840–1867

Boden; Haaparanta; Karunki; Kiiruna; Länsipohja;

Narvik; Nordlandin lääni; Norja; Norrbotten; Ruija;

Ruotsi

ISBN 978-952-7533-31-4

URN:ISBN:978-952-7533-31-4

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)

Helsinki 2022